

Hallituksen esitysluonnos Kansaneläkelaitoksen tietojenvaihtoa koskevan lainsäädännön muuttamiseksi

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ

Esityksessä ehdotetaan muutettaviksi toimeentulotuesta annettua lakia, yleisestä asumistuesta annettua lakia, eläkkeensaajan asumistuesta annettua lakia, pankki- ja maksutilien valvontajärjestelmästä annettua lakia ja sairausvakuutuslakia.

Pääministeri Petteri Orpon hallituksen hallitusohjelman kirjausten perusteella hallitus toteuttaa Kansaneläkelaitoksen tietojenvaihtoa koskevan uudistuksen, jonka tavoitteena on sosiaaliturvatuksien virheellisten maksujen ja väärinkäytösten vähentäminen. Esitys edistää henkilötietojen sähköistä ja turvallista käsittelyä.

Esityksen mukaan Kansaneläkelaitoksen tekemät rahalaitostiedustelut tehtäisiin sähköpostin sijaan yksilöidyillä pyynnöillä pankki- ja maksutilien valvontajärjestelmän kautta. Etuuden hakija voisi kuitenkin kieltää pankki- ja maksutilien valvontajärjestelmään tehtävän tilitapahtumatietoja koskevan kyselyn. Mikäli hakija käyttäisi kiello-oikeuttaan, tulisi hänen itse toimittaa tiliotteet Kansaneläkelaitokselle. Esitys ei laajentaisi tilitapahtumatietojen käsittelyä Kansaneläkelaitoksessa, vaan parantaisi niiden tietoturva. Sähköiset kyselyt helpottaisivat myös etuuden hakijoiden asiointia Kansaneläkelaitoksen kanssa sekä tehostaisivat ja nopeuttaisivat Kansaneläkelaitoksen etuuskäsittelyä.

Esityksen mukaan perustoimeentulotuen käsittelijällä olisi oikeus pyytää väärinkäytösepäilyä koskevissa tilanteissa suoraan laskuttajalta tietoja toimeentulotuessa huomioitavista menoista. Esityksen mukaan Kansaneläkelaitoksen matkakorvauksiin (Kela-taksit) kohdistuviin toistuviin väärinkäytöksiin puuttumiseksi Kansaneläkelaitoksella olisi oikeus luovuttaa vakuutettuja koskevia henkilötietoja matkojen yhdistelyä suorittavalle tilausvälityskeskukselle. Tiedon luovutuksen tarkoituksena olisi suorakorvausoikeuden rajoittaminen. Esityksessä tarkennettaisiin myös toimeentulotuen hakijan velvollisuutta antaa tosiasiallista asuin- ja oleskeluosoitettaan koskevia tietoja Kansaneläkelaitokselle. Lisäksi esityksessä tarkennettaisiin Kansaneläkelaitoksen tiedonsaantioikeuksia, jotta Kansaneläkelaitos voisi jatkossa saada etuushakemuksen liitteeksi tarkoitetut lääkärinlausunnot- ja todistukset Kannan kysely- ja välityspalvelun kautta.

Uudistuksella tavoitellaan myös julkistalouden säästöjä. Pääministeri Petteri Orpon hallitus on sopinut vuosien 2026–2029 julkisen talouden suunnitelmasta. Suunnitelmaan sisältyy kirjaus Kansaneläkelaitoksen tiedonsaantioikeuksien lisäämisestä sosiaaliturvan väärinkäytön estämiseksi. Säästötavoite tämän sopeutustoimen osalta on 5 miljoonaa euroa.

Lait on tarkoitettu tulemaan voimaan 1.9.2026 ja 1.3.2027.

SISÄLLYS

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ.....	1
PERUSTELUT	4
1 Asian tausta ja valmistelu	4
1.1 Tausta.....	4
1.2 Valmistelu.....	5
2 Nykytila ja sen arviointi.....	6
2.1 Väärinkäytökset Kansaneläkelaitoksen etuuksissa	6
2.2 Virheelliset maksut Kansaneläkelaitoksen etuuksissa	9
2.3 Pankki- ja maksutilejä koskevat tiedot Kansaneläkelaitoksen etuuksissa	10
2.3.1 Kansaneläkelaitoksen selvittämisvelvollisuus.....	10
2.3.2 Tiliotteet Kansaneläkelaitoksen maksaman perustoimeentulotuen käsittelyssä 10	
2.3.3 Tiliotteet Kansaneläkelaitoksen maksamien asumistukien käsittelyssä	12
2.3.4 Etuuskäytön mukaiset rahalaitostiedustelut	14
2.3.5 Pankki- ja maksutilien valvontajärjestelmä (PMJ)	16
2.4 Kansaneläkelaitoksen matkakorvausten väärinkäyttö	18
2.5 Tiedonsaantioikeudet toimeentulotuen käsittelyssä.....	18
2.6 Etuudensaajan tosiasiallisen osoitteen ja asumistilanteen sekä mahdollisen ulkomailla oleskelun selvittäminen.....	18
2.7 Muut tiedonvaihtoa koskevat tarpeet.....	19
2.7.1 Lääkärintodistukset sairauspäivärahojen käsittelyssä.....	19
2.7.2 Raskaustodistukset vanhempainetuksien käsittelyssä	23
2.7.3 Lääkärintodistukset erityisraskausrahan käsittelyssä.....	24
2.7.4 Lääkärintodistukset erityishoitorahan käsittelyssä	24
2.7.5 Kysely- ja välityspalvelu	25
2.8 Johtopäätökset nykytilasta	26
3 Tavoitteet	27
4 Ehdotukset ja niiden vaikutukset	28
4.1 Keskeiset ehdotukset	28
4.2 Pääasialliset vaikutukset	29
4.2.1 Taloudelliset vaikutukset	29
4.2.1.1 Vaikutukset julkiseen talouteen.....	29
4.2.2 Muut ihmisvaikutukset ja yhteiskunnalliset vaikutukset	30
4.2.2.1 Perus- ja ihmisoikeudet.....	30
4.2.2.2 Laillisuusvalvonta.....	33
4.2.3 Vaikutukset Kansaneläkelaitokselle	34
4.2.4 Vaikutukset Tullille	35
4.2.5 Vaikutukset luotto- ja maksulaitoksille	35
4.2.6 Vaikutukset hyvinvointialueille.....	35
4.2.7 Vaikutukset liikenteenharjoittajille ja tilausvälityskeskuksille.....	36
4.2.8 Vaikutukset muutoksenhakuasteille	36
4.2.9 Vaikutukset terveydenhuollolle	36
4.2.10 Vaikutukset työnantajille	37
5 Muut toteuttamismuutokset	37

5.1	Vaihtoehdot ja niiden vaikutukset.....	37
5.2	Ulkomaiden lainsäädäntö ja muut ulkomailla käytetyt keinot.....	40
5.2.1	Ruotsi.....	40
5.2.2	Norja.....	43
5.2.3	Tanska.....	44
6	Lausuntopalaute	45
7	Säännöskohtaiset perustelut	45
7.1	Laki toimeentulotuesta annetun lain muuttamisesta	45
7.2	Laki yleisestä asumistuesta annetun lain muuttamisesta	49
7.3	Laki eläkkeensaajan asumistuesta annetun lain muuttamisesta.....	52
7.4	Laki pankki- ja maksutilien valvontajärjestelmästä annetun lain muuttamisesta.....	54
7.5	Laki sairausvakuutuslain muuttamisesta	55
8	Voimaantulo.....	57
9	Suhde muihin esityksiin	58
9.1	Esityksen riippuvuus muista esityksistä	58
9.2	Suhde talousarvioesitykseen.....	58
10	Suhde perustuslakiin ja säätämisyjärjestys	58
10.1	Kansallisen sääntelyliikkumavaran käyttö ja käyttötarkoitussidonnaisuus	58
10.2	Rekisteröidyn oikeudet	60
10.3	Yksityiselämän ja henkilötietojen suoja	61
	LAKIEHDOTUKSET	64
	Laki toimeentulotuesta annetun lain muuttamisesta	64
	Laki yleisestä asumistuesta annetun lain muuttamisesta.....	66
	Laki eläkkeensaajan asumistuesta annetun lain muuttamisesta	67
	Laki pankki- ja maksutilien valvontajärjestelmästä annetun lain muuttamisesta	68
	Laki sairausvakuutuslain muuttamisesta.....	70
	RINNAKKAISTEKSTIT	72
	Laki toimeentulotuesta annetun lain muuttamisesta	72
	Laki yleisestä asumistuesta annetun lain muuttamisesta.....	74
	Laki eläkkeensaajan asumistuesta annetun lain muuttamisesta	75
	Laki pankki- ja maksutilien valvontajärjestelmästä annetun lain muuttamisesta	76
	Laki sairausvakuutuslain muuttamisesta.....	79

PERUSTELUT

1 Asian tausta ja valmistelu

1.1 Tausta

Pääministeri Petteri Orpon hallitusohjelmassa todetaan asiakastiedon liikkumisesta muun muassa näin:

- Asiakastiedon on liikuttava eri viranomaistahojen kesken sähköisesti ja turvallisesti. Tietosuoja ei saa estää eri viranomaistahoja saamasta tarpeellista käsitystä henkilön tilanteesta.
- Viranomaisten yhteistyömahdollisuuksia parannetaan muun muassa varmistamalla tiedonsaanti- ja oma-aloitteiset tiedonanto-oikeudet viranomaisten välillä.
- Tehostetaan Kelan myöntämien tukien osalta tietojenvaihtoa väärinkäytösten estämiseksi. Samalla vahvistetaan Kelan suorittamaa valvontaa väärinkäytösten paljastamiseksi.

Pääministeri Petteri Orpon hallitus on sopinut vuosien 2026–2029 julkisen talouden suunnitelmasta. Suunnitelmaan sisältyy kirjaus Kelan tiedonsaantioikeuksien lisäämisestä sosiaaliturvan väärinkäytön estämiseksi. Säästötavoite tämän sopeutustoimen osalta on 5 miljoonaa euroa.

Etuuden väärinkäytöksellä tarkoitetaan tahallista menettelyä, jolla asiakas pyrkii saamaan etuutta ilman perusteita tai määrältään liian suurena. Väärinkäytökseksi voidaan katsoa esimerkiksi se, jos asiakas antaa Kansaneläkelaitokselle väärää tietoa tai väärentää asiakirjan. Myös tietojen salaamista pidetään väärinkäytöksenä. Etuuksien toimeenpanossa on havaittu tilanteita, joissa väärinkäytös olisi ennaltaehkäistävissä kehittämällä tietojenvaihtoa.

Etuutta voidaan maksaa virheellisesti eli joko kokonaan aiheettomasti tai määrältään liian suurena myös muista kuin väärinkäytökseen liittyvistä syistä. Virheellinen maksu voi johtua myös etuuden maksajan virheestä. Virheellisten maksujen ja etuuksien väärinkäytön vähentäminen ennakkollisesti olisi tärkeää, koska virheellisiä maksuja ei saada kaikilta osin perittyä takaisin. Sosiaaliturvaetuuksia maksetaan virheellisesti esimerkiksi silloin, kun

- etuuden myöntämistä koskeva päätös on annettu väärin perustein;
- etuudensaajalle myönnetään takautuen muu etuus, jonka vaikutuksen vuoksi ensin myönnetty etuus on maksettu aiheetta tai liian suurena;
- etuuspäätöksen antamisen jälkeen olosuhteet ovat muuttuneet eikä etuudensaaja ole ilmoittanut muutoksesta;
- etuuspäätöksen antamisen jälkeen olosuhteet ovat muuttuneet ja etuudensaaja on ilmoittanut muutoksesta ajoissa, mutta hakemuksen ratkaisu on Kansaneläkelaitoksessa viipynyt;
- etuutta on maksettu ajalta, jolta sen maksaminen olisi pitänyt olla keskeytettynä;
- etuutta on maksettu aiheetta enemmän kuin regressivaatimuksen perusteella on palautettu tai

- etuutta on muusta syystä, esimerkiksi ratkaisu-, kirjoitus-, tiedonsiirto- tai laskuvirheen vuoksi, maksettu liikaa.

Lähtökohtana on, että aiheettomasti maksettu etuus peritään takaisin. Etuuksien takaisinperinnästä voidaan kuitenkin luopua tai takaisinperinnän määrää voidaan alentaa, jos se katsotaan kohtuulliseksi. Jos liikamaksu on syntynyt etuudensaajan tai hänen edustajansa vilpillisestä menettelystä, takaisinperinnästä ei voida luopua eikä takaisinperittävää määrää alentaa kohtuuspusteella. Nämä etuuksien väärinkäyttöön liittyvät tilanteet muodostavat vain pienen osan kaikista takaisinperintätapauksista. Takaisinperintämenettelystä säädetään etuuslaeissa.

1.2 Valmistelu

Sosiaali- ja terveysministeriö asetti¹ 18.6.2025 sosiaaliturvan väärinkäytöksiä ehkäisevän ja Kelan tiedonvaihtoa edistävän työryhmän toimikaudelle 23.6.–1.12.2025. Työryhmän asettamispäätöksen mukaisesti työryhmän tavoitteena oli Kansaneläkelaitoksen tiedonsaantioikeuksien ja tiedonvaihdon lisääminen sosiaaliturvaetuuksien virheellisten maksujen ja väärinkäytösten vähentämiseksi. Työryhmän tuli edistää esimerkiksi seuraavia ehdotuksia:

- pankki- ja maksutilejä koskevat, Kansaneläkelaitoksen sähköiset kyselyt pankki- ja maksutilien valvontajärjestelmään (PMJ-järjestelmä);
- etuuden maksajan virheestä johtuvien etuuksien liikamaksujen vähentäminen eri etuuksien välisellä tietojen ristiin käytöllä;
- tietojen oma-aloitteinen luovutus Kansaneläkelaitoksesta muille viranomaisille;
- etuudensaajan tosiasiallisen osoitteen ja asumistilanteen sekä mahdollisen ulkomailla oleskelun selvittäminen rekistereistä;
- väärinkäytösepäilyjen tehokas selvittäminen sekä
- muut mahdolliset tiedonvaihtoa koskevat tarpeet.

Työryhmän tehtävänä oli valmistella arviomuistio ja luonnos hallituksen esitykseksi etuuslainsäädäntöön sekä siihen läheisesti liittyvään lainsäädäntöön tehtävistä muutoksista pääministeri Petteri Orpon hallituksen julkisen talouden suunnitelmaan sisältyvän kirjauksen ja säästötavoitteen toteuttamiseksi.

Työryhmän puheenjohtajana toimi johtaja Essi Rentola sosiaali- ja terveysministeriöstä. Varapuheenjohtajana toimi erityisasiantuntija Teija Hautera sosiaali- ja terveysministeriöstä. Työryhmän jäseninä toimivat erityisasiantuntija Ritva Liukonen sosiaali- ja terveysministeriöstä, lainsäädäntöneuvos Maarit Pihkala valtiovarainministeriöstä, poliisitarkastaja Juha Tuovinen sisäministeriöstä, johtava asiantuntija Suvi Onninen Kansaneläkelaitoksesta, johtava asiantuntija Riikka Lindroos-Järvitalo Kansaneläkelaitoksesta sekä tulliyli tarkastaja Jukka Tarkela Tullista. Työryhmän sihteereinä toimivat erityisasiantuntija Kristiina Pitkäranta sosiaali- ja terveysministeriöstä sekä suunnittelija Susanna Polvi sosiaali- ja terveysministeriöstä.

¹Sosiaaliturvan väärinkäytöksiä ehkäisevän ja Kelan tiedonvaihtoa edistävän työryhmän asettamispäätös 18.6.2025. Saatavilla osoitteessa: https://api.hankeikkuna.fi/asiakirjat/f320f621-d941-4b3f-894e-89b5600c2dea/15776b90-fab8-4f5a-8154-08acffb8f6e9/ASETTAMISPAATOS_20250623083148.PDF

Työryhmä kokoontui toimikautensa aikana seitsemän kertaa.

Työryhmä kutsui kokouksiinsa kuultavaksi erityisasiantuntija Milka Tornberg-Nymanin sisäministeriön poliisiosastolta. Tornberg-Nyman on toiminut sisäministeriössä tilitapahtumatietoja koskevan lakihankkeen vastuuhenkilönä ja esittelijänä. Kuulemisen tarkoituksena oli saada selvitystä pankki- ja maksutilien valvontajärjestelmän käyttötarkoituksesta.

Säädösvalmistelun avoimuuden ja laadun varmistamiseksi työryhmä järjesti kaksi kuulemistilaisuutta. Järjestöille järjestettiin kuulemistilaisuus 10.11.2025. Lisäksi valtiosääntöoppineille, tietosuojavaltuutetulle ja oikeusministeriölle järjestettiin erillinen kuulemistilaisuus 8.12.2025, jonka aiheena oli lakiehdotusten suhde perustuslakiin sekä erityisesti yksityiselämän ja henkilötietojen suojaan liittyvät kysymykset.

Työryhmän toimeksiannon mukainen luonnos hallituksen esitykseksi valmisteltiin osana työryhmätyötä. Lisäksi työryhmä on julkaissut arviomuistion. Työryhmän arviomuistiossa on kuvattu ja arvioitu nykytilaa sekä esitetty ehdotuksia jatkovalmistelulle.

Hallituksen esitysluonnoksesta järjestetään lausuntokierros 17.12.2025–28.1.2026. Annetut lausunnot ovat julkisesti saatavilla lausuntopalvelussa osoitteessa <https://www.lausuntopalvelu.fi/>. Lausuntopalaute otetaan huomioon hallituksen esitysluonnoksen jatkovalmistelussa, joka toteutetaan virkatyönä. Lakimuutosten on tarkoitus tulla voimaan 1.9.2026 ja 1.3.2027.

Lausuntokierrokselle lähtenyt luonnos hallituksen esitykseksi sekä muut virkavalmisteluun liittyvät asiakirjat ovat saatavilla julkisessa palvelussa osoitteessa <https://valtioneuvosto.fi/hankkeet>. Työryhmän valmisteluasiakirjat ovat saatavilla tunnuksella STM061:00/2025.

2 Nykytila ja sen arviointi

2.1 Väärinkäytökset Kansaneläkelaitoksen etuuksissa

Sosiaaliturvan väärinkäytöllä tarkoitetaan sellaista tahallista tai tarkoituksellista toimintaa, jolla pyritään saamaan oikeudetonta taloudellista hyötyä. Väärinkäytöstilanteissa etuuden hakija pyrkii saamaan etuutta joko täysin perusteettomasti tai määrältään liian suurena eli enemmän kuin hänelle kuuluisi. Väärinkäytökset lisäävät etuusmenoja, kuormittavat viranomaisia ja vähentävät kansalaisten luottamusta sosiaaliturvajärjestelmään. Harmaaseen talouteen liittyvät väärinkäytökset heikentävät lisäksi sosiaaliturvajärjestelmän rahoitusta.

Väärinkäytökseksi voidaan katsoa esimerkiksi se, jos etuuden hakija antaa tahallisesti etuuden maksajalle väärää tietoa tai salaa jonkun tiedon. Väärinkäytökseksi voidaan katsoa myös tilanne, jossa etuuden hakija jättää ilmoittamatta olosuhteissaan tapahtuneesta muutoksesta tietoisena siitä, että hänellä lain mukaan olisi ollut aktiivinen ilmoitusvelvollisuus kyseisen muutoksen osalta. Etuuden hakijalla on velvollisuus ottaa selvää siitä, mitkä asiat vaikuttavat hänen etuusoikeuteensa, ja ilmoittaa niistä etuuden maksajalle.

Väärinkäytökseksi katsotaan myös asiakirjan väärentäminen. Etuuden hakija saattaa esimerkiksi peittää osan hakemuksen liitteenä olevan tiliotteen tiedoista tai muuttaa liitteenä olevan laskun tietoja itseään hyödyttävään suuntaan. Yleisimmin väärennettyjä Kansaneläkelaitoksen etuushakemuksiin liittyviä asiakirjoja ovat laskut, tiliotteet ja vuokrasopimukset, mutta myös muita väärennettyjä asiakirjoja esiintyy. Asiakirja voi olla väärennetty kokonaisuudessaan tai osittain.

Väärinkäytöksiä selvittäessään Kansaneläkelaitos arvioi hakijan menettelyä toisaalta etuuslakien takaisinperintäsäännösten kannalta ja toisaalta myös rikosasiana. Väärinkäytöksellä tarkoitetaan etuuslakien kannalta vilpillistä toimintaa etuutta haettaessa, ja rikosoikeudelliselta kannalta rikoksen tunnusmerkit täyttävän teon tekemistä. Rikosoikeudelliselta kannalta Kansaneläkelaitoksen tehtävänä on selvittää, onko olemassa perusteltu syy epäillä etuuden väärinkäytöstä, ja sen perusteella päättää, onko tapauksesta tehtävä tutkintapyyntö poliisille. Kansaneläkelaitos ei etuuksien toimeenpanijana ratkaise rikosoikeudellisin perustein sitä, onko hakijan menettely rikoslain (39/1889) vastaista, vaan asia on saatettava toimivaltaisen viranomaisen käsiteltäväksi. Toimivaltaiset viranomaiset ovat esitutinnan suorittava poliisi, syyteharkinnan tekevä syyttävä ja tuomiovaltaa käyttävä tuomioistuin.

Epäily väärinkäytöksestä voi syntyä, kun etuushakemusta käsitellään ja etuuden hakijan aiemmin ilmoittamat tiedot ovat ristiriidassa käsiteltävien tietojen kanssa. Epäily voi syntyä myös etuuden tarkistusvaiheessa, kun Kansaneläkelaitos selvittää sitä, mitkä syyt ovat johtaneet virheelliseen maksuun, ja tässä yhteydessä havaitaan, että virheellinen maksu on aiheutunut etuuden hakijan omasta toiminnasta. Kansaneläkelaitos voi alkaa epäillä väärinkäytöstä myös ilmi-antojen, tulorekisterin tietojen tai muiden viranomaisten välittämien tietojen perusteella.

Väärinkäytösepäilyn syntyessä etuuden hakijaa kuullaan ja hänelle varataan tilaisuus kertoa näkemyksensä ja esittää asiaa selventäviä seikat. Kuulemisen perusteella arvioidaan sitä, onko etuuden hakijan väärinkäytösepäilyyn johtanut menettely ollut tahallista ja mihin toimenpiteisiin asiassa ryhdytään. Jos on perusteltua epäillä, että kyse on rikoksesta, Kansaneläkelaitos laatii asiasta saatujen tietojen perusteella tutkintapyyntö poliisille. Tutkintapyyntöä ei tehdä, jos etuuteen liittyvästä väärinkäytöksestä ei saada riittävää näyttöä tai jos rikos on vanhentunut. Kansaneläkelaitos käyttää aina tapauskohtaista harkintaa päättäessään, tehdäänkö väärinkäytösepäilystä tutkintapyyntö vai ei. Vuosittain Kansaneläkelaitos tekee tutkintapyyntö poliisille noin 50 prosentista kaikista esille tulleista etuuksien väärinkäytösepäilyistä (vuonna 2024² noin 51 prosentissa).

Yleisimmin väärinkäytöstapauksissa on kyseessä rikoslain 36 luvun 1 §:ssä tarkoitettu petos. Petoksen yrityskin on rangaistava. Rikoslain 36 luvun 2 §:ssä on lisäksi säädetty törkeästä petoksesta ja 3 §:ssä lievistä petoksesta.

Väärennysrikos on sanktioitu rikoslain 33 luvun 1 §:ssä. Rikoslain 33 luvun 2 §:ssä on lisäksi säädetty törkeästä väärennyksestä ja 3 §:ssä lievistä väärennyksestä. Väärennystapauksista Kansaneläkelaitos ilmoittaa aina poliisille. Tämä koskee myös tapauksia, joissa väärennys havaitaan ennen etuuden maksamista, sillä väärennys on tekona tarkoituksellinen ilman aiheutettua vahinkoakin.

Väärinkäytöksiin liittyy useimmiten etuuden virheellinen maksu ja siitä johtuva takaisinperintä. Takaisinperintä on kuitenkin väärinkäytöksistä riippumaton erillinen menettely ja se perustuu takaisinperintää koskeviin säännöksiin eri etuuslaeissa. Niiden mukaan aiheettomasti maksettu etuus tulee periä takaisin silloinkin, kun etuudensaja ei ole toiminut vilpillisesti. Lukumääräisesti takaisinperintöjä on moninkertainen määrä väärinkäytöksiin verrattuna. Takaisinperintä ei ole sanktio, vaan kyseessä on aiheetta maksetun etuuden palauttaminen. Näin ollen asian rikosoikeudellinen käsittely ja takaisinperintä eivät ole toistensa vaihtoehtoja.

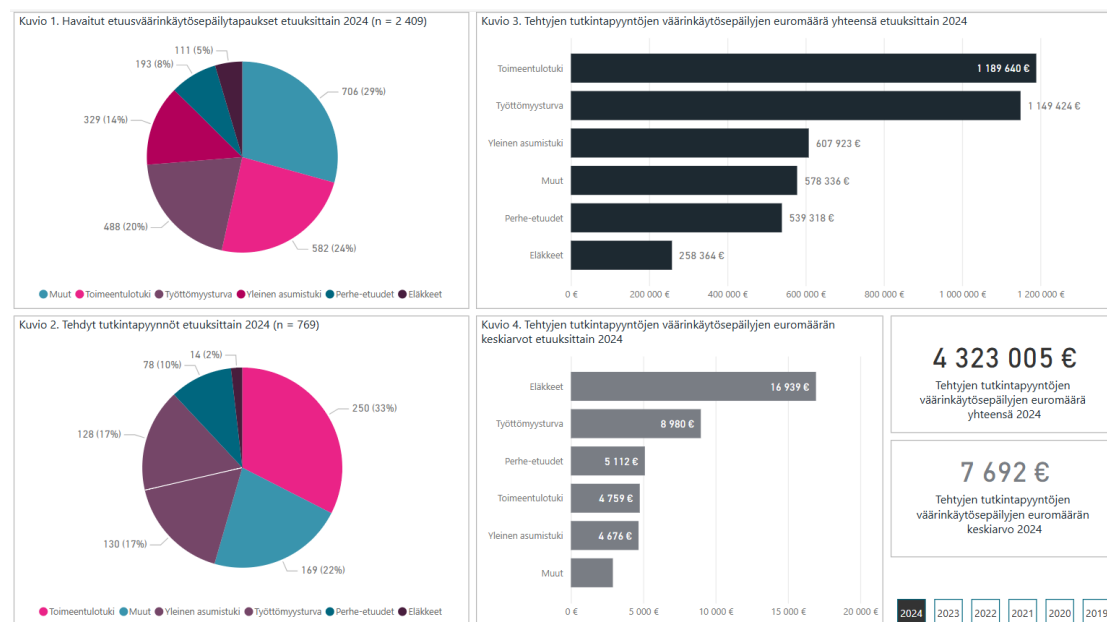
Sosiaaliturvan väärinkäytöksissä voi olla kyse myös niin kutsutusta harmaan talouden toiminnasta eli toiminnasta, josta ei suoriteta lakisääteisiä veroja ja maksuja sen vuoksi, että toiminta

² [Etuuksien väärinkäytösten vuosiraportti 2024](#)

tai tulonmuodostus tapahtuu viranomaisilta salassa tai siitä on annettu väärää tai puutteellista tietoa. Kansaneläkelaitoksen etuuksien väärinkäyttöön liittyy usein harmaan talouden ilmiöitä. Etuuden hakija voi esimerkiksi olla töissä harmaan talouden alueella toimivan yrittäjän palveluksessa ja saada palkkatulonsa niin sanotusti pimeästi. Etuuden hakija voi myös itse harjoittaa harmaan talouden piiriin kuuluvaa yritystoimintaa, josta saadut tulot hän jättää ilmoittamatta Kansaneläkelaitokselle. Molemmissa esimerkkitilanteissa etuutta voidaan maksaa joko kokonaan aiheettomasti tai määrältään liian suurena. Tällaiset väärinkäytökset voivat tulla ilmi esimerkiksi verovalvonnan yhteydessä.

Havaittujen väärinkäytösepäilyjen määrä on suhteellisen vähäinen, sillä väärinkäytöksiin liittyvien tilanteiden tunnistaminen etuuskäsittelyssä on vaikeaa. Vuonna 2024 Kansaneläkelaitos havaitsi 2 409 etuuksiin liittyvää väärinkäytösepäilyä. Väärinkäytösepäilyjen osuus kaikista maksetuista etuuksista oli alle puoli promillea. Vuonna 2024 Kansaneläkelaitos teki 562 tutkintapyyntöä poliisille, jotka sisälsivät yhden tai useamman teon. Teot kohdistuivat yleensä aikaisempiin vuosiin. Tutkintapyyntöön johtaneiden väärinkäytösten yhteenlaskettu arvo oli 4 323 005 euroa. Kansaneläkelaitoksen tekemät tutkintapyyntö menestyvät hyvin rikosprosessissa ja noin 70 prosenttia tapauksista johtaa tuomioon. Kokonaan hylättyjen syytteiden määrä on ollut vähäinen.

Kuvio 1: 1. Havaitut etuusväärinkäytösepäilytapaukset etuuksittain 2024. 2. Tehdyt tutkintapyyntö etuuksittain 2024. 3. Tehtyjen tutkintapyyntöjen väärinkäytösepäilyjen euromäärä yhteensä etuuksittain 2024. 4. Tehtyjen tutkintapyyntöjen väärinkäytösepäilyjen euromäärä yhteensä etuuksittain 2024.

Yleisimpiä väärinkäytöksiä Kansaneläkelaitoksen etuuksissa ovat väärennökset sekä salassa pidetty ulkomailla olo, opiskelu, työskentely tai yritystoiminta. Vuonna 2024 eniten väärinkäytösepäilyjä oli perustoimeentulotuessa. Seuraavaksi eniten väärinkäytösepäilyjä oli työttömyysturvassa ja yleisessä asumistuessa. Näihin etuuksiin liittyy muita etuuksia enemmän etuuden hakijan omia aktiivisia toimenpiteitä, kuten säännöllisesti toistuvia hakemuksia sekä

esimerkiksi laskujen ja tiliotteiden toimittamista Kansaneläkelaitokselle. On arvioitu, että tämän vuoksi väärinkäytösepäilyjä on näissä etuuksissa enemmän kuin muissa etuuksissa. Tulorekisterin käyttöönoton jälkeen vuonna 2019 havainnot väärinkäytösepäilyistä ovat vähentyneet selvästi, koska tieto etuuden hakijoiden tuloista ja tulojen muutoksista saadaan käyttöön reaaliaikaisesti. Tulorekisteritietojen ansiosta liikamaksujen muodostumista voidaan estää. Tulorekisterin käyttö ei kuitenkaan ole samalla tavoin vähentänyt väärinkäytösepäilyjä perustoimeentulotuessa, sillä väärinkäytösepäilyjä tulee perustoimeentulotuessa ilmi monista muistakin syistä kuin asiakkaan salattujen tulojen perusteella.

Kansaneläkelaitoksen etuuksiin liittyvien petosten ja väärennysten on välillä havaittu olevan osa laajempaa rikollisuuden kokonaisuutta. Tällöin kyse voi olla järjestelmällisestä yhteiskunnan rakenteiden hyväksikäytöstä. Esimerkiksi Keskusrikospoliisi ilmoitti vuonna 2024 tutkivansa törkeää petossarjaa³ Kansaneläkelaitoksen maksaman asumistuen väärinkäyttöön liittyen. Esitutkinta tapauksesta käynnistyi kesällä 2023 törkeän huumausainerikostutkinnan yhteydessä ilmi tulneiden asuntojen vuokrausten kautta. Poliisin esitutkinnan mukaan pääepäilty oli hankkinut pääkaupunkiseudulla hallintaansa kymmeniä vuokra-asuntoja. Asunnoissa oli kirjoilla henkilöitä, jotka olivat saaneet Kansaneläkelaitokselta asumistukea. Asumistukea saaneet asukkaat olivat luovuttaneet asuntoja pääepäillyn haltuun korvausta vastaan, ja pääepäilty oli jälleenvuokrannut asuntoja käteismaksua vastaan. Vuokrattuja asuntoja oli käytetty asumisen lisäksi lyhytaikaiseen käyttöön ja muun muassa huumausaineiden kätkö- ja säilytyspaikkoina. Asiakokonaisuuteen liittyi pääepäillyn lisäksi 24 henkilöä. Esitutkinnassa tuli ilmi, että epäillyt olivat erehdyttäneet Kansaneläkelaitosta antamalla väärää tietoa muun muassa tosiasiallisesta asuinpaikastaan. Näiden väärin tietojen perusteella Kansaneläkelaitos oli maksanut heille tukia. Esitutkinnan perusteella jälleenvuokrattuja asuntoja oli ainakin 25 kappaletta. Rikosvahingon epäiltiin olevan yli 100 000 euroa.

2.2 Virheelliset maksut Kansaneläkelaitoksen etuuksissa

Etuutta voidaan maksaa virheellisesti eli joko kokonaan aiheettomasti tai määrältään liian suurena myös muista kuin väärinkäytökseen liittyvistä syistä. Virheellinen maksu saattaa syntyä viranomaisen toiminnan tai puutteellisten tietojen seurauksena ilman, että etuuden saaja vaikuttaa asiaan millään tavalla. Virheellisen maksun taustalla voi olla esimerkiksi se, että Kansaneläkelaitoksen tiedot ovat olleet puutteelliset tai, että Kansaneläkelaitoksen hallussa jo olleita tietoja ei ole jostain syystä otettu etuusasian ratkaisussa huomioon. Virheellinen maksu voi johtua myös etuuden maksajan virheestä. Virheellisten maksujen vähentäminen ennakkollisesti olisi tärkeää, koska virheellisiä maksuja ei saada kaikilta osin perittyä takaisin. Vuonna 2024 virheellisten maksujen vuoksi perittiin takaisin noin 110 miljoonaa euroa. Vuosittain takaisinperittävät summat antavat kuvan ilmiön laajuudesta.

Toisaalta on huomattava, että virheellinen maksu voi aiheutua hakijasta johtuvista syistä, vaikka kyse ei olisi suoranaisesta väärinkäytöksestä. Hakija on esimerkiksi voinut laiminlyödä ilmoitusvelvollisuutensa, mutta kyseessä ei voida katsoa olevan väärinkäytös. Kyse voi olla esimerkiksi ymmärtämättömyydestä. Virheellinen maksu voi aiheutua myös muista kuin Kansaneläkelaitoksesta tai hakijasta johtuvista syistä. Tyypillinen esimerkki tästä on tilanne, jossa muu laitos myöntää hakijalle jälkikäteen takautuvasti etuutta tai korvausta, joka estää Kansaneläkelaitoksen etuuden maksamisen ja aiheuttaa näin maksun virheellisyyden.

³ [Keskusrikospoliisi tutkii törkeää petossarjaa Kelan asumistuen väärinkäyttöön liittyen - Poliisi](#)

Kansaneläkelaitoksen tilastojen perusteella väärinkäytökset muodostavat vain noin puoli prosenttia kaikista takaisinperintäratkaisuksista ja noin viisi prosenttia liikamaksujen yhteismäärästä. Toisin sanoen yli 99 prosentissa takaisinperintäratkaisuja liikamaksujen aiheutuminen on johnut jostain muusta kuin rikosepäilystä.

2.3 Pankki- ja maksutilejä koskevat tiedot Kansaneläkelaitoksen etuuksissa

2.3.1 Kansaneläkelaitoksen selvittämisvelvollisuus

Viranomaisen selvittämisvelvollisuus perustuu hallintolakiin (434/2003). Hallintolain 31 §:n mukaisesti viranomaisen on huolehdittava asian riittävästä ja asianmukaisesta selvittämisestä hankkimalla asian ratkaisemiseksi tarpeelliset tiedot sekä selvitykset. Tämä merkitsee sitä, että asia on selvitettävä niin perusteellisesti, että siinä voidaan tehdä mahdollisimman oikea ja lainmukainen päätös. Säännöksen 2 momentin mukaan asianosaisen on esitettävä selvitystä vaatimuksensa perusteista. Asianosaisen on muutoinkin myötävaikutettava vireille panemansa asian selvittämiseen.

Etuuden maksajana Kansaneläkelaitoksen on huolehdittava etuusasian riittävästä ja asianmukaisesta selvittämisestä hankkimalla asian ratkaisemiseksi tarpeelliset tiedot. Kansaneläkelaitos vastaa siitä, että sen ratkaistavana oleva asia tulee riittävällä tavalla selvitettyksi. Päävastuu asian selvittämisestä on viranomaisperiaatteen mukaisesti lähtökohtaisesti viranomaisella. Viranomaisella on myös ratkaisupakko, eli viranomaisen on käsiteltävä sille tehty vaatimus, joka kuuluu sen päätösvaltaan, ja annettava siihen asianmukainen ratkaisu.

2.3.2 Tiliotteet Kansaneläkelaitoksen maksaman perustoimeentulotuen käsittelyssä

Toimeentulotuesta annetun lain (1412/1997) 17 §:n 1 momentin mukaan toimeentulotuen hakijan, hänen perheenjäsenensä ja elatusvelvollisensa sekä tarvittaessa heidän huoltajansa ja edunvalvojansa on annettava perustoimeentulotuen myöntämiseksi Kansaneläkelaitokselle ja täydentävän ja ehkäisevän toimeentulotuen myöntämiseksi hyvinvointialueelle kaikki tiedossaan olevat toimeentulotukeen vaikuttavat välttämättömät tiedot. Tietojen antamisesta säädetään lisäksi sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annetun lain (812/2000, jäljempänä sosiaalihuollon asiakaslaki) 11–13 §:ssä.

Toimeentulotuki määrätään käytettävissä olevien tulojen ja varojen sekä huomioon otettavien menojen erotuksen perusteella. Toimeentulotukilain 11 ja 12 §:n mukaan toimeentulotukea myönnettäessä huomioon otetaan henkilön ja perheenjäsenten käytettävissä olevat tulot ja käytettävissä olevat varat erikseen lainkohdissa säädetyin poikkeuksin. Varoilla tarkoitetaan esimerkiksi pankkitilillä olevia säästöjä, rahasto-osuuksia, osakkeita ja arvopapereita.

Toimeentulotuki on viimesijainen taloudellinen tuki, jota myönnetään vain, jos henkilöllä ei ole riittävästi muita tuloja tai varoja käytettävissään. Pankin tiliotteet ovat toimeentulotuen määräämisen kannalta välttämättömiä tietoja hakijan mahdollisten tulojen ja rahavarojen selvittämiseksi. Toimeentulotuki on toimeentulotukilain 3 §:n mukaisesti perhekohtainen etuus, joten Kansaneläkelaitoksen on saatava toimeentulotuen hakijan tiliotteiden lisäksi myös kaikkien perheenjäsenten tiliotteet. Kansaneläkelaitoksella on siten lähtökohtaisesti oikeus pyytää toimeentulotuen hakijaa esittämään hänen ja hänen perheenjäsentensä kaikkien pankkitilien tiliotteet.

Ensimmäisen perustoimeentulotukihakemuksen liitteeksi vaaditaan tiliotteet kaikilta perheenjäseniltä kaikista pankkitileistä kahdelta edeltävältä kuukaudelta. Myös jatkohakemusten liitteeksi vaaditaan tiliotteet, mikäli se katsotaan välttämättömäksi hakemuksen ratkaisemiseksi.

Tulojen ja varallisuuden lisäksi tiliotteilta tarkistetaan myös menoja, kuten esimerkiksi kuukausittaisen vuokran maksamista. Lisäksi tiliotteilta tarkistetaan puolisoiden välistä maksuliikennettä tilanteissa, joissa yhteistalous on kiistetty. Tiliotteilta seurataan myös mahdollisia taloudellisen aseman heikentämiseen liittyvät menoja eli isoja tilisiirtoja. Lisäksi tiliotteelta voi todeta sellaisia tietoja, joita asiakas ei ole ilmoittanut, mutta jotka on huomioitava perustoimeentulotukea käsiteltäessä. Tiliotteilta voi selvitä esimerkiksi oleskelupaikka, ulkomailla oleskelun salaaminen tai salattu avoliitto.

Toimeentulotukihakemuksen ratkaisemista varten tiliotteelta tulee näkyä tilinomistaja, tilinumero, tiliotteen ajanjakso, katkeamaton tilitapahtumaluettelo ja saldo. Tieto tilinomistajasta tarvitaan, jotta voidaan varmistua, että tili on hakijan tai perheenjäsenen. Tilinumeron tulee näkyä tilin yksilöimiseksi. Tiliotteen ajanjakso on tärkeä tulojen huomioimisen näkökulmasta. Tulo huomioidaan lähtökohtaisesti tulon maksupäivän mukaan. Tiliotteen tulee olla katkeamaton ja siitä ei saisi peittää tietoja. Tiliotteen lisäksi saldotieto tarvitaan aina kuukauden viimeiseltä päivältä, sillä kuukauden viimeisen päivän saldo voidaan huomioida varallisuutena.

Kun tiliotetta ei ole saatavilla, on mahdollista käyttää tilistä saatavaa katkeamatonta tilitapahtumaluetteloa. Näin toimitaan käytännössä kiireellisissä tilanteissa tai tilanteissa, joissa tiliotetta ei ole vielä saatavilla. Tilitapahtumaluettelossa tulee näkyä:

- tilinomistaja;
- tilinumero;
- ajanjakso;
- saldo;
- sekä sivujen määrä, jotta voidaan varmistaa, että hakija on toimittanut kaikki sivut.

Jos pyydettyjä tiliotteita ei toimiteta, toimeentulotukihakemus hylätään. Yleisin toimeentulotuen hylkäämisen peruste on se, että etuuden hakija ei toimita tiliotetta. Viime kädessä puuttuvien tietojen merkityksen arvioi tuomioistuin. Asiakkaan ensisijainen oikeusturvakeino on hakea oikaisua Kansaneläkelaitoksen oikaisuvaatimuskeskukselta ja sen jälkeen tarvittaessa valittaa hallinto-oikeuteen.

Ennen hylkäävän päätöksen antamista Kansaneläkelaitos asettaa asiakkaalle määräajan, jonka kuluessa pyydetty tiedot tulisi toimittaa. Tiliotteiden odottaminen aiheuttaa viivettä toimeentulotuen käsittelyyn ja lisää työmäärää Kansaneläkelaitoksen etuuskäsittelyssä. Hylkäävien päätösten antaminen lisää myös muutoksenhaun työmäärää, sillä etuuden hakija saattaa tehdä oikaisuvaatimuksen ja toimittaa puuttuvat tiliotteet vasta oikaisuvaatimuksen liitteenä. Etuusasia käsitellään tällöin Kansaneläkelaitoksen oikaisuvaatimuskeskuksessa muutoksenhakuasiana.

Taulukko 1: Toimeentulotukihakemuksen odottamisen syynä tiliotteiden puuttuminen

Toimeentulotukihakemuksen odottamisen syynä tiliotteiden puuttuminen	2024	2023
Hakemusten lukumäärä	236 565	203 909
Osuus kaikista hakemuksista	45,8 %	46,6 %

Tiliotteiden esittämiseen liittyvät käytännöt ovat ongelmallisia väärinkäytösten tunnistamisen näkökulmasta. Tällä hetkellä Kansaneläkelaitos ei pysty varmistumaan siitä, että hakija on toimittanut tiliotteet kaikkien olemassa olevien tilien osalta. Toimeentulotuen käsittelyssä tulee vastaan tilanteita, joissa vasta myöhemmin käy ilmi, että hakijalla onkin ollut useampia tilejä. Tilien salaaminen on siis mahdollista.

Kansaneläkelaitos ei myöskään pysty varmistumaan tiliotteiden eheydestä ja muokkaamattomuudesta. Väärinkäytösepäilyyn johtaneissa tilanteissa hakijat ovat muokanneet tiliotteita esimerkiksi muuttamalla tai kokonaan poistamalla tilitapahtumien summia tai maksunsaajan. Muokkausten tunnistaminen ratkaisutyössä on hankalaa, sillä muokkaukset on taidokkaasti tehty ja samalla henkilöllä voi olla muokkauksia jokaisella tiliotteella.

Nykyinen tiliotteiden esittämiseen liittyvä menettely on haasteellista sekä etuuden hakijan että Kansaneläkelaitoksen toimeenpanon näkökulmasta. Etuuden hakija joutuu toimittamaan tiliotteita lähes jokaisen hakemuksen yhteydessä. Tiliotteet on joko tulostettava tai kuvattava hakemuksen liitteeksi. Etuuden hakijoiden toimittamat selvitykset ovat usein puutteellisia, joten Kansaneläkelaitos joutuu lähettämään hakijoille runsaasti pankki- ja tilitietoihin liittyviä lisäselvityspyyntöjä.

Liitteiden toimittamiseen liittyvät työvaiheet aiheuttavat usein etuuden hakijoille haasteita. Etuuden hakijalla ei välttämättä ole käytössään tietokonetta, tulostinta tai kuvanlukijaa (skanneri), joten hänen on hyödynnettävä yhteiskäyttöisiä koneita, joita on esimerkiksi Kansaneläkelaitoksen asiakaspalvelupisteissä tai kirjastoissa. Osalla etuuden hakijoista on myös ollut vaikeuksia saada pääsyä omaan verkkopankkiinsa.

2.3.3 Tiliotteet Kansaneläkelaitoksen maksamien asumistukien käsittelyssä

Kansaneläkelaitos tarvitsee sekä yleisen asumistuen että eläkkeensaajan asumistuen käsittelyssä tilinhaltijatietoja sekä tiedot tilien saldosta sekä korkoprosenteista. Nämä tiedot tarvitaan yleisen asumistuen käsittelyssä etuuden hakijan lisäksi myös ruokakunnan jäseniltä ja eläkkeensaajan asumistuen käsittelyssä hakijan puolisoilta. Tiedot tarvitaan etuuksien ratkaisussa huomioitavan omaisuuden ja tulojen selvittämiseksi luotettavalla tavalla. Etuuksien ratkaisemisessa huomioon otettavista tuloista ja omaisuudesta säädetään yleisestä asumistuesta annetun lain (938/2014) 12 ja 13 §:ssä sekä eläkkeensaajan asumistuesta annetun lain (571/2007) 12 ja 13 §:ssä.

Kansaneläkelaitos tarvitsee sekä yleisen asumistuen että eläkkeensaajan asumistuen käsittelyssä luotettavan tiedon asumismenojen maksamisesta. Asumismenojen huomioimisesta säädetään yleisestä asumistuesta annetun lain 7 ja 9 §:ssä sekä eläkkeensaajan asumistuesta annetun lain 5 ja 9 §:ssä.

Kansaneläkelaitos tarvitsee sekä yleisen asumistuen että eläkkeensaajan asumistuen käsittelyssä luotettavan tiedon puolisoiden välisestä maksuliikenteestä tilanteessa, jos yhteistalous on kiistetty. Avoliitosta säädetään yleisestä asumistuesta annetun lain 5 §:ssä sekä eläkkeensaajan asumistuesta annetun lain 4 §:ssä.

Kansaneläkelaitos tarvitsee sekä yleisen asumistuen että eläkkeensaajan asumistuen käsittelyssä luotettavan tiedon ulkomailla oleskelusta. Suomessa asumisen vaatimuksesta säädetään yleisestä asumistuesta annetun lain 2 §:ssä sekä eläkkeensaajan asumistuesta annetun lain 2 §:ssä. Henkilöä pidetään Suomessa asuvana, jos hän asumisperusteisesta sosiaaliturvasta rajat ylittävissä tilanteissa annetun lain (16/2019) mukaisesti asuu Suomessa.

Kansaneläkelaitos tarvitsee sekä yleisen asumistuen että eläkkeensaajan asumistuen käsittelyssä luotettavan tiedon siitä, jos henkilö oleskelee Suomessa eri paikkakunnalla kuin missä ilmoittaa olevansa, jos yhteistalous on kiistetty.

Kansaneläkelaitos tarvitsee eläkkeensaajan asumistuen käsittelyssä luotettavan selvityksen siitä, jos henkilö on heikentänyt taloudellista asemaansa lahjoittamalla omaisuuttaan tai muulla tavalla. Asumistuen epäämisestä tai alentamisesta näissä tilanteissa säädetään eläkkeensaajan asumistuesta annetun lain 18 §:ssä. Käytännössä selvityksen hankkimiseksi Kansaneläkelaitoksen tulee selvittää tilitapahtumista isojen summien tilisiirrot.

Kansaneläkelaitos ei tällä hetkellä pyydä tiliotteita yleisen asumistuen hakemuksen liitteeksi, vaan tarvittavat tiedot kysytään asiakkaalta hakemuksessa. Kansaneläkelaitos kuitenkin hyödyntää yleisen asumistuen käsittelyssä esimerkiksi perustoimeentulotuen ja eläkkeensaajan asumistuen hakemusten liitteistä saatujen tiliotteiden tietoja. Tietojen hyödyntäminen perustuu yleisestä asumistuesta annetun lain 45 §:ään. Kaikissa tilanteissa näitä tietoja ei kuitenkaan ole käytettävissä.

Eläkkeensaajan asumistuen käsittelyssä asiakkaalta pyydetään etuutta ensimmäistä kertaa myönnettäessä tiliotteet. Ensimmäisen myöntöpäätöksen jälkeen hakijalta pyydetään tiliotteet muutaman vuoden välein. Tiliotteita pyydetään hakijan ja hänen mahdollisen puolisonsa tileistä. Lähtökohtaisesti etuuden hakijaa pyydetään esittämään selvitykset kaikkien tilien ja talletusten määristä ja korkoprosenteista (tiliote tai muu todistus). Selvityksen kohteena oleva tarkastelujakso vaihtelee ja tiedot voidaan tarvittaessa pyytää myös pidemmältä ajalta. Tarkasteltava ajanjakso riippuu etuuden hakijan tilanteesta ja siitä, mihin tarkoitukseen tiliotteita pyydetään.

Esiin on tullut tilanteita, joissa hakijan siirtyessä yleiseltä asumistuelta eläkkeensaajan asumistuelle on käynyt ilmi, että yleistä asumistukea saaneella henkilöllä on tuloja, omaisuutta tai omaisuuden tuottoa, joita hän ei ole ilmoittanut yleistä asumistukea hakiessaan. Näissä tilanteissa tuloja, omaisuuden tuottoa ja omaisuuden arvoa ei ole voitu ottaa huomioon yleistä asumistukea myönnettäessä.

Molemmissa etuuksissa esimerkiksi salattu yhteistalous tai ulkomailla oleskelu eivät yleensä tule Kansaneläkelaitoksen tietoon ja myös asumismenojen maksamisen todentaminen voi olla vaikeaa. Asumismenojen osalta tulisi eläkkeensaajan asumistukea myönnettäessä lain mukaan ottaa huomioon vain ne asumismenot, joista tuensaaja tosiasiallisesti vastaa. Myös yleisen asumistuen myöntäminen edellyttää, että ruokakunta itse maksaa asumismenot ja siten vastaa asunnon asumismenoista. Asumismenojen maksamisen todentaminen edellyttää molempien etuuksien osalta tarvittaessa luotettavaa selvitystä näiden menojen tosiasiallisesta maksamisesta.

2.3.4 Etuuskäytännön mukaiset rahalaitostiedustelut

Kansaneläkelaitoksen etuuskäytäntöihin lisättiin säännökset Kansaneläkelaitoksen oikeudesta saada rahalaitoksilta asiakkaiden tilitietoja vuonna 2002, jolloin perustoimeentulotukeen liittyviä tehtäviä ei ollut vielä siirretty Kansaneläkelaitokselle. Säännökset, jotka perustuivat samaan hallituksen esitykseen (9/2002 vp), olivat keskenään yhdenmukaiset huolimatta siitä, että tiedonsaannin tarpeet poikkeavat eri etuuksissa merkittävästi. Myös Kansaneläkelaitoksen etuuskäytännön myöhemmissä muutoksissa tietojen saantioikeutta koskevat säännökset on säilytetty keskenään yhdenmukaisina.

Rahalaitostiedusteluja koskevissa pykälissä säädetään siitä, millä edellytyksillä Kelalla on oikeus pankkisalaisuuden estämättä saada rahalaitoksilta tietoja, jotka ovat välttämättömiä asian ratkaisemista varten. Edellytyksenä tietojen saamiseen rahalaitoksilta on kyselyn viimesijaisuus eli se, ettei riittäviä tietoja ja selvityksiä muutoin saada ja että on perusteltua syytä epäillä etuuden hakijan tai saajan antamien tietojen riittävyyttä ja luotettavuutta. Tiedot saadaan vain pyynnöstä. Pyyntö pankkeille ja muille rahalaitoksille tulee esittää kirjallisena ja ennen sen tekemistä etuuden hakijalle tai saajalle on annettava siitä tieto.

Etuuskäytännön säännökset poikkeavat eräissä kohdin sosiaalihuollon viranomaisten tietojen saantioikeuteen sovellettavista säännöksistä. Toimeentulotuen käsittelyssä tietojen saaminen rahalaitoksilta poikkeaa siten, että tiedon pyytämiseksi on laissa säädetty tiukemmat edellytykset. Nykylainsäädännössä mahdollisuus tehdä rahalaitostiedusteluja toimeentulotuen perustuu toimeentulotukilain 18 a §:n 2 momentin viittaukseen, jonka mukaan tiedusteluun sovelletaan lakia sosiaali- ja terveydenhuollon asiakastietojen käsittelystä (2023/703, jäljempänä asiakastietolaki). Asiakastietolain 64 §:n 2 momentin mukaan rahalaitoksella on velvollisuus antaa tietoja toimeentulotukiasian käsittelyyn, jos on perusteltua syytä epäillä asiakkaan tai hänen laillisen edustajansa antamien tietojen riittävyyttä tai luotettavuutta. Pyyntö tulee esittää rahalaitokselle kirjallisena. Pyyntöön esittämistä koskevan päätöksen on oikeutettu tekemään sosiaalipalveluiden järjestämisestä vastaavan toimivaltaisen viranomaisen määräämä sosiaalihuollon viranhaltija. Ennen kuin pyyntö tehdään rahalaitokselle, asiakkaalle on annettava siitä tieto. Toimeentulotuen soveltamiskäytännössä on katsottu, että päätöksellä, joka rahalaitospyyntöä on tehtävä, tarkoitetaan asiakkaalle annettua muutoksenhakuoikeudellista päätöstä, jonka tulisi olla saavuttanut lainvoiman ennen pyynnön tekemistä. Päätös voidaan tehdä vain niistä puuttuvista selvityksistä, joista asiakasta on kuultu.

Kansaneläkelaitosta koskevan lainsäädännön muutostarpeita selvittävä parlamentaarinen työryhmä päätyi loppuraportissaan⁴ toteamaan pyytämiensä asiantuntijalausuntojen perusteella, ettei näyttäisi olevan valtiosääntöoikeudellista estettä sille, että perustoimeentulotukea koskevaa sääntelyä yhtenäistettäisiin muita etuuskäytäntöjä vastaavalla tavalla rahalaitostiedustelujen osalta. Yhtenäistämistä koskeva lakiesitys⁵ on käsittelyssä eduskunnassa. Ehdotuksen mukaan toimeentulotukiasian käsittelemiseksi tarvittavien tilitietojen pyytämistä rahalaitoksilta yksinkertaistettaisiin siten, ettei itse pyynnöstä tarvitsisi tehdä voimassa olevan lainsäädännön edellyttämin tavoin muutoksenhakukelpoista päätöstä. Tältä osin tavoitteena on, että toimeentulotuen käsittelijöiden tekemät tietopyynnot rahalaitoksille yksinkertaistuisivat, nopeutuisivat ja

⁴ Kansaneläkelaitosta koskevan lainsäädännön muutostarpeita selvittävän parlamentaarisen työryhmän loppuraportti. Saatavilla: https://api.hankeikkuna.fi/asiakirjat/07556375-5d98-4f95-9132-3a6fe87a0bd7/3fe3360e-0658-40f6-b4d6-5458945fcf2a/RAPORTTI_20220302123356.PDF.

⁵ HE 116/2025 vp Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi toimeentulotuesta annetun lain, sosiaali- ja terveydenhuollon asiakastietojen käsittelystä annetun lain 64 §:n ja kuntouttavasta työtoiminnasta annetun lain 10 §:n muuttamisesta

yhdenmukaistuisivat edellytyksiltään samanlaiseksi kuin useiden muiden sosiaaliturvaetuuk-sien kohdalla on säädetty.

Tällä hetkellä perustoimeentulotuessa tehdään rahalaitostiedusteluja väärinkäytöstapauksissa. Rahalaitoksilta voi olla tarpeen saada tietoja esimerkiksi tileistä tai varallisuudesta, joiden ole-massaolosta Kansaneläkelaitoksella ei ole tietoa tai Kansaneläkelaitos saattaa tiedusteluilla tar-kistaa asiakkaan toimittamien tiliotteiden aitoutta. Kun rahalaitostiedustelu tehdään, rahalaitok-sen toimittamilta tiliotteilta voi samalla käydä ilmi esimerkiksi myös asiakkaan ulkomailla oles-kelu tai niin sanottu salattu avoliitto, vaikka nämä eivät olisi olleet rahalaitostiedustelun alku-peräinen tarkoitus.

Perustoimeentulotuen käsittelyssä, väärinkäytösepäilyn tilanteessa, tilitietoja pyydetään ensin etuuden hakijalta ja häntä kuullaan rahalaitostiedustelun tekemisestä. Jos on syytä epäillä, että tiedot eivät ole riittävät tai niitä ei saada, tekee Kansaneläkelaitos päätöksen rahalaitostieduste-lusta. Rahalaitostiedustelu pankkeihin tehdään vasta päätöksen tultua lainvoimaiseksi. Rahalai-tostiedustelupäätöksiin haetaan oikaisua harvoin.

Rahalaitostiedustelu tehdään pankkikohtaisesti. Tiedustelussa Kansaneläkelaitos pyytää raha-laitosta toimittamaan kaikki henkilön tai henkilöiden pankissa olevien tilien tilinumerot, tiliot-teet, tapahtumaluettelot ja saldotiedot tarkemmin mainitulta ajanjaksolta. Lisäksi pyydetään toi-mittamaan pankissa olevat tiedot henkilön tai henkilöiden kaikesta varallisuudesta, kuten ra-hasto-osuuksista tai osakeomistuksista, ja niistä saaduista tuotoista, kuten osingoista tai niiden myyntituloista. Kansaneläkelaitos pyytää rahalaitosta myös ilmoittamaan, jos tällaista varalli-suutta on ostettu tai myyty mainitulla ajanjaksolla.

Rahalaitokselta pyydettävien tietojen sisältö harkitaan tapauskohtaisesti. Tietopyynnössä yksi-löidään henkilö tai henkilöt, joita pyyntö koskee. Tietopyyntö voi koskea etuuden hakijan lisäksi ainoastaan hakijan perheen jäsentä. Sellaisista tileistä tai tileistä tai varallisuudesta, joiden osalta Kansaneläkelaitokselle on jo toimitettu tiedot, ei tietoja pyydetä uudelleen. Jos kyseessä on yk-sityinen elinkeinonharjoittaja, tiedot voidaan pyytää myös yrityksen nimellä olevista tileistä. Muiden yritysmuotojen osalta rahalaitostiedusteluja ei tehdä. Tiedustelun kattama ajanjakso voi vaihdella tilanteen mukaan. Tiedustelu tehdään yleensä siltä ajanjaksolta, jota väärinkäy-tösepäily koskee, ja jolta tietoja ei olla saatu asiakkaalta, tai jolta on syytä epäillä asiakkaan antamien tietojen riittävyttä tai luotettavuutta.

Kansaneläkelaitos lähettää tiedustelupyynnön rahalaitoksille suojatulla sähköpostilla. Tiedot myös saapuvat Kansaneläkelaitokselle yleensä sähköpostitse. Sähköpostilla tapahtuvaan tie-donvaihtoon sisältyy tietosuojariskejä. Sähköposti on hidas ja epäluotettava viestinvälityska-nava. Inhimillisen erehdyksen seurauksena tiedot voivat siirtyä väärälle vastaanottajalle. Vuonna 2024 sähköposti oli vähintään osasyynä 16,8 prosentissa kaikista Kansaneläkelaitoksen toiminnassa havaituista tietosuojapoikkeamista ja vähintään osasyynä 20,8 prosentissa kaikista havaituista tietosuojaloukkauksista.

Perustoimeentulotuen käsittelyssä tehdään rahalaitostiedustelupäätöksiä vuosittain vain noin 300–400. Syynä tehtyjen kyselyjen vähäiselle määrälle ovat kyselyn tekemiseksi säädetty edel-lytykset eli kyselyn viimesijaisuus ja menettelyn hitaus. Viimesijaisuuden edellytysten täytty-misen selvittäminen on työlästä. Kansaneläkelaitoksella ei aina ole tietoa tilin tai tilien olemas-saolosta. Jos tietoa tileistä ei ole tai tilejä koskevat tiedot ovat puutteelliset, ei rahalaitostiedus-telua voida tehdä. Tiliotteiden väärennökset ovat taitavasti tehtyjä, joten etuuskäsittelijöillä on vaikeuksia tunnistaa väärennettyjä tiliotteita. Menettelyn hitauden vuoksi väärinkäytöksiin ei päästä puuttumaan tehokkaasti eikä reaaliaikaisesti. Etuuden hakijalle saatetaan myöntää tie-dusteluprosessin kuluessa lisää toimeentulotukea ja vasta myöhemmin rahalaitostiedustelun

kautta saadaan tieto asiakkaan salaamasta tilistä, josta ilmenee esimerkiksi toimeentulotukiharkintaan vaikuttavaa tilivarallisuutta. Lisäksi, vaikka rahalaitostiedustelun kautta saataisiin tiedot hakijan salaamista tileistä, hakija voi seuraavan kuukauden aikana avata uusia tilejä, joista Kansaneläkelaitoksella ei ole selvitystä.

Vastaavasti myös muissa Kansaneläkelaitoksen etuuksissa tiedustelujen tekeminen on ollut erittäin vähäistä menettelyn työläyden ja hitauden takia. Käytännössä rahalaitostiedusteluja ei juuri tehdä. Prosessi on monimutkainen ja aikaa vievä ja tuottaa tiedot vain siitä pankista, jolle kysely osoitettu. Kansaneläkelaitoksella ei välttämättä ole tietoa kaikista pankeista, joissa etuuden hakijalla on tilejä.

2.3.5 Pankki- ja maksutilien valvontajärjestelmä (PMJ)

Pankki- ja maksutilien valvontajärjestelmästä säädetään pankki- ja maksutilien valvontajärjestelmästä annetussa laissa (571/2019, PMJ-laki). Pankki- ja maksutilien valvontajärjestelmän kautta tietyt laissa määritellyt viranomaiset voivat tehdä tilitietoja sekä 1.6.2026 alkaen myös saldo- ja tilitapahtumatietoja koskevia kyselyjä.

Pankki- ja maksutilien valvontajärjestelmän perustaneella PMJ-lailla pantiin osaltaan täytäntöön Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi (EU) 2018/843, rahoitusjärjestelmän käytön estämisestä rahanpesuun tai terrorismin rahoitukseen annetun direktiivin (EU) 2015/849 ja direktiivien 2009/138/EY ja 2013/36/EU muuttamisesta (viides rahanpesudirektiivi). Viidennen rahanpesudirektiivin 32 a artiklassa edellytetään, että jäsenvaltiot ottavat käyttöön keskitettyjä automatisoituja mekanismeja, kuten keskitettyjä rekistereitä tai keskitettyjä sähköisiä tietojenhakujärjestelmiä, jotka mahdollistavat pankki- ja maksutilien sekä tallelokeroiden haltijoiden oikea-aikaisen tunnistamisen.

Pankki- ja maksutilien valvontajärjestelmästä annettua lakia on muutettu muun muassa eduskunnan 9.9.2022 hyväksymällä hallituksen esityksellä laeiksi pankki- ja maksutilien valvontajärjestelmästä annetun lain ja rahanpesun selvittelykeskuksesta annetun lain muuttamisesta (HE 163/2021 vp). Hallituksen esitys liittyi Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiiviin (EU) 2019/1153 säännöistä, joilla helpotetaan rahoitus- ja muiden tietojen käyttöä tiettyjen rikosten ennalta estämistä, paljastamista, tutkimista tai niihin liittyviä syytetoimia varten (rahoitustietodirektiivi). Esityksellä pankki- ja maksutilien valvontajärjestelmän käyttöoikeus lisättiin Verohallinnolle, Tullille, Ulosottolaitokselle, Poliisille, Rajavartiolaitokselle, Puolustusvoimille ja Finanssivalvonnalle liittyen voimassa olevassa lainsäädännössä edellä mainituille viranomaisille säädettyihin toimivaltuuksiin.

Pankki- ja maksutilien valvontajärjestelmä on siis perustettu viidennen rahanpesudirektiivin täytäntöönpanemiseksi, ja ennen lainmuutosta 15.8.2025/863 (HE 25/2025 vp) järjestelmästä oli mahdollista saada ainoastaan tilin asiakkuutta koskevia tietoja (tilinhaltijatiedot). Hallituksen esityksellä HE 25/2025 vp ehdotettiin kansallisista muutostarpeista johtuen, että eräillä toimivaltaisilla viranomaisilla, joilla oli lainmukainen oikeus saada tehtävänsä hoitamiseksi saldo- ja tilitapahtumatietoja ja arvopapereihin liittyviä tietoja, olisi mahdollisuus selvittää jatkossa kyseiset tiedot pankki- ja maksutilien valvontajärjestelmästä.

Hallituksen esityksestä HE 25/2025 vp ilmenevällä tavalla pidettiin tarkoituksenmukaisena, että asiakkuutta koskevien tietojen sekä saldo- ja tilitapahtumatietojen välittämiseen hyödynnetään samaa järjestelmää. Koska saldo- ja tilitapahtumatiedot eroavat tiedon käsittelytavaltaan ja oikeusperustaltaan viidennen rahanpesudirektiivin täytäntöönpanemiseksi rakennetusta pankki- ja maksutilien valvontajärjestelmän pankkitilirekisteristä ja automatisoidusta tiedonhakujärjestelmästä, ehdotettiin esityksessä, että pankki- ja maksutilien valvontajärjestelmän sisälle

rakennetaan erillinen toiminnallisuus saldo- ja tilitapahtumatietojen sekä arvopapereita koskevien tietojen välittämiseen. Pankki- ja maksutilien valvontajärjestelmä tulee siten nähdä eräänlaisena kattojärjestelmänä, jonka sisällä on lainmuutosta 863/2025 edeltäneen lain mukainen, viidennen rahanpesudirektiivin edellyttämä automatisoitu keskitetty tilitietoja sisältävä järjestelmä, jonka rinnalle on tuotu uusi keskitetty sähköinen saldo- ja tilitapahtumatietoja ja arvopaperitietoja välittävä järjestelmä.

PMJ-lain 1 luvun (Yleiset säännökset) 1 §:stä ilmenevällä tavalla pankki- ja maksutilien valvontajärjestelmä muodostuu lainmuutoksen 863/2025 myötä keskitetystä automatisoidusta tilitietojärjestelmästä (PMJ-lain 2 luku) sekä keskitetystä sähköisestä saldo- ja tilitapahtumajärjestelmästä (PMJ-lain 3 luku). PMJ-lain 2 luku pitää sisällään pitkälti lakimuutosta 863/2025 edeltäneen lain sisällön, eli se koskee viidennen rahanpesudirektiivin mukaista tilin omistajuustietoja koskevaa automatisoitua ratkaisua tilin omistajatietojen käsittelyyn. Lainmuutoksen 863/2025 mukainen 3 luku sisältää saldo- ja tilitapahtumatietojen käsittelyä koskevan toiminnallisuuden.

PMJ-lain 1 luvun 1 §:n mukaan lain tarkoituksena on edistää viranomaisten automaattista tiedonsaantia pankki- ja maksutileistä ja tallelokeroista, edistää viranomaisten sähköistä tiedonsaantia saldo- ja tilitapahtumatiedoista ja arvopapereihin liittyvistä tiedoista sekä parantaa luovutettavien henkilötietojen tietoturvaa. PMJ-lakia sovelletaan sen 1 a §:n mukaan pankki- ja maksutilitietojen, tallelokerotietojen, saldo- ja tilitapahtumatietojen- sekä arvopaperitietojen saamiseen ja välittämiseen maksulaitoksilta, sähkörahayhteisöiltä, luottolaitoksilta ja kryptovarapalvelun tarjoajilta toimivaltaisille viranomaisille pankki- ja maksutilien valvontajärjestelmän avulla.

Pankki- ja maksutilien valvontajärjestelmän henkilötietoja käsitellään pankki- ja maksutilien tiedonhakupäätöksen, pankki- ja maksutilirekisterin, tiedonluovutusjärjestelmän sekä koostavan sovelluksen avulla. Pankki- ja maksutilien tiedonhakupäätöksellä tarkoitetaan järjestelmää, jonka avulla luottolaitokset ja muut tiedonhakupäätöksen luoneet toimijat luovuttavat PMJ-lain 2 ja 3 luvuissa tarkoitettuja tietoja toimivaltaisille viranomaisille. Pankki- maksutilirekisterillä tarkoitetaan rekisteriä, johon kerätään maksulaitosten, sähkörahayhteisöjen, kryptovarapalveluiden tarjoajien sekä Finanssivalvonnan tietyin edellytyksin poikkeusluvan saaneiden luottolaitosten PMJ-lain 2 luvussa tarkoitettuja tietoja.

Koostava sovellus on Tullin ylläpitämä automatisoitu tekninen ratkaisu, jonka avulla se siirtää toimivaltaisten viranomaisten tietopyynnöt PMJ-lain 2 ja 3 luvussa säädettyihin käsittelytarkoituksiin PMJ-lain 1 a §:n mukaisille toimijoille, sekä välittää näiltä toimijoilta vastaanotetut tiedot tietopyynnön mukaisesti toimivaltaiselle viranomaiselle. Tiedonluovutusjärjestelmä on puolestaan Tullin ylläpitämä järjestelmä, jonka avulla ne toimijat, jotka eivät ole rakentaneet pankki- ja maksutilien tiedonhakupäätöksiä, luovuttavat PMJ-lain 3 luvussa tarkoitettut tiedot toimivaltaisille viranomaisille.

PMJ-lain 2 luvun sääntelemä keskitetty automatisoitu tilitietojärjestelmä on keskitetty automatisoitu mekanismi, jonka avulla on mahdollista saada pankki- ja maksutilitiedot ja tallelokero tiedot välittömästi. PMJ-lain 3 §:ssä säädetään keskitetyn automatisoidun tilitietojärjestelmän käyttöön oikeutetuista toimivaltaisista viranomaisista ja käyttötarkoituksista. Säännöksessä erikseen luetelluilla toimivaltaisilla viranomaisilla on oikeus päästä PMJ-järjestelmään 4 §:n mukaisesti luovutettaviin ja 6 §:n mukaisesti tallennettuihin tietoihin, jos se on välttämätöntä säännöksessä määritettyjen viranomaisen tehtävien suorittamiseksi ja viranomaisella on muualla laissa säädetty oikeus saada mainitut tiedot.

PMJ-lain 3 luvun sääntelemä keskitetty sähköinen saldo- ja tilitapahtumajärjestelmä on pankki- ja maksutilien valvontajärjestelmästä saatavien saldo- ja tilitapahtumatietojen sekä arvopaperitietojen käsittelytapa, joka perustuu sähköiseen tiedonkäsittelyyn. PMJ-lain 17 a §:ssä ja 17 c §:ssä säädetään saldo- sekä tilitapahtuma- ja arvopaperitietojen välittämisestä ja luovuttamisesta teknisen rajapinnan avulla saldo- ja tilitapahtumajärjestelmästä toimivaltaisille viranomaisille. Säännöksissä luetelluilla toimivaltaisilla viranomaisilla on oikeus saada 17 b §:ssä (saldotiedot) ja 17 d §:ssä (tilitapahtuma- ja arvopaperitiedot) tarkoitetut tiedot säännöksissä lueteltuihin käyttötarkoituksiin, jos se on välttämätöntä viranomaisen tehtävien hoitamiseksi. PMJ-lain 3 lukua sovelletaan 1.6.2026 alkaen lukuun ottamatta sen arvopaperitietoja koskevaa 17 d §:n 2 momenttia, jota sovelletaan 10.7.2027 alkaen.

2.4 Kansaneläkelaitoksen matkakorvausten väärinkäyttö

Kansaneläkelaitoksen tilastojen mukaan suorakorvattavia taksimatkoja koskevat väärinkäytökset ovat lisääntyneet. Väärinkäytössä on kyse siitä, että Kela-taksia käyttävät henkilöt käyttävät korvattuja matkoja muuhun kuin terveydenhuollon matkoihin. Väärinkäytökset työllistävät Kansaneläkelaitosta, sillä niiden seurauksena korvausasia on tarkistettava ja väärin maksettu korvaus on perittävä takaisin. Takaisinperittävät summat ovat usein merkittäviä, jopa kymmeniä tuhansia euroja yksittäisen henkilön kohdalla. Perusteettomasti maksettua etuutta ei useinkaan saada perittyä takaisin.

Kansaneläkelaitoksen arvioiden mukaan Kela-taksia aktiivisesti väärinkäyttävien henkilöiden lukumäärä on syksyllä 2025 noin 600. Kansaneläkelaitoksen mukaan Kela-taksia väärinkäyttävät henkilöt jatkavat usein taksimatkojen väärinkäyttämistä huolimatta menettelyn seurauksista, kuten korvauksen takaisinperinnästä ja mahdollisesta rikostuomiosta.

2.5 Tiedonsaantioikeudet toimeentulotuen käsittelyssä

Toimeentulotukea myönnettäessä otetaan huomioon perusosalla katettavat menot ja tarpeellisen suuruusina huomioon otettavat muut perusmenot. Muina perusmenoina korvattavista asumismenoista säädetään toimeentulotukilain 7 a §:ssä ja terveydenhuoltomenoista ja muista menoista toimeentulotukilain 7 b §:ssä. Kansaneläkelaitoksen mukaan väärinkäytösepäilyjen tehokasta selvittämistä edistäisi merkittävästi se, jos Kansaneläkelaitoksella olisi oikeus pyytää väärinkäytösepäilyn tilanteessa suoraan laskuttajalta tietoja toimeentulotuessa huomioitavista toimeentulotukilain 7 a ja 7 b §:n mukaisista menoista. Tietotarve koskee tilanteita, joissa laskua epäillään väärennetyksi. Tällä hetkellä tietoja voidaan saada vain asiakastietolain 64 §:ssä mainituilta tahoilta sekä toimeentulotukilain 18 e §:n mukaisesti vuokranantajalta, asunto-osake- tai kiinteistöosakeyhtiöiltä. Esimerkiksi sähköyhtiöltä ei voida tarkistaa sähkölaskun aitoutta ilman asiakkaan suostumusta.

2.6 Etuudensaajan tosiasiallisen osoitteen ja asumistilanteen sekä mahdollisen ulkomailla oleskelun selvittäminen

Osoitetietoja hyödynnetään selvitettäessä etuuden hakijan tai etuuteen oikeutettujen tosiasiallista asuinpaikkaa. Kansaneläkelaitoksessa tehdään säännöllisesti havaintoja tapauksista, joissa etuutta hakevan perheenjäsenen tai ruokakunnan jäsenen väestötietojärjestelmän mukainen osoite on merkitty noutopostiosoitteeseen (poste restante) pitkiksi ajoiksi, vaikka henkilöt tosiasiassa asuisivat samassa osoitteessa. Kyse voi olla esimerkiksi tilanteesta, jossa toisen puolison työllistyessä kyseinen puoliso vaihtaa osoitteensa noutopostiosoitteeseen. Tällä menettelyllä tavoitellaan sitä, etteivät puolison työtulot vaikuttaisi perheelle maksettaviin etuuksiin. Toisaalta noutopostiosoitteen taustalla voi olla myös perusteltuja syitä, kuten esimerkiksi perheväkivalta, asunnottomuus tai identiteettivarkaudet.

Kansaneläkelaitoksen mukaan asumisjärjestelyjen tai oleskelupaikan salaaminen voi olla pitkäkestoisesti mahdollista ilman etuuksien maksamiseen liittyviä seuraamuksia. Kansaneläkelaitoksen mukaan tähän ovat syynä puutteet Kansaneläkelaitoksen tiedonsaantia ja etuuden hakijan ilmoitusvelvollisuutta koskevassa sääntelyssä.

Etuslaeissa on säännöksiä etuuden hakijan ilmoitusvelvollisuuden piiriin kuuluvista seikoista. Asianosaisen on myötävaikutettava vireille panemansa asian selvittämiseen myös hallintolain 31 §:n 2 momentin perusteella. Hallintolain ohella etuslakien ilmoitusvelvollisuutta koskevat erityissäännökset ovat osoittautunut tärkeäksi esimerkiksi väärinkäytösepäilyjä selvitetessä, sillä siinä on yksilöity ne tiedot ja olosuhteet, joita ilmoitusvelvollisuus koskee. Edellä kerrotuin perustein on katsottu, että myös toimeentulotukilain mukaista tietojenanto- ja ilmoitusvelvollisuutta tulisi täsmentää.

Taulukko 2: Poste restanten osoitteeseen ilmoittavat asiakkaat Kelassa 3.6.2024

Ryhmä	Asiakkaita
Poste restante -asiakkaita / 3.6.2024	23 632
Saanut Kelan etuuksia 4/2024	10 083
Kuulunut asumistuen ruokakuntaan 4/2024	1 428
Tulorekisterissä palkkatuloja 4/2024	6 082
Avioliitossa / 3.6.2024	2 594
Avioliitossa ja tulorekisterissä palkkatuloja	332
Avioliitossa ja ruokakunnassa	142
Avioliitossa, ruokakunnassa ja palkkatuloja	35
Ruokakunnassa ja palkkatuloja	248

2.7 Muut tiedonvaihtoa koskevat tarpeet

2.7.1 Lääkärintodistukset sairauspäivärahojen käsittelyssä

Kansaneläkelaitos myöntää sairauspäivärahaa, osasairauspäivärahaa ja luovutuspäivärahaa. Sairauspäivärahaa haattaessa hakemukseen tulee liittää lääkärinlausunto työkyvyttömyydestä (yleensä A-todistus tai B-lausunto). Lääkärintodistuksille on monta erilaista toimituskanavaa:

1. Lääkäri voi välittää asiakkaan pyynnöstä todistuksen Kannan kysely- ja välityspalvelun avulla Kansaneläkelaitokselle;
2. Lääkäri voi lähettää todistuksen suojatulla sähköpostilla tai postitse Kansaneläkelaitokselle;
3. Työnantaja voi lähettää todistuksen Kansaneläkelaitokselle joko hakemuksen liitteenä työnantajan päiväraha- ja korvauspalvelussa tai postitse tai suojatulla sähköpostilla;
4. Hakija voi itse lähettää todistuksen Kansaneläkelaitokselle joko postitse tai OmaKela-asiantuntijapalvelun kautta.

Nykyinen menettely on haasteellinen etuuden hakijan näkökulmasta. Kaikki etuuden hakijat eivät osaa lääkärin vastaanotolla pyytää lääkärintodistuksen välittämistä Kansaneläkelaitokselle. Toisaalta osa potilaista saattaa pyytää välittämään todistuksen Kansaneläkelaitokselle,

vaikka todistusta ei Kansaneläkelaitoksen etuuskäsittelyssä tarvittaisi. Todistuksia välitetään Kansaneläkelaitokselle potilaan pyynnöstä varmuuden vuoksi, vaikka etuutta ei olisi tarkoitus hakea. Kansaneläkelaitokselle saapuu usein turhia lääkärintodistuksia tai sama todistus useaan kertaan eri toimituskanavia pitkin. Osa etuuden hakijoista lähettää itse todistuksen Kansaneläkelaitokselle postissa tai OmaKela-asiointipalvelussa tilanteessa, jossa sama todistus saapuu Kansaneläkelaitokselle myös työnantajan toimittamana. Lisäksi tarpeettomia lääkärintodistuksia tulee myös tilanteissa, joissa sairausvakuutuslaissa säädetty omavastuu-aika ei täyty ja potilas ei sen vuoksi hae etuutta.

Nykyinen menettely on haasteellinen myös lääkärin näkökulmasta. Lääkäri ei välttämättä tiedä sitä, milloin todistus tulisi välittää sähköisesti Kansaneläkelaitokselle. Lääkäri ei tiedä sitä, haakeeko potilas itse tai hänen työnantajansa etuutta Kansaneläkelaitokselta. Lääkäreillä ei myöskään yleensä ole tietoa esimerkiksi potilaan sairauspäivärahopäivien kertymästä tai siitä, milloin omavastuu-aika on päättynyt.

Nykyinen menettely on haasteellinen myös työnantajan näkökulmasta. Työnantajalla ei ole tietoa Kansaneläkelaitokselle jo toimitetuista todistuksista. Sama todistus voi tulla useaan eri toimituskanavan välityksellä Kansaneläkelaitokselle. Työnantajan hidas sisäinen tiedonkulku saattaa aiheuttaa viiveen todistuksen liittämisenä työnantajan päiväraha-hakemuksen liitteeksi. Tämän sekä Kansaneläkelaitoksen liitteiden käsittelyssä tapahtuvan viiveen vuoksi työnantaja ennättää saada turhaan hylkääviä päätöksiä, joiden jälkikäteiseen oikaisuun liittyy lisäselvitystarvetta. Tulorekisterin kautta tehtävässä päiväraha-hakemuksessa ei voida ilmoittaa jälkikäteen toimitettavan lääkärintodistuksen toimitusaikaa. Tämän vuoksi Kansaneläkelaitos lähettää työnantajalle turhia lisäselvityspyyntöjä, kun lääkärintodistus ei ole hakemuksen liitteenä. Todistusten ja lisäselvityspyyntöjen käsittely aiheuttaa työtä ja kustannuksia työnantajalle.

Nykyinen menettely on ongelmallinen myös Kansaneläkelaitoksen toimeenpanon näkökulmasta. Paperisten todistusten ja sähköpostien käsittely Kansaneläkelaitoksen skannauskeskuksessa työllistää Kansaneläkelaitosta merkittävästi ja viivästyttää hakemusten käsittelyä. Kansaneläkelaitos joutuu usein pyytämään puuttuvia lääkärintodistuksia, jolloin hakemusten ratkaiseminen viivästyy lisäselvityspyyntöjen vuoksi.

Vuonna 2024 A-todistuksia lähetettiin Kansaneläkelaitokselle yhteensä 1 665 624 kappaletta, joista sairauspäivärahoihin 99,5 prosenttia (1 659 779 kpl). Lisäksi sairauspäivärahaetuksiin toimitettiin B-lausuntoja yhteensä 276 765 kappaletta. Sairauspäivärahoilla tarkoitetaan tässä sairauspäivärahaa, osasairauspäivärahaa, luovutuspäivärahaa ja tartuntatautipäivärahaa. Päätöksiä sairauspäivärahoista annettiin 702 941, jolloin yhtä päätöstä kohden Kansaneläkelaitos vastaanotti 2,8 lääkärintodistusta tai -lausuntoa. Erot todistusten ja päätösten määrissä selittyvät osittain sillä, että usein työkyvyttömyysaika muodostuu yhdelle päätöksille useamman todistuksen- tai lausunnon tietojen perusteella eli sairauslomaa kirjoitetaan lyhyissä jaksoissa. Mutta tämän lisäksi Kansaneläkelaitos vastaanottaa osan lääkärintodistuksista ja -lausunnoista kahteen tai jopa kolmeen kertaan.

Lääkärintodistusten ja hakemusten saapumisen epätahtisuus on syy 42,5 prosenttiin niistä tilanteista, joissa päivärahopäätöksen antaminen viivästyy. Viivästyminen tarkoitetaan tässä sitä, että päätöstä ei voida antaa ensimmäisellä käsittelykerralla.

Työnantajahakemusten käsittelyssä kolmanneksi yleisin syy työn hakemuksen käsittelyn viivästymiselle on lääkärintodistuksen odottaminen. Todistusten odottaminen hidastaa työnantajahakemusten käsittelyä, vaikka tiedettäisiin todistuksen olevan tulossa. Kansaneläkelaitoksen vuonna 2024 tekemässä työnantaja -kyselyssä 57 prosenttia vastaajista katsoi, että liitteiden toimittaminen on päiväraha hakemuksen tekemisen suurin haaste.

Alla olevassa taulukossa on esitetty sairauspäiväraha hakemusten käsittelyn viivästymisen syitä:

Taulukko 3: Sairauspäiväraha hakemusten käsittelyn viivästymisen syitä

Hakemuksen käsittely: odottamisen syy	Kappaletta, kaikki asiak- kaat	Osuus kaikkien asiakkaiden odottamaan siir- retyistä hake- muksista	Kappaletta, työnantaja-asi- akkaat	Osuus työnan- taja-asiakkai- den odottamaan siirretyistä ha- kemuksista
Odottaa hakemusta ⁶	222 458	27,2 %	83 022	22,3 %
Odottaa toisen työn val- mistumista	172 608	21,1 %	11 942	3,2 %
Odottaa lääkärintodis- tusta/-lausuntoa ⁷	125 166	15,3 %	38 015	10,2 %
Odottaa tietoja työnan- tajalta	102 402	12,5 %	63 442	17,0 %
Odottaa lisäselvitystä	63 594	7,8 %	10 257	2,8 %

⁶ Päiväraha-asia on tullut vireille muulla asiakirjalla kuin hakemuksella, käytännössä lääkärintodistuk-
sella tai -lausunnolla.

⁷ Päiväraha-asia on tullut vireille hakemuksella ja sen ratkaisu viivästyy, koska lääkärintodistusta tai -
lausuntoa ei ole käytettävissä käsittelyhetkellä.

Taulukko 4: Sairauspäivärahan hylkäyssyyt henkilöasiakkaiden ratkaisuissa 2024

Hylkäyksen syy	Hylkäävät ratkaisut yhteensä	Hylkäykset	Osamyönnöt
Ei työkyvytön	25 318	19 441	5 877
Alle omavastuun tai omavastuu ei ylity	16 862	7 861	9 001
Lääkärintodistus puuttuu	13 378	4 808	8 570
Töihin paluu	6 403	1 503	4 900
Muun lain mukainen korvaus selvittämättä	4 238	3 305	933
Enimmäisaika täynnä eikä 1 vuotta työkykyisenä	4 169	4 010	159
Hakemus puuttuu	4 008	3 934	74
Saa estävää etuutta	3 783	1 437	2 346
Pyydettyjä tietoja ei ole saatu	1 532	1 446	86
Muu peruste	621	305	316
Tapaturmaselvitys puuttuu	618	599	19
Kokoaikaisen opiskelun aloitus tai jatkaminen	477	274	203
Hakija on kuollut	461	16	445
Hakija on täyttänyt 68 vuotta	394	362	32
Enimmäisaika ja lisäpäivät täynnä eikä 1 vuotta työkykyisenä	347	277	70
Ei asu Suomessa	108	86	22
Yhteensä	75 144	45 250	29 894

Taulukko 5: Lääkärintodistusten lukumäärät saapumiskanavittain 2024

Saapumiskanava	Lääkärintodistus A	Lääkärinlausunto B
Kanta-palvelu	858 135	139 272
Suojattu sähköposti ja paperiposti	568 360	479 742
Muu suojattu viestinvälitys ja sanomaliikenne	7 486	32 251
OmaKela	231 643	108 265
Kelan vanha asiakirjahallintajärjestelmä	0	108
Yhteensä	1 665 624	759 220

Työnantajille annetuissa sairauspäivärahan hylkäävissä päätöksissä puuttuva lääkärintodistus on toiseksi yleisin syy. Osa näistä hylkäävistä päätöksistä oikaistaan, kun työnantaja toimittaa lääkärintodistuksen päivärahapäätöksen saamisen jälkeen.

Taulukko 6: Sairauspäivärahan hylkäyssyyt ratkaisuihin, joissa on mukana työnantaja 2024

Hylkäyksen syy	Hylkäävät ratkaisut yhteensä	Hylkäykset	Osamyönnöt
Alle omavastuun tai omavastuu ei ylity	22 206	15 653	6 553
Lääkärintodistus puuttuu	19 731	13 143	6 588
Töihin paluu	3 405	420	2 985
Ei työkyvyttömyyden	1 817	1 237	580
Muun lain mukainen korvaus selvittämättä	1 733	1 559	174
Pyydettyjä tietoja ei ole saatu	1 033	982	51
Tapaturmaselvitys puuttuu	750	733	17
Enimmäisaika täynnä eikä 1 vuotta työkykyisenä	646	637	9
Saa estävää etuutta	642	309	333
Hakija on täyttänyt 68 vuotta	398	387	11
Hakemus puuttuu	372	355	17
Muut syyt	343	59	284
Enimmäisaika ja lisäpäivät täynnä eikä 1 vuotta työkykyisenä	151	126	25
Yhteensä	46632	31139	15493

2.7.2 Raskaustodistukset vanhempainetuksien käsittelyssä

Raskaustodistuksia pyydetään Kansaneläkelaitoksen vanhempainetuksia koskevien hakemusten liitteeksi. Raskaustodistus tarvitaan äitiysavustusta, raskausrahaa ja erityisraskausrahaa varten. Lisäksi todistus tarvitaan jatkossa myös mahdollista osittaista erityisraskausrahaa varten, mikäli sitä koskeva lakiehdotus⁸ hyväksytään.

Raskaustodistuksen toimittaminen etuuskäsittelyyn on haasteellista. Todistus tulostetaan usein terveydenhuollossa etuuden hakijalle mukaan työnantajalle annettavaksi tai välitetään suoraan terveydenhuollon palveluntuottajan asiakassovellukseen. Hakijat eivät välttämättä osaa pyytää raskaustodistuksen välittämistä Kansaneläkelaitokselle. Osa hakijoista lähettää todistuksen Kansaneläkelaitokselle postitse tai OmaKela-verkkopalvelun kautta, vaikka todistus on jo

⁸ [HE 150/2025 | Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi sairausvakuutuslain muuttamisesta ja siihen liittyviksi laeiksi | Hallituksen esitykset | Finlex](#)

välitetty Kansaneläkelaitokselle sähköisesti Kannan kysely- ja välityspalvelun kautta. Sama todistus saattaa siten saapua Kansaneläkelaitokselle useita kertoja, eri välityskanavia pitkin.

2.7.3 Lääkärintodistukset erityisraskausrahan käsittelyssä

Etuuden hakijan hakiessa Kansaneläkelaitoksen maksamaa erityisraskausrahaa, lääkäri kirjoittaa hakijalle lausunnon työn vaaratekijöistä sikiön kehitykselle ja raskaudelle. Etuutta varten on olemassa oma lausuntopohja. Lääkärinlausunto on pakollinen liite hakemukseen. Suuri osa lääkärinlausunnoista erityisraskausrahaa varten toimitetaan B- tai C-lausunnona, vaikka etuudelle on oma lausuntopohja.

Tulevan erityisraskausrahaa koskevan lainmuutoksen⁹ myötä erityisraskausrahan saajamäärien odotetaan nousevan merkittävästi tulevien vuosien aikana. Samoin ehdotettu uusi osittainen erityisraskausraha tulee nostamaan hakemuskääriä. Molempiin etuuksiin tarvitaan lääkärin lausunto työn vaaratekijöistä sikiön kehitykselle ja raskaudelle.

2.7.4 Lääkärintodistukset erityishoitorahan käsittelyssä

Erityishoitoraha korvaa ansionmenetystä silloin, jos henkilö ei voi tehdä työtään, koska hänen on osallistuttava sairaan tai vammaisen lapsen hoitoon tai kuntoutukseen. Erityishoitorahaan on oikeus vakuutetulla, joka hoitaa omaa tai aviopuolisonsa lasta, ottolasta tai muuta lasta, jota vakuutettu vanhemman tavoin tosiasiallisesti hoitaa. Erityishoitorahaa voidaan myöntää alle 16-vuotiaan lapsen vanhemmille.

Erityishoitorahaa haettaessa vakuutetun on esitettävä tarpeellinen ja luotettava selvitys ansionmenetyksestä ja lääkärintodistus lapsensa sairaudesta tai vammasta aiheutuvasta sairaan lapsen sairaanhoitoon tai kuntoutukseen osallistumisesta. Erityishoitorahahakemukseen liitetään yleensä lääkärintodistus D, jossa todetaan lapsen sairaus ja se, että vanhemman on tarpeellista osallistua lapsen hoitoon. Lapsen sairauden jatkuessa erityishoitorahaan haetaan jatkoa uudella lääkärintodistuksella. Erityishoitorahan erityispiirre on se, että etuuden hakija on vanhempi, mutta etuuden ratkaisemiseksi tarvittavat terveydentilaselvitykset koskevat lasta.

Nykyinen menettely lääkärintodistusten toimittamisessa saattaa olla haasteellinen etuuden hakijan näkökulmasta. Etuuden hakija ei välttämättä osaa lääkärin vastaanotolla pyytää lääkärintodistuksen välittämistä Kansaneläkelaitokselle. Kaikki huoltajat eivät välttämättä hae lainkaan etuutta Kansaneläkelaitokselta, koska he saavat palkkaa lapsen sairauden hoitamisen ajalta. Lääkärin vastaanotolla tai lapsen sairaalahoidon aikana ei aina ole ajantasaisesti tietoa siitä, saako huoltaja palkkaa lapsen sairauden hoitoon liittyen. Mikäli hakija saa työtuloja ajalta, jolta hän hakee erityishoitorahaa, erityishoitorahaa ei voida myöntää. Näissä tilanteissa todistuksia laaditaan usein varmuuden vuoksi ja ne toimitetaan kysely- ja välityspalvelun kautta Kansaneläkelaitokselle, vaikka asiakas ei hakisi erityishoitorahaa. Todistus voidaan välittää suoraan kysely- ja välityspalvelun kautta Kansaneläkelaitokselle ja mahdollisesti annetaan lisäksi huoltajalle mukaan tulosteena. Lisäksi huoltaja saattaa toimittaa lääkäriltä saamansa tulosteen Kansaneläkelaitokselle varmuuden vuoksi, vaikka todistus on jo toimitettu Kansaneläkelaitokselle sähköisesti.

⁹ [HE 150/2025 | Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi sairausvakuutuslain muuttamisesta ja siihen liittyviksi laeiksi | Hallituksen esitykset | Finlex](#)

Nykyinen menettely on ongelmallinen myös etuuksien toimeenpanon näkökulmasta. Paperisten todistusten käsittely Kansaneläkelaitoksen skannauskeskuksessa työllistää ja viivästyttää hakemusten käsittelyä.

Vuonna 2024 D-todistuksia lähetettiin Kansaneläkelaitokselle yhteensä 16 610 kpl, joista Kannan kysely- ja välityspalvelulla 4 633, OmaKelassa 9 584 ja suojatulla sähköpostilla tai paperipostilla 2 263. Kysely- ja välityspalvelun kautta toimitettujen todistusten osuus oli 27 prosenttia. Erityishoitorahapäätöksiä annettiin vuonna 2024 yhteensä 10 380 kappaletta. Erot todistusten ja päätösten määrissä selittyvät osittain sillä, että sama todistus toimitetaan Kansaneläkelaitokselle useaan kertaan. Lisäksi yhteen erityishoitoraharatkaisuun voi liittyä useita D-todistuksia.

2.7.5 Kysely- ja välityspalvelu

Kanta tehostaa tiedonvaihtoa terveydenhuollon ja viranomaisten välillä. Kantaan tallennettuja todistuksia ja lausuntoja voidaan välittää terveydenhuollon ulkopuolisille toimijoille Kysely- ja välityspalvelun avulla. Välitys edellyttää, että viranomaisella tai muulla toimijalla on lakiin perustuva oikeus saada tiedot käyttöönsä. Tietojen välittäminen Kannan avulla on tietoturvallista ja nopeaa. Se sujuvoittaa asiakkaan asiointia sekä helpottaa esimerkiksi terveydenhuollon ammattilaisen ja viranomaisen työtä. Kun todistuksia ei tarvitse enää tulostaa ja postittaa, hakemusten käsittelyajat lyhenevät.¹⁰

Kysely- ja välityspalvelusta säädetään asiakastietolain 76 §:ssä, jonka mukaan valtakunnallisten tietojärjestelmäpalvelujen avulla saadaan välittää todistuksia, lausuntoja ja muita asiakastietoja sisältäviä asiakirjoja sosiaali- ja terveydenhuollon ulkopuoliselle toimijalle. Asiakirjoja saadaan salassapitosäännösten estämättä välittää asiakkaan pyynnön tai vastaanottajan lakiin perustuvan pyynnön taikka tiedon luovuttajan lakiin perustuvan tiedonantovelvollisuuden perusteella. Asiakirjojen välittäminen toteutetaan valtakunnalliseen tietojärjestelmäpalveluun kuuluvan kysely- ja välityspalvelun avulla.

Asiakastietolain mukaan asiakirjojen välityksen tulisi siis perustua asiakkaan tai tiedon vastaanottajan pyyntöön, tai laissa säädettyyn viranhaltijan oma-aloitteiseen tiedonanto- tai vireillepanovelvollisuuteen. Tiedon saajan oikeuden saada tietoa on perustuttava lakiin tai asiakkaan antamaan suostumukseen.¹¹

Asiakastietolaki mahdollistaa tietojen luovuttamisen vastaanottajan lakisääteisen tiedonsaanti-oikeuden perusteella, tiedon vastaanottajan pyynnöstä. Pyyntö on osoitettava tiedot laatineelle rekisterinpitäjälle. Kysely- ja välityspalvelu ei ole vastuussa rekisterinpitäjältä toiselle tapahtuvasta tiedonvaihdosta. Tämä tarkoittaa sitä, että tietoa luovuttava rekisterinpitäjä on vastuussa siitä, että tiedon saaja saa vain sen verran asiakas- tai potilastietoja kuin mitä tiedon saajalla olisi oikeus lain tai suostumuksen nojalla saada. Tiedon luovuttaminen edellyttää siten aina luovuttavan rekisterinpitäjän harkintaa ja vain välttämätön asiakastieto voidaan luovuttaa.¹²

¹⁰ [Kysely- ja välityspalvelu - Kanta.fi](https://kanta.fi/)

¹¹ HE 246/2022 vp, s.129.

¹² HE 246/2022 vp, s.129.

2.8 Johtopäätökset nykytilasta

Pankki- ja maksutilejä koskeva tiedonsaantioikeus

Kansaneläkelaitoksen oikeudet käsitellä tietoja pankki- ja maksutileistä ja tilitapahtumista perustuvat Kansaneläkelaitosta koskeviin erityislakeihin. Kansaneläkelaitokselle on käytännössä nykyisten toimivaltasäännösten avulla mahdollistettu laaja oikeus saada tilin asiakkuutta koskevia tietoja sekä tilitapahtumatietoja tehtäviensä hoitamiseen. Tietojen käsittelyä koskevat säännökset eivät kuitenkaan ole täsmällisiä ja tarkkarajaisia eikä niissä ole huomioitu käsiteltävien tietojen luonnetta. Säännökset kaipaisivat tarkentamista ja tiedonsaantioikeuksien muotoilussa olisi kiinnitettävä erityistä huomioita siihen, miltä osin tiedoissa on kyse valtiosääntöoikeudellisesti arkaluonteisista tiedoista.

Pankki- ja maksutilejä koskevien kyselyjen käyttöönotto Kansaneläkelaitoksessa ennaltaehkäisisi etuuksien väärinkäytöksiin liittyviä petos- ja väärennösrikoksia sekä etuuksien virheellisiä maksuja. Tilien salaaminen ei olisi enää mahdollista, joten tilien salaamisesta johtuvat petosrikokset eivät olisi enää mahdollisia. Sähköisten tilitapahtumatietojen vuoksi tietojen väärentäminen ei myöskään enää olisi mahdollista, joten Kansaneläkelaitos voisi varmistua tietojen muokkaamattomuudesta ja eheydestä. Kyselyjen käyttöönotto parantaisi myös tietosuojan toteutumista Kansaneläkelaitoksen tekemissä rahalaitostiedusteluissa. Kyselyjen käyttöönotto sujuvoittaisi merkittäväällä tavalla myös etuuden hakijoiden asiointia Kansaneläkelaitoksen kanssa. Lisäksi kyselyjen käyttöönotto tehostaisi Kansaneläkelaitoksen etuuksien toimeenpanoa.

Tietojen luovuttaminen sairausvakuutuslain mukaisten matkakorvausten käsittelyssä

Kansaneläkelaitoksen tilastojen mukaan suorakorvattavia taksimatkoja käytetään enenevässä määrin väärin. Väärinkäytöksissä on kyse siitä, että taksia käyttävät henkilöt käyttävät korvattuja matkoja muuhun kuin terveydenhuollon matkoihin. Väärinkäytösten jatkuessa Kansaneläkelaitokselle tulisi olla mahdollisuus rajoittaa henkilön oikeutta suorakorvaukseen. Rajoittaminen edellyttäisi tietojen luovuttamista matkojen tilausvälityskeskuksesta.

Hakijan tietojenanto- ja ilmoitusvelvollisuus

Asianosaisen on myötävaikutettava vireille panemansa asian selvittämiseen hallintolain 31 §:n 2 momentin perusteella. Hallintolain ohella tietojenanto- ja ilmoitusvelvollisuutta koskevat etuuslakien erityissäännökset ovat osoittautunut tärkeäksi esimerkiksi väärinkäytösepäilyjä selvitetessä, sillä niissä on yksilöity ne tiedot ja olosuhteet, joita ilmoitusvelvollisuus koskee. Toimeentulotuen luonteesta viimesijaisena etuutena johtuu, että tuen myöntäjän on saatava kaikki toimeentulotuen käsittelyn kannalta merkittävät tiedot ja selvitykset tuen saajien olosuhteista. Kun toimeentulotukea saatetaan maksaa suhteellisen pitkänkin aikaa ja kun hallinnollisesti saattaa olla tarkoituksenmukaista myöntää toimeentulotukea kuukautta pidemmällekin aikavälille, on myös tarpeellista, että toimeentulotuen saajalla on velvollisuus ilmoittaa olosuhteiden muutoksista, joilla on vaikutusta toimeentulotukeen. Tästä syystä tietojenanto- ja ilmoitusvelvollisuuden sisältöä tulisi selkeyttää.

Kansaneläkelaitoksen tiedonsaanti- ja luovutusoikeus toimeentulotukilaissa

Kansaneläkelaitoksen nykyiset tiedonsaanti- ja luovutusoikeudet eivät mahdollista tietojen pyytämistä suoraan laskuttajalta tilanteissa, joissa Kansaneläkelaitos olisi havainnut mahdollisen väärennöksen Kansaneläkelaitokselle toimitetussa laskussa. Tällä hetkellä menoja koskevia tietoja voidaan saada vain asiakastietolain 64 §:ssä mainituilta tahoilta sekä toimeentulotukilain

18 e §:n mukaisesti vuokranantajalta, asunto-osake- tai kiinteistöosakeyhtiöiltä. Esimerkiksi sähköyhtiöltä ei voida tarkistaa sähkölaskun aitoutta ilman asiakkaan suostumusta. Tiedonsaanti- ja luovutusoikeutta tulisi laajentaa.

Lääkärinlausunnot- ja todistukset Kansaneläkelaitoksen etuuksissa

Nykyiset lääkärintodistusten välittämiseen liittyvät menettelyt ovat haasteellisia

- etuuden hakijan;
- tietosuojan;
- lääkärin;
- työnantajan ja
- Kansaneläkelaitoksen toimeenpanon näkökulmasta.

Kansaneläkelaitoksen tiedonsaantioikeuksia tulisi täsmentää, jotta tulevaisuudessa lääkärintodistuksia- ja lausuntoja voitaisiin nykyistä sujuvammin pyytää Kansaneläkelaitokselle etuuskäsittelyä varten Kannan kysely- ja välityspalvelun kautta.

3 Tavoitteet

Pääministeri Petteri Orpon hallitusohjelman mukaisesti esityksen tavoitteena on se, että asiakastieto liikkuisi sähköisesti ja turvallisesti. Tavoitteena on parantaa tiedonsaanti- ja luovutussääntelyä siten, että Kansaneläkelaitos saisi tarpeellisen käsityksen henkilön tilanteesta. Tietojenvaihdon avulla tavoitellaan etuuksia koskevien väärinkäytösten sekä virheellisten maksujen estämistä ja paljastamista.

Esityksellä tavoitellaan hallinnollisen taakan vähentymistä ja Kansaneläkelaitoksen toiminnan tehostumista sekä etuudenhakijan asioinnin sujuvoittamista. Lisäksi esityksellä tavoitellaan julkisen talouden säästöjä.

Pankki- ja maksutilejä koskevien kyselyjen käyttöönotolla tavoitellaan etuuksiin kohdistuvien petosrikosten ennaltaehkäisyä sekä väärennösrrikosten vähentymistä. Lisäksi kyselyjen käyttöönotolla tavoitellaan tietosuojan toteutumista Kansaneläkelaitoksen tekemissä rahalaitostiedusteluissa. Kyselyiden käyttöönotolla tavoitellaan myös hakijoiden asioinnin helpottumista ja Kansaneläkelaitoksen toimeenpanon tehostumista.

Esityksen tavoitteena on puuttua Kansaneläkelaitoksen maksamien matkakorvausten väärinkäyttöksiin. Tavoitteena on myös parantaa Kansaneläkelaitoksen tiedonsaantioikeuksia perustoimeentulotuen väärinkäytösepäilyä käsiteltäessä. Lisäksi tavoitteena on täsmentää toimeentulotuen hakijan tietojenanto- ja ilmoitusvelvollisuutta.

Tavoitteena on, että Kansaneläkelaitos saisi etuuskäsittelyssä hakemuksen liitteeksi tarvittavat lääkärinlausunnot- ja todistukset nykyistä sujuvammin kysely- ja välityspalvelun kautta. Kysely- ja välityspalvelun nykyistä sujuvampi käyttö nopeuttaisi tietojensaantia ja parantaisi tietoturva. Lisäksi se sujuvoittaisi henkilö- ja työnantaja-asiakkaiden asiointia.

4 Ehdotukset ja niiden vaikutukset

4.1 Keskeiset ehdotukset

Kansaneläkelaitoksen tiedonsaantioikeutta koskevia säännöksiä toimeentulotukilaissa, yleistä asumistukea koskevassa laissa ja eläkkeensaajan asumistukea koskevassa laissa ehdotetaan muutettavaksi siten, että niissä säädettäisiin nykyistä täsmällisemmin ja tarkkarajaisemmin Kansaneläkelaitoksen oikeudesta saada rahalaitoksilta tietoja, jotka ovat välttämättömiä käsiteltävänä olevan asian ratkaisemista varten. Lisäksi mainittuihin lakeihin ehdotetaan säännöksiä, joissa säädettäisiin oikeudesta tehdä näitä tietoja koskevia kyselyjä pankki- ja maksutilien valvontajärjestelmän avulla. Kansaneläkelaitoksen toimesta tapahtuva tilitietojen käsittely ei laajenisi esityksen myötä, sillä nämä tiedot on voimassa olevan sääntelynkin perusteella toimitettava etuushakemusten liitteeksi. Ehdotuksen mukaan Kansaneläkelaitoksella olisi oikeus saada pyynnöstä asian ratkaisemista varten välttämättömät tili-, saldo- ja varallisuustiedot rahalaitoksilta. Nämä tiedot eivät ole valtiosääntöoikeudellisesti arkaluonteisia. Lisäksi Kansaneläkelaitoksella olisi oikeus pyytää rahalaitoksilta välttämättömiä tietoja tilitapahtumista, jolle hakija olisi kieltänyt tietojen pyytämistä. Henkilön yksityiskohtaiset tilitapahtumatiedot rinnastuvat yksityiselämän suojan ydinalueelle kuuluviin arkaluonteisiin tietoihin, joten niitä ei luovutettaisi Kansaneläkelaitoksen käyttöön ilman riittävää ennakollista kontrollia. Ehdotuksen mukaan ennakollisena kontrollina toimitusivat välttämättömyysarviointi sekä hakijan oikeus halutessaan kieltää Kansaneläkelaitoksen pääsy arkaluonteisiin tietoihin. Mikäli hakija etuutta hakiessaan käyttäisi kieltämis-oikeuttaan, tulisi hänen itse esittää tarvittavat selvitykset tilitapahtumista Kansaneläkelaitoksen tekemän pyynnön mukaisesti. Kansaneläkelaitoksella säilyisi voimassa olevaa lainsäädäntöä vastaava oikeus tehdä rahalaitoskyselyjä myös silloin, jollei riittäviä tietoja ja selvityksiä muutoin saada ja on perusteltua syytä epäillä hakijan antamien tietojen riittävyyttä tai luotettavuutta.

Sairausvakuutuslain tietojen luovuttamista koskevaa 19 luvun 5 §:ää ehdotetaan muutettavaksi siten, että siihen lisättäisiin säännös tietojen luovuttamisesta matkojen yhdistelyä suorittavalle tilausvälityskeskukseen niiden vakuutettujen osalta, joille matkakorvausta ei suoriteta suora-korvauksena. Ehdotettu tietojen luovutus koskisi niitä tilanteita, joissa suorakorvausoikeutta rajoitetaan toistuvien väärinkäytösten vuoksi.

Toimeentulotukilain 17 §:n mukaista hakijan ilmoitusvelvollisuutta koskevaa pykälää ehdotetaan muutettavaksi siten, että siinä nykyistä selkeämmin velvoitettaisiin henkilö toimittamaan tarvittavia selvityksiä talouden erillisyydestä ja oleskelupaikasta. Lisäksi salassa pidettävien tietojen luovuttamista koskevaa toimeentulotukilain 18 e §:ää muutettaisiin siten, että siinä säädettäisiin jatkossa myös tiedon luovuttamisesta Kansaneläkelaitoksen ja toimeentulotuesta korvattavien perusmenojen laskuttajien välillä. Tiedon luovuttaminen koskisi tilanteita, joissa Kansaneläkelaitos epäilee laskua väärennetyksi.

Sairausvakuutuslain 19 §:n 1 momentin tiedonsaantioikeutta ehdotetaan täsmennettäväksi. Ehdotettujen muutosten tarkoituksena olisi se, että tarvittavat tiedot olisivat saatavissa Kansaneläkelaitoksen etuuskäsittelyyn nykyistä sujuvammin suoraan Kannan kysely- ja välityspalvelun kautta.

4.2 Pääasialliset vaikutukset

4.2.1 Taloudelliset vaikutukset

4.2.1.1 Vaikutukset julkiseen talouteen

Esityksellä arvioidaan olevan julkiseen talouteen 9,5 miljoonaa euroa etuus- ja toimintakuluja pienentävä vaikutus vuoden 2028 tasolla. Vuonna 2027 säästön arvioidaan olevan pienempi, 4,7 miljoonaa euroa. Valtion osuus vuosittaisesta säästöstä olisi 6,6 miljoonaa euroa ja 3,3 miljoonaa euroa vuonna 2027. Lisäksi tiliotteiden sähköinen vastaanotto ja automaattinen käsittely edellyttää kertaluonteista tietojärjestelmän kehittämiseen liittyvää toimintamenon lisäystä arviolta 0,4 miljoonaa euroa ja lääkärilausuntojen- ja todistusten osalta 0,3 miljoonan euroa, joista valtion rahoitusosuus on yhteensä 0,5 miljoonaa euroa. Uudistukseen sisältyviä muutoksia arvioitaessa ei ole voitu täysin ennustaa muutosten vaikutuksia väärinkäytösten ja virheellisten maksujen vähenemiseen sekä henkilöiden tosiasialliseen toimintaan. Täten esitetyt arviot sisältävät epävarmuutta.

Tietojen luovuttamisen tilausvälityskeskuksille arvioidaan vähentävän matkakorvausmenoja vuosittain noin 2 miljoonaa euroa, josta valtion osuus on 1 miljoona euroa. Vuodelle 2027 kohdentuvan matkakorvausmenosäästön arvioidaan olevan miljoona euroa, josta valtion osuus olisi 0,5 miljoonaa euroa. Luotettavia tietoja väärinkäytöksistä ei ole. Väärinkäytösepäilyjen ja takaisinperintöjen perusteella arvioidaan, että väärinkäytöksiä olisi noin 600 henkilöllä kohdentuen 35 000 matkaan.

Muita etuuskuluja, erityisesti toimeentulotukimenoja, arvioidaan säästyvän jonkin verran. Tältä osin ehdotuksen vaikutusarvioita täydennetään myöhemmin. Etuuskuluista saavutettavaa säästöä laskettaessa tullaan huomioimaan myös se, että pankki- ja tilitietoja koskevan ehdotuksen arvioidaan vähentävän toimeentulotuen alikäyttöä.

Pankki- ja tilitietoja koskevien ehdotusten arvioidaan alentavan Kansaneläkelaitoksen toimintamenoja yhteensä 5,5 miljoonalla eurolla vuosittain. Vuonna 2027 säästövaikutus olisi 2,7 miljoonaa euroa. Toisaalta tiliotteiden sähköinen vastaanotto ja automaattinen käsittely edellyttää kertaluonteista tietojärjestelmän kehittämiseen liittyvää toimintamenon lisäystä, jonka suuruudeksi arvioidaan 0,4 miljoonaa euroa.

Toimintamenojen alennus johtuisi väärinkäytösten vähenemisestä sekä henkilötöiden vähentymisestä Kansaneläkelaitoksen ratkaisutyössä ja asiakaspalvelutyössä. Väärinkäytösten vähenemisestä aiheutuvan toimintamenojen säästön arvioidaan olevan 0,5 miljoonaa euroa. Henkilötöiden väheneminen johtuisi tiliotteiden käsittelyn vähenemisestä. Tiliotteita tarvitaan nykyisin perustoimeentulotuessa lähes jokaisen etuushakemuksen kohdalla. Noin kolmannes hakemuksista on sellaisia, joissa puuttuvia tiliotteita pitää pyytää asiakkaalta. Hakemustöitä saapuu Kansaneläkelaitokselle kuukausittain noin 1 270 000 kpl. Yleisen asumistuen käsittelyyn tiliotteita pyydetään noin 5000 vuodessa. Eläkkeensaajan asumistuessa tiliotteita pyydetään arviolta 20 000 kertaa vuodessa. Etuudensaajilta pyydettyjen tiliotteiden arvioidaan vähenevän vuosittain noin 530 000 kappaleella, jonka arvioidaan alentavan toimintamenoja noin 0,4 miljoonaa euroa. Lisäksi noin 1,5 miljoonan tiliotteen käsittelyn osittaisen automatisoinnin arvioidaan alentavan toimintamenoja noin 1 miljoonaa euroa, tiliotteisiin liittyvän asiakaspalvelutyön 3 miljoonaa euroa sekä tiliotteisiin liittyvän skannaus-, postinkäsittely ja muun asiakirjojen käsittelytyön noin 0,6 miljoonaa euroa.

Lääkäriinlausuntojen- ja todistusten sähköistymisestä arvioidaan aiheutuvan noin 2 miljoonan euron vuosittainen säästö Kansaneläkelaitoksen toimintamenoihin. Vuoden 2027 säästön

arvioidaan olevan 1 miljoona euroa. Toisaalta lääkärilausuntojen- ja todistusten sähköistymisen arvioidaan aiheuttavan noin 0,3 miljoonan kertaluonteisen kehittämiskustannuksen. Asiakirjojen sähköiset kyselyt suunnitellaan otettavaksi käyttöön Kansaneläkelaitoksessa vaiheittain. Ensivaiheessa, mikäli työnantajien ei enää tarvitsisi lähettää lääkärintodistuksia Kansaneläkelaitokselle ja raskaustodistukset saapuisivat kyselypalvelun kautta, mahdollistaisivat ehdotetut muutokset noin 0,8 miljoonan euron vuosittaiset säästöt Kansaneläkelaitoksen toimintamenoihin. Nämä säästöt syntyvät pääasiassa manuaalisen työn vähentymisestä; suojatun sähköpostin kautta toimitettujen liitteiden käsittely päättyisi työnantajien osalta, äitiysavustuksen käsittelyn automaatioastetta voitaisiin nostaa nykyisestä 30 prosentista 80 prosenttiin ja aiheettomasti Kansaneläkelaitokselle toimitettujen asiakirjojen selvittämiseen liittyvät työvaiheet sekä hakemuksen ja liitteiden epätahtisuudesta johtuvat työvaiheet poistuisivat. Lisäksi lääkärintodistusten- ja lausuntojen lajitteluun käytettävistä ohjelmistoroboteista voitaisiin luopua.

Edellä kuvatun ensivaiheen jälkeen lääkärintodistusten ja -lausuntojen sähköinen kysely tulisi laajenemaan myös henkilöasiakkaiden hakemusprosessiin. Tästä aiheutuisi Kansaneläkelaitokselle toimitettujen liitteiden käsittelytarpeen merkittävä väheneminen. Postin käsittelystä kertyisi säästöjä noin 0,7 miljoonaa euroa vuodessa. Lisäksi lisäselvityspyynnöistä, turhien lääkärilausuntojen käsittelystä sekä todistusten puuttumisesta tehtyjen hylky- ja oikaisuratkaisusta arvioidaan kertyvän säästöjä noin 0,5 miljoonaa euroa.

Edellä olevien ehdotusten arvioidaan vähentävän Kansaneläkelaitoksen toimintakuluja yhteensä 7,5 miljoonaa euroa, josta vuonna 2027 toteutuisi 3,7 miljoonaa euroa. Valtion osuus vuosittaisesta säästöstä olisi 5,6 miljoonaa euroa ja 2,8 miljoonaa euroa vuonna 2027. Loppuosa säästöstä kohdistuu työnantajien, työntekijöiden ja yrittäjien rahoitusosuuksiin. Vaikutus vakuutusmaksuihin on kuitenkin vähäinen. Lisäksi tiliotteiden sähköinen vastaanotto ja automaattinen käsittely edellyttää kertaluonteista tietojärjestelmän kehittämiseen liittyvää toimintameno lisäystä arviolta 0,4 miljoonaa euroa ja lääkärilausuntojen- ja todistusten osalta 0,3 miljoonaa euroa, joista valtion rahoitusosuus on yhteensä 0,5 miljoonaa euroa ja loppuosa rahoitetaan vakuutusmaksuilla.

4.2.2 Muut ihmisvaikutukset ja yhteiskunnalliset vaikutukset

4.2.2.1 Perus- ja ihmisoikeudet

Yhdenvertaisuus

Mahdollisuus tiedonsaantiin rahalaitoksilta tukee kansalaisten yhdenvertaisuutta. Tarkoituksenmukaista ei ole se, että tiedot ilmoittamatta jättävä tai virheellisesti ilmoittava olisi paremmassa asemassa kuin se, joka ne määräysten mukaisesti ilmoittaa.

Yksityiselämän suoja

Ehdotus sisältäisi henkilötietojen käsittelyä, mikä muodostaa aina riskin henkilötietojen suojalle. Erityisen korkeaksi riski muodostuu silloin, kun käsitellään arkaluonteisia tietoja.

Ehdotuksen mukaan Kansaneläkelaitos voisi tietyin edellytyksin saada etuusratkaisun kannalta välttämättömät pankki- ja tilitiedot sähköisesti. Ehdotuksiin sisältyvät pankki- ja tilitietoja koskevat tiedonsaantioikeudet käsittävät ensinnäkin tilin asiakkuutta, saldoa ja varallisuutta koskevia tietoja. Nämä tiedot eivät sisällä valtiosääntöoikeudellisesti arkaluonteisia tietoja.

Toiseksi tiedonsaantioikeus käsittäisi tietyin edellytyksin myös tilitapahtumatietoa, jotka voivat mahdollisesti sisältää arkaluonteista tietoa. Pankkitileillä tapahtuva maksuliikenne antaa hyvin

yksityiskohtaisen kuvan henkilön yksityiselämästä. Tilitapahtumista voi ilmetä esimerkiksi tietoja uskonnollisen yhdyskunnan jäsenyydestä tai terveydenhuoltopalvelujen käytöstä. Arkaluonteisiin tietoihin pääsyyn sisältyisi tästä syystä ylimääräisenä ennakollisena kontrollina etuuden hakijan kiello-oikeus. Kiello-oikeudella pyrittäisiin turvaamaan useisiin perustuslain säännöksiin kiinnittyvä yksilön itsemääräämisoikeus. Kiello-oikeus toimisi siten henkilön itsemääräämisoikeutta vahvistavana ennakoedellytyksenä arkaluonteisiin tietoihin pääsulle.

Tietosuojavaltuutettu on eräässä henkilötietolain soveltamista koskeneessa kannanotossaan (TSV 6.9.2012, dnro 982/45/2010) katsonut, että jos tiliote sisältää hyvin arkaluonteisia tietoja (esimerkiksi uskonnollisten yhdyskuntien ja poliittisten puolueiden jäsenmaksut), joilla ei ole merkitystä toimeentulotukea myönnettäessä, tulee tietosuojavaltuutetun kannanoton mukaan sellaiset tiedot voida peittää. Kansaneläkelaitoksen mukaan tällaiset tilanteet ovat käytännössä harvinaisia eikä tämän kaltaiseen tietojen peittämiseen yleensä liity väärinkäytösepäilyjä. Kiello-oikeuden ansiosta etuuden hakijalla olisi edelleen mahdollisuus toimittaa pyydetty tiliotte itse ja halutessaan peittää tiliotteilta arkaluonteiset tiedot. Eduskunnan oikeusasiamies (EOA 7.11.2012, dnro 4181/4/11) on kuitenkin katsonut, että mikäli etuuskäsittelijä katsoo, että peitetyillä tiedoilla saattaa olla merkitystä päätöksenteossa, voi käsittelijä vaatia peitetyn tiedon ilmaisemista.

Ehdotus ei merkitsisi pankki- ja tilitietojen käsittelyn laajenemista Kansaneläkelaitoksessa. Tietoja käsiteltäisiin edelleen vain jaksoissa 2.3.2–2.3.4 kuvatuissa, etuuslain edellyttämässä tilanteissa.

Henkilötietojen suojan näkökulmasta ja rekisteröidyn oikeuksien kannalta pankki- ja maksutilien valvontajärjestelmä merkitsee huomattavasti valvotumpaa ja tietoturvallisempaa järjestelmää nykytilaan verrattuna. Tietoturvallinen rajapinta vahvistaa henkilötietojen suojaa verrattuna nykyiseen tiedonluovutustapaan. Tietosuoja ja -turva paranisi, kun lokitietojen automatisointi tehostaisi kyselyihin kohdistuvan laillisuusvalvonnan tekemistä ja suurin osa kyselyistä tehtäisiin samaa sähköistä tietoturvallista kanavaa pitkin, jossa viestinnän molemmat päät on aukottomasti tunnistettu ja tiedonkäsittelyä koskevat periaatteet on säädetty laintasolla pankki- ja maksutilien valvontajärjestelmästä annetussa laissa.

Henkilötietojen suojalle aiheutuvia riskejä vähennettäisiin säätämällä täsmällisesti ja tarkkarajaisesti tiedon käsittelyn edellytyksistä ja tiedoista, joita järjestelmän kautta luovutettaisiin. Tietojen luovuttamiseen sovellettaisiin pankki- ja maksutilien valvontajärjestelmästä annetussa laissa säädettyjä merkittäviä suojatoimia, kuten rajoitettua henkilöstön käyttöoikeutta ja lokitusta. Kansalaisten henkilötietojen suojan voidaan katsoa vahvistuvan nykytilanteeseen verrattuna, kun Kansaneläkelaitoksen rahalaitoskyselyt tuotaisiin keskitetyn järjestelmän piiriin, jossa tiedon käsittelysäännökset vastaavat luonnollisten henkilöiden suojelusta henkilötietojen käsittelyssä sekä näiden tietojen vapaasta liikkuvuudesta ja direktiivin 95/46/EY kumoamisesta annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksen (EU) 2016/679 (jäljempänä tietosuoja-asetus) mukaista käsittelyä.

Ottaen huomioon käsittelyn tarkoituksen, sille asetetut tarkkarajaiset edellytykset, kuten tietopyynnön välttämättömyyседellytys ja hakijan kiello-oikeus ja sen kytkeytyminen yksittäiseen käsittelyssä olevaan viranomaistehtävään ja erilaiset rekisteröidylle korkeaa riskiä vähentävät toimet kuten lokitietojen tallentaminen ja vaatimus toimivaltaisten viranomaisten järjestelmää käyttävän henkilöstön nimeämisestä ja valtuuttamisesta, jäljelle jäävän riskin voidaan katsoa olevan hyväksyttävissä.

Esityksen tavoitteena on sujuvoittaa tiedon luovuttamista Kansaneläkelaitokselle Kannan kysely- ja välityspalvelun kautta. Tiedon luovuttamista sujuvoitettaisiin tarkentamalla

Kansaneläkelaitoksen tiedonsaantioikeutta. Kysely- ja välityspalvelun käytön laajentaminen parantaisi tietojen luovutuksen tietosuojaa. Kysely- ja välityspalvelu on jo Kansaneläkelaitoksen käytössä. Kyselypalvelun kautta Kansaneläkelaitokselle luovutettaisiin rajatusti vain etuuskien ratkaisemisessa välttämättömät lääkärinlausunnot ja todistukset. Tällä pyritään siihen, ettei Kansaneläkelaitokselle enää nykyisessä määrin ohjautuisi eri kanavia pitkin tarpeettomia todistuksia tai samaa todistusta useaan kertaan.

Oikeus sosiaaliturvaan

Perustuslain 19 §:n 1 momentin mukaan jokaisella, joka ei kykene hankkimaan ihmisarvoisen elämän edellyttämää turvaa, on oikeus välttämättömään toimeentuloon ja huolenpitoon. Saman pykälän 2 momentissa puolestaan säädetään, että lailla taataan jokaiselle oikeus perustoimeentulon turvaan työttömyyden, sairauden, työkyvyttömyyden ja vanhuuden aikana sekä lapsen syntymän ja huoltajan menetyksen perusteella. Ehdotuksilla ei puututa perustoimeentulon turvaan, vaan vahvistetaan sitä.

Ehdotuksen mukaan Kansaneläkelaitos voisi tietyin edellytyksin saada etuusratkaisun kannalta välttämättömät pankki- ja tilitiedot sähköisesti. Tietojen sähköinen välitys helpottaisi merkittävästi hakijoiden asiointia, sillä tiliotteiden toimittamiseen liittyvät työvaiheet jäisivät tällöin hakijalta pois. Tietojen sähköinen välitys lyhentäisi myös etuushakemuksen käsittelyaikaa, kun tiedot olisivat käytettävissä heti eikä lisäselvityspyyntöä tarvitsisi tehdä. Alustavan arvion mukaan perustoimeentulotuen käsittelyaika voisi ehdotusten vaikutuksena keskimäärin lyhentyä noin 1–2 päivällä. Tietojen sähköisen välityksen arvioidaan myös vähentävän toimeentulotuen alikäyttöä. Yksi toimeentulotuen alikäytön syy voi olla se, että toimeentulotuen hakeminen koetaan liian vaikeaksi ja vaivalloiseksi. Hakemusmenettelyn yksinkertaistaminen voisi siten lisätä toimeentulotuen hakemista erityisesti niissä tilanteissa, joissa myönnettävän toimeentulotuen määrä olisi pieni. Tutkimustulosten perusteella toimeentulotuen alikäytön osuuden on arvioitu olevan noin 30 prosenttia tai jopa enemmän.¹³

Ehdotus mahdollistaisi matkakorvausten suorakorvausoikeuden rajoittamisen tapauskohtaisesti tilanteissa, joissa Kela-taksin väärinkäytökset jatkuvat Kansaneläkelaitoksen ohjeistuksesta huolimatta. Ehdotus ei rajoittaisi vakuutetun oikeutta matkakorvaukseen, sillä vakuutettu voisi hakea korvauksen Kansaneläkelaitokselta. Ehdotuksessa olisi kyse vain siitä, ettei vakuutettu olisi oikeutettu korvaukseen sairausvakuutuslain 15 luvun 9 §:ssä tarkoitetulla suorakorvausmenettelyllä. Kyse on siten korvauksen maksutavasta, ei oikeudesta korvaukseen. Sairausvakuutuslain 15 luvun 9 §:n 3 momentin mukaan korvauksen maksamisesta ei anneta vakuutetulle kirjallista päätöstä. Päätös on kuitenkin annettava, jos vakuutettu sitä vaatii. Vaatimus on esitettävä kuuden kuukauden kuluessa kuljetuspalvelun saamisesta.

Oikeusturva

Perustuslain 21 §:n 2 momentti sisältää lainsäätäjään kohdistuvan toimeksiannon hyvän hallinnon takeiden turvaamisesta lailla. Hyvän hallinnon takeilla tarkoitetaan paitsi vaatimuksia asianmukaisesta ja viivytyksettömästä viranomaistoiminnasta myös yksilön ennakollista oikeusturvaa ilmentäviä menettelyllisiä vaatimuksia. Asianmukaisen käsittelyn vaatimukseen on liitetty hallintomenettelylain mukainen palveluperiaate. Asiointi ja asian käsittely viranomaisessa on pyrittävä järjestämään siten, että hallinnossa asioiva saa asianmukaisesti hallinnon palveluita ja viranomainen voi suorittaa tehtävänsä tuloksellisesti. Hallintolakia koskevan hallituksen

¹³ Työpaperi. Kansainvälinen vertailu perus- ja vähimmäisturvaetuuksista: Suomi, Alankomaat, Iso-Britannia, Ruotsi, Tanska ja Viro. Saatavilla osoitteessa: <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-943-6>

esityksen¹⁴ mukaan asiakasnäkökulman korostaminen ja viranomaistoiminnan tuloksellisuuden parantaminen ovat olleet hallinnon kehittämisen keskeisiä painopistealueita. Palveluperiaate ja viranomaisen tehtävien tuloksellinen hoitaminen merkitsevät sitä, että asioinnin tulisi voida tapahtua sekä hallinnossa asioivan että viranomaisen kannalta mahdollisimman nopeasti, joustavasti ja yksinkertaisesti sekä kustannuksia säästäen.

Ehdotusten mukaan Kansaneläkelaitos voisi saada pankki- tilitietoja sekä lääkärinlausuntoja- ja todistuksia nykyistä sujuvammin sähköisesti. Näiden ehdotusten myötä Kansaneläkelaitoksen palvelun laatu ja tehokkuus paransivat merkittävästi. Ehdotukset edistävät siten hallintolain 7 §:n mukaista palveluperiaatetta ja palvelun asianmukaisuutta.

4.2.2.2 Laillisuusvalvonta

Keskitetyn pankki- ja maksutilien tiedonvälitysjärjestelmän henkilötietojen käsittelyssä on pyritty minimoimaan toimivaltaisten viranomaisten tietopyyntöjen muodostamaa riskiä. Toimivaltaisten viranomaisten tulee toteuttaa laissa säädetty lokijärjestelmä, joka seuraa rajapintojen kyselyitä. Saldo- ja tilitapahtumatietojen kohdalla tiedonluovuttajat saavat myös tiedon siitä, mikä viranomainen tietoja kysyy ja millä toimivaltuudella kysely on tehty.

Toimivaltaiset viranomaiset tekevät itse laillisuusvalvontaa tekemistään kyselyistä, ja Tulli välittää tarvittaessa lokitietoja toimivaltaisille viranomaisille tätä tarkoitusta varten. Tehdyistä tiedusteluista jää siten tieto myös toimivaltaisten viranomaisten omiin järjestelmiin mahdollistaen jälkikäteisen valvonnan. Pankki- ja maksutilien valvontajärjestelmää koskevaa laillisuusvalvontaa on koordinoanut Tulli, joka on laatinut ohjeen pankki- ja maksutilien valvontajärjestelmää koskevasta laillisuusvalvonnasta, joka koskee myös laissa säädettyjä toimivaltaisia viranomaisia.

Kansaneläkelaitoksessa laillisuusvalvontaa toteutetaan käyttöoikeushallinnalla sekä jälkikäteisellä tiedonhakujen valvonnalla. Jälkikäteisellä valvonnalla voidaan varmistua myös jälkikäteen siitä, kuka tietoa on kysynyt, millä toimivaltuudella ja mihin tarkoitukseen. Tiedonhakujärjestelmien käyttöä valvotaan osana Kansaneläkelaitoksen laillisuusvalvontaa laillisuusvalvontasuunnitelman mukaisesti. Laillisuusvalvontaa varten Kansaneläkelaitos voi pyytää Tullilta pankki- ja maksutilien valvontajärjestelmästä annetun lain 7 §:n mukaisesti lokitietoja, jotka liittyvät sen oman toiminnan seurantaan ja valvontaan. Pankki- ja maksutilien valvontajärjestelmän käytön laillisuusvalvonta tullaan toteuttamaan muun muassa käyttöoikeushallinnalla, jolloin jokaisella käyttöoikeutetulla on oma käyttäjätunnus, jolla kyselijä voidaan yksilöidä. Pankki- ja maksutilien valvontajärjestelmän käyttöoikeus tulee rajata ainoastaan tietylle henkilöstöjoukolle. Lisäksi kyselyn tarkastaminen olisi varmistettu Kansaneläkelaitoksen sisäisten hyväksyntämenettelyjen mukaisesti.

Nykytilanteeseen verrattuna tietopyyntöjen laillisuusvalvonta paransi merkittävästi. Kun nykytilanteessa tiedot toimitetaan verkkoasioinnissa, postitse tai sähköpostilla, pankki- ja maksutilien valvontajärjestelmää hyödynnettäessä lokitiedot jäisivät järjestelmään useammassa rekisterissä. Tilitapahtumatietojen ja saldotiedon luovuttamisesta jäisi lokitieto tietoja välittävään koostavaan sovellukseen, tietoja pyytävän Kansaneläkelaitoksen järjestelmään sekä tiedonluovuttajan järjestelmään. Moninkertainen lokirekisteri parantaisi oleellisesti laillisuusvalvontaa.

¹⁴ HE 72/2002 vp, s. 61.

4.2.3 Vaikutukset Kansaneläkelaitokselle

Tietojen sähköinen välitys mahdollistaa Kansaneläkelaitoksen käsittelyprosessien sujuvoittamisen ja viranomaistyön tehokkuuden parantamisen. Muutosten arvioidaan vähentävän etuuden käsittelyyn liittyviä työvaiheita ja neuvontatilanteita Kansaneläkelaitoksessa. Muutokset edellyttäisivät tietojärjestelmiä ja hakemuksia koskevaa muutostyötä.

Tietojen välitys pankki- ja maksutilien valvontajärjestelmästä sähköisesti Kansaneläkelaitokselle sujuvoittaisi asiakkaiden etuusasioiden hoitamista, kun asiakkaille lähetettävät lisäselvityspyynnöt vähenisivät. Samalla asiakkaiden yhteydenottotarve Kansaneläkelaitoksen asiakaspalveluun vähentyisi. Etuuskäsittelyssä tarvittavien tietojen saaminen sähköisesti tukisi myös osaltaan hallintolain mukaista Kansaneläkelaitoksen selvittämismahdollisuutta ja lyhentäisi etuuksien käsittelyaikoja.

Pankki- ja tilitietojen sähköinen saaminen ennaltaehkäisisi etuuksien väärinkäytöksiä, kun Kansaneläkelaitoksella olisi mahdollisuus saada suoraan järjestelmästä tieto asiakkaan kaikista tileistä, tilien saldoista ja varallisuudesta. Tiedonsaanti tilitapahtumista vähentäisi tilitapahtumiin liittyviä väärennyksiä ja siten myös takaisinperittävien etuuksien ja väärinkäyttöihin liittyvien rikos- ja muutoksenhakuasioiden määrää. Tietosuojariskit vähenisivät, koska tiedonsiirto tapahtuisi turvallisen rajapinnan kautta. Samalla ratkaisu edistäisi Kansaneläkelaitoksen kokonaisdigitalisaatiota.

Tietojen saaminen perustoimeentulotuen käsittelyyn perusmenojen laskuttajilta edistäisi väärinkäytösepäilyjen tehokasta selvittämistä, kun esimerkiksi sähköyhtiöltä voitaisiin tarkistaa laskun aitous ilman asiakkaan suostumusta. Tietojen tarkistamiseen liittyvä oikeus voisi myös ehkäistä laskujen väärentämiseen liittyviä väärinkäytöksiä.

Toimeentulotuen etuuskäsittely nopeutuisi, kuin useimmissa tapauksissa Kansaneläkelaitoksella olisi käytettävissään riittävät ja oikeelliset tiedot etuusasian ratkaisemiseksi.

Toimeentulotuen hakijan asumista koskevan ilmoitusvelvollisuuden tiukentamisella ehkäistäisiin Kansaneläkelaitoksen näkemyksen mukaan tehokkaasti perusteettoman toimeentulotuen myöntämistä ja mahdollisia väärinkäytöksiä.

Lääkärintodistusten ja -lausuntojen saaminen Kansaneläkelaitokselle suoraan Kannan kysely- ja välityspalvelun kautta sähköisesti vähentäisi merkittävästi päällekkäisten asiakirjojen saapumista eri kanavista ja sujuvoittaisi asiakkaiden asiointia ja etuushakemusten käsittelyä. Kansaneläkelaitokselle etuuskäsittelystä aiheutuvat hallinnolliset kulut pienenisivät, kun prosessit tehostuisivat ja manuaalisen työn määrä vähenisi merkittävästi. Tietojen siirtäminen sähköisen välityspalvelun kautta tehostaisi Kansaneläkelaitoksen selvitysvelvollisuutta etuuksien toimeenpanossa ja samalla etuuksien hakeminen olisi jatkossa etuudensaajalle helpompaa, kun hakemuksen yhteydessä toimitettavien liitteiden määrä vähenisi. Tietosuojariskit vähenisivät, koska tiedonsiirto tapahtuisi rajapinnan välityksellä. Samalla ratkaisu edistäisi Kansaneläkelaitoksen kokonaisdigitalisaatiota.

Suorakorvattavien taksimatkojen väärinkäytökset työllistävät Kansaneläkelaitosta merkittävästi. Taksimatkojen jälkikäteiset tarkistamiset sekä korvausten takaisinperinnät ja rikosprosessit aiheuttavat monia työvaiheita. Esityksen mahdollistama suorakorvausoikeuden rajoittaminen vähentäisi mahdollisia väärinkäytöksiä, ja tämän myötä vähenisivät myös niihin liittyvät tehtävät, kuten korvauspäätösten tarkistaminen jälkikäteen, takaisinperintä ja rikosprosessiin liittyvät työt.

4.2.4 Vaikutukset Tullille

Esityksessä ehdotetaan säännöksiä, joissa säädettäisiin Kansaneläkelaitoksen oikeudesta tehdä kyselyjä pankki- ja maksutilien valvontajärjestelmän avulla. Lakia pankki- ja maksutilien valvontajärjestelmästä on ehdotettu muutettavaksi siten, että Kansaneläkelaitos lisittäisiin sen toimivaltaisista viranomaisista koskeviin säännöksiin.

Tulli vastaa valtiovarainministeriön ohjauksessa pankki- ja maksutilien valvontajärjestelmän toteuttamisesta ja järjestelmän teknisestä kehittämisestä. Tulli koordinoi tilirekisterihanketta, jolla on rakennettu ja jolla kehitetään pankki- ja maksutilien valvontajärjestelmää.

Tullin tilirekisterihankkeen mukaan uuden viranomaiskäyttäjän lisääminen pankki- ja maksutilien valvontajärjestelmään ja koostavan sovelluksen käyttäjäksi edellyttää Tullilta yleisesti tiettyjä teknisiä toimenpiteitä. Tämän lisäksi Tullille voi aiheutua vaikutuksia uuden viranomaiskäyttäjän avustamisesta, opastamisesta ja tukemisesta esimerkiksi käyttöönottoon liittyviin teknisyyksiin kuten testaukseen ja virheselvityksiin liittyen. Edellä mainittujen toimenpiteiden edellyttämä työmäärä on tämänhetkisen tiedon perusteella arvioitavissa 5–15 henkilötyöpäiväksi. Uuden viranomaiskäyttäjän avustamiseen ja tukemiseen liittyvä työmäärä on Tullin tilirekisterihankkeen mukaan arvioitavissa suuremmaksi kuin uuden viranomaiskäyttäjän tekninen lisääminen järjestelmään. Näiden yleisten toimenpiteiden lisäksi mahdollisia, nimenomaisesti Kansaneläkelaitokseen liittyviä muutos- ja toimenpidetarpeita tulee tarvittaessa arvioida tarkemmin erikseen.

4.2.5 Vaikutukset luotto- ja maksulaitoksille

Esityksessä ehdotetaan säännöksiä, joissa säädettäisiin Kansaneläkelaitoksen oikeudesta tehdä kyselyjä pankki- ja maksutilien valvontajärjestelmän avulla. Luotto- ja maksulaitoksille aiheutuu kustannuksia pankki- ja maksutilien valvontaa koskevan viranomaissääntelyn noudattamisesta, johon tämän esityksen mukaiset tietopyynnöt ehdotettaisiin sisältyväksi. Pankki- ja maksutilien valvontajärjestelmään liittyminen on ollut luotto- ja maksulaitoksille pakollista. Tiedon luovutuksessa hyödynnettäisiin olemassa olevaa rajapintaa ja olemassa olevia sanomatyyppejä. Olemassa olevan järjestelmän hyödyntämisen myötä tiedonluovuttajien ei enää tarvitsisi luovuttaa tietoja Kansaneläkelaitokselle sähköpostin välityksellä. Ehdotus vähentäisi myös tarvetta kahdenvälisille ratkaisuille tulevaisuudessa. Pankki- ja maksutilien valvontajärjestelmän hyödyntämisen on arvioitu¹⁵ aiheuttavan kustannussäästöjä tiedonluovuttajille, jotka syntyvät kyselyiden keskitetystä sähköistämisestä ja erityisesti manuaalisen työn merkittävästä vähenemisestä. Sujuvamman ja sähköisessä muodossa tapahtuvan tiedonvaihdon lisääntymisen arvioidaan pidemmällä aikavälillä tuovan kustannussäästöjä, koska tiedonvaihtoon kuluisi vähemmän työaikaa.

4.2.6 Vaikutukset hyvinvointialueille

Ehdotetuilla muutoksilla ei olisi välittömiä vaikutuksia hyvinvointialueiden ja Helsingin sosiaali- ja terveystoimen toimintaan. Välillisiä vaikutuksia voisi aiheutua kuitenkin vähäisessä määrin. Kansaneläkelaitokselle säädettävä oikeus tehdä kyselyjä pankki- ja maksutilien valvontajärjestelmän avulla vähentäisi oletettavasti sellaisten henkilöiden perustoimeentulotuen hakemista, joiden tiliotiedoissa olisi jotain salattavaa. On mahdollista, että tuen hakeminen näissä tilanteissa suoraan hyvinvointialueen ehkäisevänä toimeentulotukena voisi lisääntyä. Hyvinvointialue voi päättää ehkäisevän toimeentulotuen myöntämisestä ilman, että oikeus

¹⁵ HE 25/2025 vp, s. 59.

perustoimeentulotukeen on selvitetty Kansaneläkelaitoksessa ensin. Hyvinvointialueella on oikeus pyytää itsenäisesti henkilön tilitiedot nähtäväksi, mikäli tuen tarpeen arviointi sitä edellyttää. Tilitietojen toimittamiseen liittyvä muutos sekä terveydenhuollon matkakorvausten suorakorvausoikeuden rajoittaminen tietyissä tilanteissa voisi lisätä tarvetta neuvontaan hyvinvointialueilla, sillä asiakaskunta on toimeentulotuen osalta osin yhteistä ja osa terveydenhuollon matkoista kohdistuu hyvinvointialueen palveluihin. Näitä vaikutuksia voitaisiin vähentää huolehtimalla riittävästä tiedottamisesta muutoksen yhteydessä.

Lääkärinlausuntojen kysely Kansaneläkelaitokselle välityspalvelun kautta todennäköisesti vähentäisi todistusten kirjoittamiseen liittyvää päällekkäistä työtä myös hyvinvointialueilla.

4.2.7 Vaikutukset liikenteenharjoittajille ja tilausvälityskeskuksille

Ehdotus mahdollistaisi matkakorvausten suorakorvausoikeuden rajoittamisen tilanteissa, joissa Kela-taksin väärinkäytökset jatkuvat. Ehdotettu toimintamalli saattaisi aiheuttaa ongelmia erityisesti liikenteenharjoittajien näkökulmasta. Asiakkaalla olisi edelleen oikeus tilata taksi Kela-taksien tilausvälityskeskuksesta, mutta hän joutuisi maksamaan itse matkan kustannukset kokonaisuudessaan. Mahdollisen matkakorvauksen asiakas voisi hakea jälkikäteen Kansaneläkelaitokselta. Mikäli asiakkaan maksukykyä tai maksutapaa ei kartoitettaisi etukäteen ja asiakas valitsisi maksutavaksi laskun ja jättäisi laskun maksamatta, jäisi tappio maksamattomasta laskusta liikenteenharjoittajalle tai tilausvälityskeskukselle. Nykyisin tappio on enintään omavastuusuuden verran. Mikäli suorakorvausoikeutta rajoitettaisiin eikä asiakas maksaisi laskua, muodostuisi tappioksi koko matkan hinta. Taksimatkka voidaan kuitenkin maksaa myös käteisellä ja yleisimmillä maksu- ja luottokorteilla, jolloin tappiota ei syntyisi. Kielteisiä vaikutuksia lieventäisi se, että suorakorvausoikeuden rajoittamisen menettely olisi Kansaneläkelaitoksen hallittavissa ja seurattavissa. Kansaneläkelaitos tekisi aina tapauskohtaisesti päätöksen rajoitusmenettelyn alkamisesta ja myös sen päättymisestä. Kielteisten vaikutusten kohdentumiseen vaikuttaisi Kela-taksia väärinkäyttävien henkilöiden pieni lukumäärä. Kela-taksia väärinkäyttäviä henkilöitä on syksyllä 2025 arvioitu olevan noin 600 henkilöä. Väärinkäytön vuoksi aiheutuvat vahingot voivat kuitenkin yksittäisen henkilön kohdalla olla merkittäviä. Kielteisiä vaikutuksia lieventäisi myös se, mikäli aiheettomien Kela-taksien tilaaminen vähentyisi niiden henkilöiden kohdalla, joiden suorakorvausoikeutta olisi rajoitettu.

4.2.8 Vaikutukset muutoksenhakuasteille

Ehdotusten arvioidaan vähentävän väärinkäytöksistä johtuvia takaisinperintöjä. Näin ollen ehdotukset vähentäisivät jossain määrin päätösten poistamiseen liittyviä hakemuksia. Tämän vaikutuksen osalta vaikutustenarviointia täydennetään myöhemmin.

Esityksessä ehdotetaan etuuslaeista poistettavaksi maininta muutoksenhakuelimen oikeudesta saada tietoja rahalaitoksilta. Muutoksenhakuelimen tiedonsaantioikeus perustuu lakiin oikeudenkäynnistä hallintoasioissa (808/2019, hallintoprosessilaki). Hallintoprosessilain 50 §:n mukaisesti hallintotuomioistuimella on oikeus pyynnöstä saada maksutta viranomaiselta salassapitosäännösten estämättä kaikki asian ratkaisemiseksi välttämättömät tiedot ja asiakirjat. Muutoksenhakuelin saa siten Kansaneläkelaitokselta kaikki tarvittavat asiakirjat. Tarvittaessa muutoksenhakuelin voi määrätä viranomaisen esittämään tarpeellisen selvityksen.

4.2.9 Vaikutukset terveydenhuollolle

Esityksessä ehdotetaan Kansaneläkelaitoksen tiedonsaantioikeutta tarkennettavaksi, jotta etuushakemusten liitteiksi vaadittavat lääkärintodistukset- ja lausunnot olisivat nykyistä sujuvammin luovutettavaksi Kannan kysely- ja välityspalvelun kautta. Ehdotusten arvioidaan vähentävän

tietojen luovuttamiseen liittyvää työtä, sillä Kansaneläkelaitoksen tiedonsaantioikeuden sisältö olisi nykytilaa selkeämpi.

4.2.10 Vaikutukset työnantajille

Mikäli työnantajien ei tarvitsisi lähettää lääkärintodistuksia enää Kansaneläkelaitokselle, syn-tyisi tästä Kansaneläkelaitoksen arvioiden mukaan myös työnantajille kokonaisuutena yhteensä yli miljoonan säästö. Työnantajan rooli työntekijän etuusasiassa selkeytyisi, kun työnantaja toimittaisi Kansaneläkelaitokselle vain etuushakemuksen. Työnantajan asiointi etuusasioissa yksinkertaistuisi ja helpottuisi. Työnantajalle lääkärintodistusten ja -lausuntojen lähettäminen Kansaneläkelaitokselle on aiheuttanut merkittävää hallinnollista työtä. Työnantajan sisäiset pro-ssessit henkilöstö- ja taloushallinnon välillä selkeytyisivät. Työnantajille tulisi taloudellista sääs-töä myös siitä, että työterveyshuollon palvelujen tuottajat eivät enää veloittaisi työnantajilta maksuja todistusten välittämisestä Kansaneläkelaitokselle.

5 Muut toteuttamisvaihtoehdot

5.1 Vaihtoehdot ja niiden vaikutukset

Pankki- ja tilitietojen osalta valmistelun aikana on arvioitu seuraavia toteuttamisvaihtoehtoja:

	Vaihtoehdon kuvaus	Vahvuudet	Heikkoudet
1.	Tilin asiakkuutta, saldoa, tilitapahtumatie-toja, varallisuuttaja arvopapereita koskevan kyselyn voisi tehdä PMJ-järjestelmään, jos etuuden ratkaisija katsoisi tietojen olevan välttämättömiä etuuden ratkaisemiseksi. Virkavastuulla tehtävästä välttämättö-myysharkinnasta tulisi tehdä kirjaus järjes-telmään.	Yksityisyydensuojan näkökulmasta malli to-teuttaisi perustuslakiva-liokunnan edellyttämää ennakollista kontrollia välttämättömyysedelly-tyksen kirjaamisen osalta (PeVL 21/2025 vp). Petos- ja väärennösri-koksia voitaisiin eh-käistä ennalta, sillä tili-tietojen salaaminen tai muokkaaminen ei enää olisi mahdollista. Etuuden hakijan näkö-kulmasta asiointi Kan-saneläkelaitoksen kanssa olisi sujuvam-paa. Kansaneläkelaitoksen näkökulmasta hakemus voitaisiin ratkaista	Tiedonsaantioikeuden edellytykset eivät vas-taia niitä elementtejä, joita perustuslakivalio-kunta on lausunnois-saan PeVL 48/2018 vp ja PeVL 14/2002 vp edellyttänyt.

		nopeammin ja hallinnollinen työ vähenisi.	
2.	Kansaneläkelaitos voisi tehdä PMJ-järjestelmään ei-arkaluonteisia tietoja (tilin asiakkuus, saldo, varallisuus- ja arvopaperitiedot) koskevan kyselyn välttämättömyysedellytyksellä. Lisäksi Kansaneläkelaitos voisi tehdä mahdollisesti arkaluonteisia tietoja sisältäviä tilitapahtumatietoja koskevan kyselyn välttämättömyysedellytyksellä, mikäli etuuden hakija ei olisi ennakollisesti kieltänyt kyselyn tekemistä. Mikäli hakija hakemuksen yhteydessä käyttäisi kiello-oikeuttaan, tulisi hänen itse toimittaa pyydetty tiliotteet. Lisäksi Kansaneläkelaitos voisi tehdä arkaluonteisia tietoja sisältävän tilitapahtumatietoja koskevan kyselyn välttämättömyysedellytyksellä, mikäli kyselylle asetettu viimesijaisuuden edellytys täyttyisi. Tilitapahtumatietoja koskeva tietopyyntö olisi kytetty edellytykseen siitä, ettei riittäviä tietoja ja selvityksiä saada muutoin ja on perusteltua syytä epäillä etuuden hakijan antamien tietojen riittävyyttä tai luotettavuutta.	Malli toteuttaisi itsemääräämisoikeuden (kiello-oikeus) osalta niitä elementtejä, joita perustuslakivaliokunta on lausunnoissaan PeVL 48/2018 vp ja PeVL 14/2002 vp edellyttänyt. Petos-rikoksia voitaisiin ehkäistä ennalta, sillä tilien salaaminen ei enää olisi mahdollista. Väärennösrikokset vähenisivät. Etuuden hakijan näkökulmasta asiointi Kansaneläkelaitoksen kanssa olisi sujuvampaa. Kansaneläkelaitoksen näkökulmasta hakemus voitaisiin ratkaista nopeammin ja hallinnollinen työ vähenisi.	Tiliotteiden väärentäminen olisi edelleen mahdollista niissä tilanteissa, joissa etuuden hakija käyttäisi kiello-oikeuttaan. Tämä vaihtoehto ei keventäisi/sujuvoittaisi toimeenpanoa niin paljon kuin vaihtoehto nro 1.
3.	Kansaneläkelaitos voisi tehdä PMJ-järjestelmään ei-arkaluonteisia tietoja (tilin asiakkuus, saldo, varallisuus- ja arvo-paperitiedot) koskevan kyselyn välttämättömyysedellytyksellä. Lisäksi Kansaneläkelaitos voisi tehdä mahdollisesti arkaluonteisia tietoja sisältävän tilitapahtumatietoja koskevan kyselyn välttämättömyysedellytyksellä, mikäli etuuden hakija antaisi kyselyn tekemiseen suostumuksen. Mikäli hakija ei antaisi suostumustaan, tulisi hänen itse toimittaa pyydetty tiliotteet. Lisäksi Kansaneläkelaitos voisi tehdä arkaluonteisia tietoja sisältäviä	Malli toteuttaisi itsemääräämisoikeuden (suostumus) osalta niitä elementtejä, joita perustuslakivaliokunta on lausunnoissaan PeVL 48/2018 vp ja PeVL 14/2002 vp edellyttänyt. Petos-rikoksia voitaisiin ehkäistä ennalta, sillä tilien salaaminen ei enää olisi mahdollista.	Tiliotteiden väärentäminen olisi edelleen mahdollista niissä tilanteissa, joissa asiakas ei antaisi suostumustaan. Malli ei keventäisi/sujuvoittaisi toimeenpanoa niin paljon kuin vaihtoehto nro 1.

	tilitapahtumatietoja koskevan kyselyn välttämättömyysedellytyksellä, mikäli kyselylle asetettu viimesijaisuuden edellytys täyttyisi. Tilitapahtumatietoja koskeva tietopyyntö olisi kytketty edellytykseen siitä, ettei riittäviä tietoja ja selvityksiä saada muutoin ja on perusteltua syytä epäillä etuuden hakijan antamien tietojen riittävyyttä tai luotettavuutta.	Väärennösrikokset vähenisivät. Etuuden hakijan näkökulmasta asiointi Kansaneläkelaitoksen kanssa olisi sujuvampaa. Kansaneläkelaitoksen näkökulmasta hakemus voitaisiin ratkaista nopeammin ja hallinnollinen työ vähenisi.	
4.	Kansaneläkelaitos voisi tehdä PMJ-järjestelmään ei-arkaluonteisia tietoja (tilin asiakkuus, saldo, varallisuus- ja arvo-paperitiedot) koskevan kyselyn välttämättömyysedellytyksellä. Lisäksi Kansaneläkelaitos voisi tehdä mahdollisesti arkaluonteisia tietoja sisältävän tilitapahtumatietoja koskevan kyselyn välttämättömyysedellytyksellä, mikäli kyselylle asetettu viimesijaisuuden edellytys täyttyisi. Tilitapahtumatietoja koskeva tietopyyntö olisi kytketty edellytykseen siitä, ettei riittäviä tietoja ja selvityksiä saada muutoin ja on perusteltua syytä epäillä etuuden hakijan antamien tietojen riittävyyttä tai luotettavuutta.	Yksityisyydensuojan näkökulmasta mallista löytyvät ne keskeiset ennakkollisen kontrollin edellytykset, joita perustuslakivaliokunta on lausunnoissaan PeVL 48/2018 vp ja PeVL 14/2002 vp edellyttänyt. Arkaluonteisten tietojen osalta tiedonsaannin edellytykset olisivat samat kuin nykyisin. Petos-rikoksia voitaisiin ehkäistä ennalta, sillä tilien salaaminen ei enää olisi mahdollista.	Tiliotteiden väärentäminen olisi edelleen mahdollista niissä tilanteissa, joissa tilitapahtumatietoja koskevaa kyselyä koskevat edellytykset eivät täyttyisi. Väärennysten mahdollisuus ei siten juurikaan vähenisi nykyisestä, sillä väärennysten tunnistaminen on vaikeaa. Malli ei sujuvoittaisi toimeenpanoa eikä helpottaisi etuuksien hakeamista. Nykyiseen menettelyyn nähden merkitsisi kaksinkertaista käsittelyä Kansaneläkelaitoksessa.

Hankkeen tavoitteiden toteutumisen näkökulmasta vaihtoehto 1. olisi ollut tehokkain ja vaikuttavin toteuttamistapa. Valmistelussa päädyttiin kuitenkin edistämään vaihtoehtoa 2., koska siinä on vaihtoehtoa 1. vahvempi ennakkokontrolli arkaluonteisiin tietoihin pääsulle. Myös vaihtoehdot 3. ja 4. ovat yksityisyydensuojan näkökulmasta vahvoja vaihtoehtoja. 3. vaihtoehdossa ongelmalliseksi koettiin se, että se voisi luoda virheellisen käsityksen käsittelyn suostumuksen-varaisuudesta. Suostumusten käyttöön viranomais tilanteissa liittyy tulkinnallisia epäselvyyksiä ja suostumukset saatetaan tulkita käsittelyn perusteeksi myös niissä tilanteissa, joissa käsittely perustuu lakiin. Lisäksi suostumuksen antaminen edellyttäisi hakijalta aktiivisia toimenpiteitä jokaisen hakemuksen yhteydessä. Vaihtoehto 4. ei toteuttaisi hankkeen tavoitteita tehokkaalla

ja vaikuttavalla tavalla, sillä väärinkäytösten ehkäisy jäisi tässä vaihtoehdossa lähes täysin saavuttamatta. Lisäksi 4. vaihtoehdolla ei saavutettaisi säästöjä, sillä malli ei sujuvoittaisi Kansaneläkelaitoksen toimeenpanoa.

5.2 Ulkomaiden lainsäädäntö ja muut ulkomailla käytetyt keinot

5.2.1 Ruotsi

Försäkringskassan vastaa sosiaalivakuutuksen toimeenpanosta Ruotsissa lukuun ottamatta eläkeitä.

Ruotsin sosiaaliturvaa koskevan lain socialförsäkringsbalkenin¹⁶ (myöhemmin sosiaalivakuutuslaki) 108 luvun 2 §:n mukaan Försäkringskassanin on päätettävä korvauksen palauttamisesta, jos vakuutettu tai muu korvauksensaaja on aiheuttanut korvauksen virheellisen myöntämisen tai sen myöntämisen määrältään liian suurena antamalla vääriä tietoja tai laiminlyömällä tiedonanto- tai ilmoitusvelvollisuuden. Asetuksessa 2009:1174¹⁷ Försäkringskassanin tehtäväksi erikseen on osoitettu muun muassa virheellisten maksujen estäminen ja etuuksiin liittyvään rikollisuuden torjuminen. Lisäksi asetuksessa mainittuna tehtävänä on muun muassa osallistua viranomaisten yhteiseen työhön vakavan ja järjestäytyneen rikollisuuden torjumiseksi sekä osallistua viranomaisten yhteiseen työelämärikollisuuden vastaiseen työhön.

Virheellisiä maksuja esiintyy Ruotsissa merkittävästi esimerkiksi asumistuessa, vanhempainrahaissa, sairauspäivärahaissa, tilapäisessä vanhempainrahaissa ja opintorahaissa.¹⁸ Eri etuuksia koskevat säännöt ja ehdot vaikuttavat siihen, kuinka yleisiä virheelliset maksut ja etuuksiin liittyvä rikollisuus on. Tietyissä etuuksissa virhe syntyy usein jo hakemuksen tekemisen yhteydessä, kun taas toisissa etuuksissa yleensä vasta päätöksenteon jälkeen. Lähtökohtaisesti tällöin on kyse siitä, että etuusoikeuteen vaikuttavista jälkikäteisistä muutoksista ei ilmoiteta etuuden maksajalle.¹⁹

Försäkringskassanin valvontatyön resurssit ovat pienentyneet vuosien myötä taloudellisista syistä. Försäkringskassan on tehnyt vähemmän tarkastusselvityksiä kuin aiempina vuosina, mutta toimenpiteisiin johtava osa on kasvanut. Myös muilta viranomaisilta ja kunnilta tulleiden ilmoitusten lukumäärä on kasvanut. Lisäksi havaittujen virheellisten maksujen ja poliisille tehtyjen ilmoitusten määrä on kasvanut.²⁰

Försäkringskassanin maksamat taloudelliset etuudet ja tuet kuuluvat avustuksiin liittyviä rikoksia koskevan lain (Bidragsbrottslag, 2007:612) soveltamisalaan. Lain mukaan avustusrikoksesta tuomitaan henkilö, joka antaa vääriä tietoja tai ei ilmoita muuttuneista olosuhteista, joista hän on lain tai asetuksen mukaan velvollinen ilmoittamaan, ja siten aiheuttaa vaaran siitä, että taloudellinen etu tai tuki maksetaan virheellisesti tai sitä maksetaan liikaa.

Försäkringskassan hyödyntää digitalisaatiota muun muassa helpottaakseen oikeiden ja kattavien tietojen antamista etuuden hakemisen yhteydessä. Esimerkiksi sairauspäivärahaissa on kehitetty

¹⁶ Socialförsäkringsbalken (2010:110)

¹⁷ Förordning (2009:1174) med instruktion för Försäkringskassan

¹⁸ [Omfattningen av felaktiga utbetalningar från välfärdssystemen - ESV](#) ja [Målet att minska de felaktiga utbetalningarna från välfärdssystemen – en samlad analys av måluppfyllelsen för 2024](#), s. 32, viitattu 2.10.2025.

¹⁹ [Försäkringskassans årsredovisning 2024](#), s. 152, viitattu 2.10.2025.

²⁰ [Försäkringskassans årsredovisning 2024](#), s. 132, viitattu 2.10.2025.

digitaalisen asioinnin palveluja, minkä seurauksena oikeiden tietojen ilmoittaminen on tullut asiakkaalle helpommaksi. Lomakkeita on kehitetty siten, että oikeiden tietojen ilmoittaminen etuutta haettaessa olisi helpompaa, samoin kuin muuttuneista olosuhteista ilmoittaminen. Lisäksi viestinnän keinoin Försäkringskassan on yrittänyt nostaa selkeämmin esiin etuudensaajan velvollisuutta ilmoittaa muuttuneista olosuhteista. Vuonna 2024 takaisinperinnöistä 7 prosenttia oli seurausta Försäkringskassan toiminnasta, kun taas vakuutettu oli aiheuttanut 84 prosenttia takaisinperinnöistä. Karkeasti arvioituna puolet takaisinperinnöistä, jotka vakuutettu on aiheuttanut, johtuivat siitä, ettei vakuutettu ole ilmoittanut muuttuneista olosuhteista. Försäkringskassan automatisoi osia käsittelyprosesseistaan tehokkuuden kasvattamiseksi, mutta myös päätösten oikeellisuuden varmistamiseksi.²¹

Sosiaalivakuutusklaaran tietojenkäsittelyä koskevaa lukua on muutettu vuoden 2024 alusta. Försäkringskassan ja eläkeviranomaisen Pensionsmyndigheten saavat käsitellä henkilötietoja, jos se on välttämätöntä virheellisten maksujen ja etuuksiin liittyvän rikollisuuden ehkäisemiseksi, estämiseksi ja selvittämiseksi. Försäkringskassan ja Pensionsmyndigheten saavat myös käsitellä henkilötietoja, jos se on tarpeen tarkastustyön tilastointia varten.²²

Vuonna 2024 säädettiin laki, joka sisältää säännökset velvollisuudesta antaa tietoja mm. Försäkringskassanille (Lag 2024:307 om uppgiftsskyldighet för att motverka felaktiga utbetalningar från välfärdssystemen samt fusk, regelövertredelser och brottslighet i arbetslivet). Tiettyjen laissa mainittujen toimijoiden tulee antaa tieto toiselle toimijalle, jos tieto on tarpeen vastaanottavan toimijan säädöspäätöksissä toiminnassa oikean päätöksentekopohjan varmistamiseksi ja virheellisten maksujen ehkäisemiseksi, havaitsemiseksi tai tutkimiseksi. Velvollisuus antaa tietoja koskee muun muassa Försäkringskassan hallintoa etuuksia. Lisäksi laissa säädetään tietojen luovuttamisesta toimijalta toiselle työelämään liittyvien huijausten, sääntörikkomusten ja rikollisuuden osalta.

Lisäksi vuonna 2025 tuli voimaan laki velvollisuudesta ilmoittaa lapsenhoidosta johtuvasta poissaolosta työstä. Lain tarkoituksena on parantaa Försäkringskassan mahdollisuuksia väärinkäytösten selvittämiseen tilapäisen vanhempainrahan ja vanhempainrahan osalta. Laki sisältää säännökset työnantajan velvollisuudesta ilmoittaa lapsen hoidosta johtuvasta poissaolosta. Ilmoitus tehdään verohallinnolle, ja Försäkringskassan saa tiedot verohallinnolta. Försäkringskassan näkemyksen mukaan sen mahdollisuudet toimia virheellisten maksujen estämiseksi ja etuuksiin liittyvän rikollisuuden estämiseksi ovat parantuneet tehtyjen säädösmuutosten myötä.²³

Försäkringskassan näkemyksen mukaan viranomaisten yhteistyö muutoksiin valmistautumisen yhteydessä on lisännyt tietojenvaihtoa ja yhteisymmärrystä. Försäkringskassan mukaan toimenpiteisiin ryhdytään aiempaa useammin, virheellisiä maksuja on havaittu enemmän ja poliisille on tehty enemmän ilmoituksia. Virheellisten maksujen määrä, jonka Försäkringskassan on estänyt ilmoitusten avulla, on kasvanut kolmella neljäsosalla vuoteen 2022 verrattuna, 877,5 miljoonaa euroon vuonna 2024.²⁴

²¹ [Försäkringskassans årsredovisning 2024](#), s. 153–164, viitattu 2.10.2025.

²² [Regeringens proposition 2023/24:29](#) s. 35, viitattu 2.10.2025

²³ <https://www.forsakringskassan.se/download/18.22814c2e194887717f964b/1740126851759/forsakringskassans-arsredovisning-2024.pdf>, s. 150, viitattu 3.10.2025. Lag (2024:1300) om uppgiftsskyldighet i fråga om frånvaro på grund av vård av barn.

²⁴ [Försäkringskassans årsredovisning 2024](#), s. 154–158, viitattu 2.10.2025 ja [Målet att minska de felaktiga utbetalningarna från välfärdssystemen – en samlad analys av måluppfyllelsen för 2024](#) s. 46.

Parhaillaan Ruotsissa selvitetään hallinnollisen seuraamusjärjestelmän mahdollisuutta ja mahdollisuutta etuuskieltoon. Tarkoitus on vahvistaa työtä etuusrikollisuutta vastaan ja saada rikokset selvitettyä tehokkaammin. Lisäksi on tarkoitus esittää, miten Försäkringskassanin toiminta etuusrikosten selvittämiseksi tulisi järjestää ja mitä rikosentorjuntaan liittyviä valtuuksia sillä tulisi olla.²⁵ Samanaikaisesti tämän selvitystyön kanssa on vireillä digitalisaatiota koskeva selvitystyö rikosten ja virheellisten maksujen ehkäisemiseksi sosiaalivakuutuksen alalla. Selvityksessä tarkastellaan mahdollisuuksia lisätä digitalisaatiota sosiaaliturvan alalla, lähtökohtina sairauspäiväraha, vanhempainraha, tilapäinen vanhempainraha ja yleinen asumistuki sekä eläkkeensaajan asumistuki. Tavoitteena on yhtäältä estää etuusrikoksia sekä virheellisiä maksuja ja toisaalta palvella asiakkaita yksilöllisemmin ja tehostaa sosiaalivakuutusasioiden käsittelyä.²⁶

Försäkringskassanin näkemyksen mukaan sillä olisi tarvetta kattavammille tiedonsaantioikeuksille myös muilta toimijoilta kuin viranomaisilta, kunnilta tai työttömyyskassoilta, erityisesti pankeilta, luottolaitoksilta ja maksupalveluja tarjoavilta yrityksiltä. Lisäksi se on nostanut esiin tarpeen saada laajemmin myös muita henkilöitä koskevia tietoja esimerkiksi mahdollisen yhteisasumisen selvittämiseksi. Försäkringskassanin näkemyksen mukaan tiliotteiden avulla olisi mahdollista arvioida, asuuko tai oleskeleeko henkilö Ruotsin ulkopuolella, millä on merkitystä, kun arvioidaan oikeutta asumisperusteisiin etuuksiin. Lisäksi tiliotteiden avulla olisi mahdollista saada tieto henkilön muista tuloista, jotka saattavat estää oikeuden etuuteen. Lisäksi tieto henkilön muista tuloista voisi Försäkringskassanin mukaan myös edesauttaa henkilön työkyvystä varmistumista.²⁷

Ruotsin hallitus on antanut eri viranomaisille tehtäväksi yhteisesti tehostaa työtä järjestäytyntä rikollisuutta vastaan muun muassa sosiaalivakuutuksen alalla. Tavoitteena on torjua rikollisuutta ja sulkea järjestäytynyt rikollisuus pois joiltakin hyvinvoinnin rikollisimmilta aloilta. Tavoitteena on lisätä ja nopeuttaa päätöksentekoa, kun kyse on esimerkiksi korvauksen maksamisen keskeyttämisestä.²⁸

Erityisesti avustajatoimintaan liittyvää korvausta (assistansersättning) koskeva rikollisuus on tunnettu ilmiö, joka on toistuvasti esillä viranomaisten työssä järjestäytyntä rikollisuutta vastaan. Useissa tapauksissa on kyse hoidon tarpeen liioittelusta, kuvitteellisista avustajista ja palkkojen palauttamisesta. Avustajakorvaukseen liittyvällä rikollisuudella on kytköksiä konflikteihin liittyviin ampumisiin, terrorismin rahoitukseen ja taloudelliseen rikollisuuteen. Ruotsissa on viitteitä siitä, että järjestäytynyt rikollisuus käyttää systemaattisesti hyväksi maahanmuuttoon ja avustajakorvaukseen liittyviä sääntöjä.²⁹

Utbetalningsmyndigheten työskentelee tiiviisti Försäkringskassanin kanssa. Utbetalningsmyndighet on 1.1.2024 alkaen toiminut viranomainen, jonka tehtävä on ehkäistä, estää ja havaita hyvinvointijärjestelmästä maksettavia virheellisiä maksuja tekemällä data-analyysyjä ja tarkastuksia sekä vakiinnuttamalla käyttötilijärjestelmä. Laissa Utbetalningsmyndighetenin suorittamasta maksatustarkastuksesta³⁰ säädetään tarkastuksista, joiden tarkoituksena on

²⁵ <https://www.regeringen.se/pressmeddelanden/2024/04/regeringen-utredare-effektivare-bekampning-av-bidragssbrott/>, viitattu 2.10.2025.

²⁶ [Kommittédirektiv 2024:59](#), s. 1-2.

²⁷ [Försäkringskassans årsredovisning 2024](#), s. 151, viitattu 2.10.2025.

²⁸ [Uppdrag att kraftsamla mot organiserad brottslighet i välfärden](#), s. 1., viitattu 14.10.2025.

²⁹ [Strategisk rapport om hur personlig assistans och arbetstillstånd otillbörligt och systematiskt utnyttjas av organiserad brottslighet](#), s. 3., viitattu 14.10.2025.

³⁰ Lag (2023:455) om Utbetalningsmyndighetens granskning av utbetalningar

ehkäistä, estää ja havaita hyvinvointijärjestelmistä maksettavia virheellisiä maksuja. Lisäksi laissa säädetään Utbetalningsmyndighetenin ilmoitusvelvollisuudesta.

Försäkringskassan osallistuu niin sanotun MUR-verkoston³¹ toimintaan. Verkosto koostuu 26 viranomaisesta, jotka tekevät yhteistyötä virheellisten maksujen ja etuuksiin liittyvän rikollisuuden estämiseksi. Verkoston työ käynnistettiin vuonna 2019 Försäkringskassanin aloitteesta täydentämään muita yhteistyömuotoja ja tehostamaan etuuksiin liittyvien rikosten ja hyvinvointijärjestelmien väärinkäytösten torjumista. Verkoston tehtävänä on kehittää viranomaisten kykyä tunnistaa ja estää hyvinvointijärjestelmiin kohdistuvia väärinkäytöksiä ja rikoksia lyhyellä ja pitkällä aikavälillä. Sen tulee myös vaalia ja vahvistaa hyvinvointijärjestelmien legitimitettiä ja luottamusta. Verkostossa on useita työryhmiä, jotka käsittelevät erilaisia kysymyksiä, esimerkiksi edellytyksiä tietojen jakamiselle viranomaisten kesken, analyysimalleja rikosten uhan tunnistamiseksi, asenteita ja normeja sekä toimijalähtöistä yhteistoimintaa.³²

5.2.2 Norja

Arvioiden mukaan Norjan sosiaaliturvaviranomainen Nav (Arbeids- og velferdsforvaltingen) maksaa virheellisiä maksuja vähintään 5 miljardia kruunua vuodessa. Nav perii takaisin noin 1 miljardi kruunua vuosittain. Nav saa tietoonsa ja ilmoittaa sosiaaliturvaan liittyviä petoksia noin 170 miljoonan kruunun edestä vuosittain. Tietyillä Navin yksiköillä on laajennettu pääsy tietoihin, jos on perusteltua epäillä sosiaaliturvaa koskevaa petosta ja, jos tiedot ovat välttämättömiä.³³

Norjan sosiaaliturvaa koskevassa laissa (Lov om folketrygd) säädetään muun muassa siitä, mitä tietoja Nav voi hankkia ja missä tilanteissa se voi niitä hankkia. Nav voi hankkia tietoja esimerkiksi toimeksiantajalta muun muassa siitä, kuka on tehnyt työn ja onko tulot maksettu jonkun toisen tilille. Vuonna 2024 Nav teki ilmoituksen petosepäilyistä 346 henkilön kohdalla, yli 76 miljoonan kruunun summasta. Henkilöiden lukumäärä ja ilmoitettu rahasumma ovat pienentyneet vuonna 2024 vuoteen 2023 verrattuna.³⁴

Navin näkemyksen mukaan digitalisaation kehittyminen mahdollistaa käyttäjille yksinkertaisemmat menettelyt ja ehkäisee virheiden syntymistä. Samanaikaisesti järjestelmistä tulee haavoittuvampia. Navin väärinkäyttöpuolella priorisoidaan aikaista puuttumista epäilyihin väärinkäytöksiin. Rahojen maksaminen keskeytetään ja virheelliset maksut vaaditaan takaisin korkoineen. Vain suurimmista ja vakavimmista asioista tehdään ilmoitus poliisille.³⁵

Norjan sosiaaliturvaa koskevassa laissa (Lov om folketrygd) säädetään muun muassa siitä, että Navilla on oikeus saada tiedot, jotka ovat välttämättömiä etuusoikeuden selvittämiseksi. Jos on syytä epäillä etuuden maksamiseen liittyvä lainvastaisuutta, Nav voi pyytää tiettyjä toimijoita antamaan sille tiedot, jotka ovat välttämättömiä virheellisten maksujen paljastamiseksi tai rajoittamiseksi. Navilla on oikeus vaatia myös muuta henkilöä kuin varsinaista etuudensaajaa koskevia tietoja. Eläkelaitokset, vakuutuslaitokset ja muut rahoituslaitokset voivat omasta

³¹ MUR on lyhenne nimestä ”Motståndskraft hos utbetalande och rättsvårdande myndigheter”

³² <https://www.forsakringskassan.se/myndigheter-och-samarbetspartner/samarbeten-och-samarbetspartner/initiativet-mur>, viitattu 17.11.2025.

³³ <https://www.nav.no/samarbetspartner/trygdesvindel>, viitattu 3.10.2025.

³⁴ Trygdemisbruk - nav.no, viitattu 3.10.2025.

³⁵ Nav anmeldte trygdesvindel for 76 millioner i fjor - nav.no, viitattu 3.10.2025.

aloitteestaan vaitiolovelvollisuuden estämättä luovuttaa Naville tiedon seikasta, joka on johtanut tai voi johtaa etuuden virheelliseen maksamiseen.

Nav saa usein vinkkejä ja ilmoituksia sosiaaliturvaan liittyvistä väärinkäytös- ja petosepäilyistä muilta virastoilta.³⁶ Suurin osa ilmoituksista liittyy siihen, että henkilö ei ole ilmoittanut etuuskaudelle ajoittuvasta työskentelystään ja tuloistaan. Tämän vuoksi henkilön saama etuus on ollut määrältään liian suuri tai etuuteen ei olisi ollut lainkaan oikeutta.³⁷

Navin näkemyksen mukaan ennakolliset toimet, mukaan lukien järjestelmäkehitys, ovat tärkein keino vähentää virheellisiä maksuja ja petoksia. Asioiden käsittelyssä pyritään hyödyntämään entistä enemmän automaatiota. Lisäksi Navissa on pyritty kiinnittämään etuuskesittelijöiden huomiota tiettyihin virheellisiin maksuihin ja väärinkäytöksiin viittaaviin ”vaarasignaaleihin”, jotta virheellisiä maksuja saataisiin estettyä. Nav katsoo, että jälkikäteisillä toimenpiteillä on vähemmän vaikutusta petosten ja virheellisten maksujen vähentämiseen, mutta niitä pidetään silti tärkeinä. Jälkikäteiset tarkastukset kasvattavat kiinnijäämisen riskiä, minkä lisäksi ne kasvattavat Navin tietotaitoa etuuksiin liittyvien väärinkäytösten ja virheellisten maksujen osalta. Navin vuonna 2024 tekemän riskiarvion mukaan suurin riski virheellisille maksuille on sairausajan toimeentuloa turvaavassa vähimmäisetuudessa (arbeidsavklaringspenger) sekä työttömyyspäivärahassa.³⁸

5.2.3 Tanska

Udbetaling Danmark on viranomainen, joka maksaa etuuksia Tanskassa. Udbetaling Danmarkin valvontastrategian tarkoitus on varmistaa, että valvonta ja seuranta tapahtuvat mahdollisimman varhaisessa vaiheessa, jotta virheellisten maksujen määrä ja niiden kesto vähenisivät mahdollisimman paljon.³⁹

Jos Udbetaling Danmark tarvitsee lisätietoja etuus-oikeudesta varmistuakseen, se voi esimerkiksi hankkia tietoja muilta viranomaisilta ja työttömyyskassoilta. Udbetaling Danmark tarkistaa, onko henkilö edelleen oikeutettu etuuteen esimerkiksi vastaanottamalla muita kuin arkaluonteisia henkilötietoja muilta viranomaisilta ja yhdistämällä ne Udbetaling Danmarkin omiin tietoihin.⁴⁰ Udbetaling Danmarkia koskevassa laissa (LBK nr 1034, 02/09/2024) säädetään muun muassa tietojenvaihdosta. Udbetaling Danmark voi pyytää muilta viranomaisilta ja työttömyyskassoilta välttämättömiä ei-arkaluonteisia henkilötietoja sekä saada ulkomaisilta viranomaisilta välttämättömiä ei-arkaluonteisia henkilötietoja valvontatarkoituksiin ilman henkilön tai työnantajan suostumusta yksittäisen tapauksen valvontaa varten tai käytettäväksi etuuksien hakijoiden tai niiden saajien yleiseen valvontaan.

Udbetaling Danmark ja kunnat tekevät yhteistyötä varmistuakseen, että etuudet maksetaan oikein. Niillä on esimerkiksi velvollisuus ilmoittaa toisilleen, jos niillä on henkilön tilanteesta uusia tietoja, joilla voi olla merkitystä toiselle viranomaiselle, ja jos arvioidaan, ettei

³⁶ https://www.nav.no/_/attachment/inline/730b59e0-39c2-489a-aba5-e35427d71c08:aa6303094869fc47aa20fb336fdecf90344f6940/Felles%20arsrapport%20for%20etatenes%20innsats%20mot%20arbeidslivskriminalitet%202024.pdf s. 17, viitattu 3.10.2025.

³⁷ <https://www.nav.no/no/nav-og-samfunn/statistikk/flere-statistikkomrader/trygdemisbruk>, viitattu 3.10.2025.

³⁸ [Årsrapport 2024 Nav](#), s. 73, viitattu 3.10.2025.

³⁹ [Udbetaling Danmarks Årsrapport 2024](#), s. 12, viitattu 1.10.2025.

⁴⁰ [Sådan udfører Udbetaling Danmark kontrol med udbetaling af sociale ydelser](#), viitattu 15.10.2025.

viranomaisella itsellään ole kyseisiä tietoja.⁴¹ Udbetaling Danmarkilla ja kunnalla on henkilön etukäteissuostumuksella oikeus saada tieto siitä, onko Udbetaling Danmarkissa tai kunnassa aloitettu muita rahaetuuksia tai taloudellisia tukia koskeva valvontatapaus ja mitä asiassa tutkitaan. Lisäksi tietyissä tilanteissa niillä on ilman henkilön suostumusta pääsy tietoihin siitä, että Udbetaling Danmarkissa tai kunnassa on aloitettu henkilöön liittyvä muita rahaetuuksia tai taloudellisia tukia koskeva valvonta, mitä asiassa tutkitaan, tieto asian vaiheesta ja siitä, onko jokin valvonta-asia saatettu päätökseen viimeisten kuuden kuukauden aikana. Udbetaling Danmarkin ja kunnan on oma-aloitteisesti luovutettava toisilleen tietoja, jos tiedot ovat tarpeen sen selvittämiseksi, onko henkilö saanut rahaetuuksia tai taloudellisia tukia perusteettomasti. Tietoja voidaan luovuttaa ilman henkilön suostumusta.

6 Lausuntopalaute

7 Säännöskohtaiset perustelut

7.1 Laki toimeentulotuesta annetun lain muuttamisesta

3 luku Menettely toimeentulotukiasioissa

17 §. Hakijan tietojenanto- ja ilmoitusvelvollisuus. Pykälän 1 momentissa säädetään tuen hakijan, hänen perheenjäsenensä ja elatusvelvollisensa sekä myös huoltajansa ja edunvalvojansa tietojenantovelvollisuudesta. Toimeentulotuen luonteesta viimesijaisena etuutena johtuu, että tuen myöntäjän on hankittava ja saatava kaikki toimeentulotuen käsittelyn kannalta merkittävät tiedot ja selvitykset tuen saajien olosuhteista. Kun toimeentulotukea saatetaan maksaa suhteellisen pitkänkin aikaa ja kun hallinnollisesti saattaa olla tarkoituksenmukaista myöntää toimeentulotukea kuukautta pidemmällekin aikavälille, on myös tarpeellista, että toimeentulotuen saajalla on velvollisuus ilmoittaa olosuhteiden muutoksista, joilla on vaikutusta toimeentulotukeen. Tästä velvollisuudesta on säädetty voimassa olevan pykälän 2 momentissa.

Pykälän 3 momenttia ehdotetaan muutettavaksi siten, että siinä nykyistä selkeämmin velvoitetaisiin 1 momentissa tarkoitettu henkilö toimittamaan tarvittavia selvityksiä. Ehdotetun 3 momentin mukaan edellä 1 momentissa tarkoitettu henkilö olisi lisäksi tarvittaessa velvollinen esittämään selvitystä talouden erillisyydestä ja oleskelupaikasta.

Voimassa olevan 3 momentin perusteluiden⁴² mukaan selvitystilanne koskee tilanteita, joissa eri sukupuolta olevien henkilöiden oletetaan olevan avoliitossa. Heteronormatiivinen avoliitto-olettaman ongelmallisuuden vuoksi todetaan, että tässä esityksessä ehdotettu 3 momentti koskisi henkilöiden sukupuolesta riippumatta kaikkia niitä tilanteita, joissa henkilöiden oletetaan olevan avoliitossa. Tarvittaessa 1 momentissa tarkoitetuilta henkilöiltä on pyydettävä selvitystä siitä, onko kyseessä avoliitto. Tällä on vaikutusta toimeentulotukilaskelman laatimiseen ja tuen määrään.

Toimeentulotukihakemuksen ratkaisemista varten tuen maksajan on selvittettävä yhteistaloudessa asuvat henkilöt sekä se, kuuluvatko henkilöt samaan perheeseen. Toimeentulotuki myönnetään koko perheelle ja toimeentulotuen määrään vaikuttavat kaikkien perheenjäsenten tulot ja

⁴¹ <https://www.borger.dk/oekonomi-skat-su/Kontrol-sociale-ydelser-oversigt/Kontrol-sociale-ydelser-oplysninger>, viitattu 15.10.2025.

⁴² Hallituksen esitys HE 217/1997 vp, s. 25.

varat sekä menot. Jokaiselle perheenjäsenelle kuuluu myös oma toimeentulotuen perusosansa. Toimeentulotukilain 3 §:n mukaan perheellä tarkoitetaan yhteistaloudessa asuvia vanhempia, vanhemman alaikäistä lasta, aviopuolisoita sekä kahta henkilöä, jotka elävät avioliitonomaisissa olosuhteissa. Toimeentulotukea myönnettäessä kaikkia perheenjäseniä pidetään toimeentulotuen saajina tuen maksamispäivästä lukien. Erilaisissa tilanteissa tuen maksajan on arvioitava sitä, onko tosiasiallisesti kysymyksessä yhteistalous. Tarvittaessa asiakkaalta tulee pyytää lisäselvityksiä yhteistaloudesta tai avoliitosta. Arvioinnissa tulee ottaa huomioon esimerkiksi seuraavia seikkoja: asunnon koko, yhdessä asumisen kesto, keskinäiset tilisiirrot, muut asunnossa asuvat henkilöt, yhteinen asumishistoria, yhteiset lapset, erillään ilmoitetun asumisen tai puolison poste restante-merkinnän aikana syntyneet lapset, vuokrasopimuksesta ja vuokranmaksusta saadut selvitykset sekä muista asumisolosuhteista saadut tiedot.

Toimeentulotukilain 27 §:n mukaisesti toimeentulotuki myönnetään vain Suomessa vakinaisesti oleskelevalle hakijalle tai perheelle. Oleskelun tosiasiallinen luonne on selvítettävä yksilöllisesti jokaisen hakijan kohdalla. Oleskelun tosiasiallista luonnetta selvítettäessä tuen maksajan tulee vaatia ja saada selvítystä esimerkiksi hakijan ja tämän perheen olosuhteista, asumisesta, perheestä ja työskentelystä.

Toimeentulotukilain 14 a §:n 3 momentin mukaisesti, jos asiakas ei ole määräajassa täydentänyt hakemustaan tai esittänyt hyväksyttävää syytä täydennyksen viivästymiselle, päätös tehdään käytettävissä olevien tietojen pohjalta viivytyksettä, kuitenkin viimeistään seitsemäntenä arkipäivänä määräajan päättymisestä.

3 a luku Tietojen luovuttaminen viranomaisten välillä

18 a §. *Kansaneläkelaitoksen tiedonsaantioikeus ja tietojen luovutusvelvollisuus.* Pykälässä säädetään Kansaneläkelaitoksen tiedonsaantioikeudesta ja tietojen luovutusvelvollisuudesta. Pykälän rakennetta muutettaisiin siten, että pykälässä olisi nykyisen kolmen momentin sijasta seitsemän momenttia. Ehdotetuissa uusissa momenteissa säädettäisiin Kansaneläkelaitoksen oikeudesta saada rahalaitoksilta tietoja, jotka ovat välttämättömiä toimeentulotukea koskevan asian ratkaisemista varten.

Ehdotetun 4 momentin mukaan Kansaneläkelaitoksella olisi oikeus saada pyynnöstä salassapitosäännösten ja muiden tiedon saantia koskevien rajoitusten estämättä maksutta käsiteltävänä olevan asian ratkaisemista varten välttämättömät tili-, saldo ja varallisuustiedot rahalaitoksilta. Tiedonsaantioikeus koskisi tuenhakijan lisäksi muita perheeseen kuuluvia henkilöitä.

Tilitiedoilla tarkoitettaisiin pankkitilin IBAN-numeroa tai muuta yksilöintitunnusta, tilin avaamis- ja sulkemispäivää sekä tilinhaltijuutta- ja käyttöoikeutta koskevia tietoja. Saldotiedolla tarkoitettaisiin pankki- ja maksutilillä kyselyn vastaushetkellä olevaa rahamäärää, josta on vähennetty mahdollinen katevaraus. Varallisuustiedoilla tarkoitettaisiin esimerkiksi arvopaperitietoja eli osakkeita, joukkovelkakirjoja, rahasto-osuuksia ja muita arvopapereita sekä muita varallisuutta koskevia tietoja. Nämä tiedot eivät ole valtiosääntöoikeudellisesti arkaluonteisia.

Ehdotetun 5 momentin mukaan Kansaneläkelaitoksella olisi oikeus saada pyynnöstä salassapitosäännösten ja muiden tiedon saantia koskevien rajoitusten estämättä maksutta käsiteltävänä olevan asian ratkaisemista varten välttämättömät tiedot rahalaitoksilta hakijan sekä muiden perheeseen kuuluvien tilitapahtumista, jollei hakija olisi kieltänyt tietojen pyytämistä. Ehdotetun 5 momentin perusteella Kansaneläkelaitoksen kyselyoikeus koskisi vain välttämättömiä tilitapahtumatietoja. Henkilön yksityiskohtaiset tilitapahtumatiedot rinnastuvat yksityiselämän suojan ydinalueelle kuuluviin arkaluonteisiin tietoihin. Pankkisalaisuuden alaisia henkilöitä ei voida luovuttaa viranomaisten käyttöön ilman riittävää ennakkollista kontrollia. Ehdotuksen

mukaan ennakollisena kontrollina toimisivat välttämättömyyskriteeri sekä hakijan oikeus halutessaan kieltää Kansaneläkelaitoksen pääsy arkaluonteisiin tietoihin. Käytännössä hakija siis jokaisen hakemuksen sekä mahdollisen päätöksen korjaamista koskevan tilanteen ja takaisinperinnän yhteydessä valitsisi tilitapahtumatietojen toimittamisen tavan. Valinta koskisi tällöin tuon kyseisen hakemuksen tai päätöksen ratkaisemiseen tarvittavia tietoja, Halutessaan hakija voisi itse esittää tarvittavat selvitykset tilitapahtumista Kansaneläkelaitoksen tekemän pyynnön mukaisesti. Jos hakija ei tällöin toimittaisi pyydettyjä selvityksiä, toimeentulotukihakemus hylättäisiin. Kansaneläkelaitoksen tulisi informoida ja ohjeistaa hakijaa hakemisen yhteydessä näistä eri vaihtoehdoista sekä myös niiden seurauksista.

Ehdotetun 6 momentin mukaan Kansaneläkelaitoksella olisi oikeus saada pyynnöstä 5 momentissa tarkoitettut tiedot, jollei riittäviä tietoja ja selvityksiä muutoin saada ja on perusteltua syytä epäillä hakijan antamien tietojen riittävyyttä tai luotettavuutta. Kansaneläkelaitos voisi siten esimerkiksi väärennysepäilyn yhteydessä viimesijaisena keinona tiedustella tilitapahtumatietoja suoraan rahalaitoksilta. Viimesijaisen rahalaitostiedustelun edellytykset vastaisivat tällöin voimassa olevien etuuslakien rahalaitostiedustelua koskevaa sääntelyä, joka on kuvattu esityksen jaksossa 2.3.4.

Ehdotetun 7 momentin mukaan ennen 4–6 momenteissa tarkoitettua pyynnön esittämistä hakijalle olisi annettava siitä tieto. Hakijan informointi tapahtuisi hakemisen yhteydessä.

Toimeentulotuki on viimesijainen taloudellinen tuki, jota myönnetään vain, jos henkilöllä ei ole riittävästi muita tuloja tai varoja käytettävissään. Toimeentulotuki määrätään käytettävissä olevien tulojen ja varojen sekä huomioon otettavien menojen erotuksen perusteella. Toimeentulotuen määräytymisestä säädetään toimeentulotukilain 6 §:ssä ja tulojen ja varojen erotukseen liittyvästä laskelmasta toimeentulotukilain 13 §:ssä. Toimeentulotukilain 11 ja 12 §:n mukaan toimeentulotukea myönnettäessä huomioon otetaan henkilön ja perheenjäsenten käytettävissä olevat tulot ja käytettävissä olevat varat erikseen lainkohdissa säädetyin poikkeuksin. Varoilla tarkoitetaan esimerkiksi pankkitilillä olevia säästöjä ja rahasto-osuuksia. Toimeentulotuki on toimeentulotukilain 3 §:n mukaisesti perhekohtainen etuus, joten Kansaneläkelaitoksen on saatava selvitystä toimeentulotuen hakijan tilitapahtumatietojen lisäksi myös kaikkien hänen perheenjäsentensä tilitapahtumatiedoista. Ensimmäisen perustoimeentulotukihakemuksen liitteeksi vaaditaan tilitapahtumatiedot kaikilta perheenjäseniltä kaikista pankkitileistä kahdelta edeltävältä kuukaudelta. Myös jatkohakemusten liitteeksi vaaditaan tilitapahtumatiedot, mikäli se katsotaan välttämättömäksi hakemuksen ratkaisemiseksi. Tulojen ja varallisuuden lisäksi tilitapahtumista tarkistetaan myös menoja, kuten esimerkiksi kuukausittaisen vuokran maksamista. Lisäksi tilitapahtumista tarkistetaan puolisoiden välistä maksuliikennettä tilanteissa, joissa avoliitto on kiistetty. Tilitapahtumista seurataan myös mahdollisia taloudellisen aseman heikentämiseen liittyviä menoja eli isoja tilisiirtoja. Lisäksi tilitapahtumista voidaan todeta myös sellaisia tietoja, joita hakija ei ole ilmoittanut, mutta jotka on huomioitava perustoimeentulotukea käsiteltäessä. Tilitapahtumista voi selvittää esimerkiksi oleskelupaikka, ulkomailla oleskelu tai salattu avoliitto.

Toimeentulotukihakemuksen ratkaisemista varten tarvitaan seuraavat tiedot:

- tilinomistaja;
- tilinumero;
- tilitapahtumien ajanjakso;
- katkeamaton tilitapahtumaluettelo ja

- saldo.

Tieto tilinomistajasta vaaditaan, jotta voidaan varmistua, että tili on hakijan tai perheenjäsenen. Tilinumero vaaditaan tilin yksilöimiseksi. Tilitapahtumien ajanjakso on välttämätön tulojen huomioimisen näkökulmasta. Tilitapahtumista esille käyvä tulo huomioidaan lähtökohtaisesti tulon maksupäivän mukaan. Tapahtumaluettelon tulee olla katkeamaton ja ehyt. Tilitapahtumien lisäksi saldotieto vaaditaan aina kuukauden viimeiseltä päivältä, sillä kuukauden viimeisen päivän saldo huomioidaan varallisuutena.

18 e §. *Salassa pidettävien tietojen luovuttaminen Kansaneläkelaitoksen sekä vuokranantajien ja perusmenojen laskuttajien välillä.* Pykälässä säädetään Kansaneläkelaitoksen oikeudesta saada perustoimeentulotukiasian käsittelyn kannalta välttämättömiä vuokrasuhteeseen ja asumiseen liittyviä tietoja. Pykälään ehdotetun muutoksen myötä pykälässä säädettäisiin myös tietojen luovuttamisesta Kansaneläkelaitoksen ja toimeentulotuessa huomioitavien perusmenojen laskuttajien välillä, minkä johdosta pykälän otsikkoa muutettaisiin. Lisäksi pykälän rakennetta muutettaisiin siten, että 1 momenttiin lisättäisiin kaksi kohtaa.

Ehdotetun 1 momentin mukaan Kansaneläkelaitoksella olisi oikeus saada salassapitosäännösten ja muiden tiedon saantia koskevien rajoitusten estämättä maksutta käsiteltävänä olevan toimeentulotukihakemuksen ratkaisemista varten välttämättömät tiedot:

- 1) vuokrasuhteeseen ja asumiseen liittyvät tiedot vuokranantajalta ja asunto-osake- tai kiinteistöosakeyhtiöltä sekä
- 2) muina perusmenoina huomioitavia tämän lain 7a ja 7b §:n mukaisia menoja koskevaan laskuun liittyvät tiedot laskuttajilta.

Ehdotetun 1 momentin 2 kohdan mukaisten tietojen pyytäminen suoraan laskuttajalta olisi välttämätöntä tilanteissa, joissa Kansaneläkelaitos selvittäisi väärinkäytösepäilyä ja olisi havainnut mahdollisen väärennyksen Kansaneläkelaitokselle toimitetussa laskussa. Tällä hetkellä menoja koskevia tietoja voidaan saada vain asiakastietolain 64 §:ssä mainituilta tahoilta sekä toimeentulotukilain 18 e §:n mukaisesti vuokranantajalta, asunto-osake- tai kiinteistöosakeyhtiöltä. Esimerkiksi sähköyhtiöltä ei voida tarkistaa sähkölaskun aitoutta ilman asiakkaan suostumusta.

Kansaneläkelaitoksella olisi pykälän 2 momentin perusteella velvollisuus ilmoittaa asiakkaalle tietojen luovutuksesta.

Toimeentulotuessa huomioitavista perusmenoista säädetään toimeentulotukilain 7 a ja b §:ssä. Perusmenoina huomioitavat maksut osoitetaan etuutta haettaessa Kansaneläkelaitokselle joko laskulla tai vuokrasopimuksella.

18 i §. *Tiedot pankki- ja maksutilien valvontajärjestelmästä.* Pykälä olisi uusi ja siinä säädettäisiin Kansaneläkelaitoksen oikeudesta pyytää rahalaitoksilta pankki- ja maksutilien valvontajärjestelmästä annetussa laissa tarkoitettuja tietoja. Pykälän mukaan Kansaneläkelaitoksella olisi oikeus pyytää pankki- ja maksutilien valvontajärjestelmästä annetun lain (571/2019) 1 a §:ssä tarkoitetuilta toimijoilta pankki- ja maksutilien valvontajärjestelmän avulla mainitun lain 4, 6, 17 b ja 17 d §:ssä tarkoitettut tiedot, jos nämä tiedot olisivat välttämättömiä etuuksien toimeenpanossa ja ehdotetussa 18 a §:ssä erikseen säädetty edellytykset tietojen pyytämiseksi täytyisivät.

Ehdotettu 18 i § ei merkitsisi tiedon käsittelyn laajenemista Kansaneläkelaitoksessa. Ehdotetun sääntelyn piiriin kuuluvia tietoja pyydetttäisiin Kansaneläkelaitokselle vain nykyisessä

laajuudessa ja vain silloin, kun käsittely olisi etuuden lainmukaisen ja oikeellisen ratkaisun kannalta välttämätöntä. Välttämättömyysedellytyksen täyttävät tilanteet on kuvattu tyhjentävästi 18 a §:ää koskevien ehdotusten perusteluissa. Lisäksi ehdotetussa 18 a §:ssä säädettäisiin erikseen tiedonpääsyn portaittaisista edellytyksistä. Pankki- ja maksutilien valvontajärjestelmästä annetun lain 1 b §:n mukaan järjestelmän tietoja voidaan luovuttaa ainoastaan kyseisessä laissa säädettyihin käyttötarkoituksiin. Tietoja ei saa käsitellä muuta kuin sitä tarkoitusta varten, jota varten tiedot on järjestelmästä luovutettu. Näin ollen Kansaneläkelaitoksella ei olisi oikeutta käyttää järjestelmästä saatuja tietoja muiden sille säädettyjen tehtävien hoitamiseksi.

Tiedonsaantioikeus kohdistuisi pankki- ja maksutilien valvontajärjestelmästä annetun lain 1 a §:n mukaisiin toimijoihin, vaikka tietojen antamisessa käytettäisiin Tullin ylläpitämää pankki- ja maksutilien valvontajärjestelmää sekä koostavaa sovellusta. Tietopyynnöt toteutettaisiin lähettämällä yksittäiset pyynnot Tullin ylläpitämän järjestelmän kautta rahalaitoksiin. Edellytyksistä tietojen saamiselle säädettäisiin erikseen 18 a §:n 4–6 momenteissa. Pankki- ja maksutilejä koskevien kyselyjen käyttöönotto Kansaneläkelaitoksessa ennaltaehkäisisi etuuksien väärinkäyttöksiin liittyviä petos- ja väärennysrikoksia sekä etuuksien virheellisiä maksuja. Etuuksiin kohdistuvia väärinkäytöksiä ja virheellisten maksujen syitä on kuvattu esityksen jaksossa 2.1 ja 2.2.

Pankki- ja maksutilejä koskevien kyselyjen käyttöönotto parantaisi tietosuojan toteutumista Kansaneläkelaitoksen tekemissä rahalaitostiedusteluissa. Nykyiseen menettelyyn liittyviä tietosuojariskejä on kuvattu esityksen jaksossa 2.3.4.

Pankki- ja maksutilejä koskevien kyselyjen käyttöönotto sujuvoittaisi merkittäväällä tavalla myös etuuden hakijoiden asiointia Kansaneläkelaitoksen kanssa. Tilitapahtumia koskevien selvitysten toimittamiseen liittyviä vaikeuksia on kuvattu esityksen jaksossa 2.3.2.

Pankki- ja maksutilejä koskevien kyselyjen käyttöönotto tehostaisi myös Kansaneläkelaitoksen etuuksien toimeenpanoa. Toimintamenoista saavutettavat säästöt on kuvattu esityksen jaksossa 4.1.1.

Voimassa olevan sääntelyn mukaan toimeentulotuen hakijan on liitettävä tilitapahtumia koskevat tiedot etuushakemukseen. Hallinnollisen taakan näkökulmasta ei ole tarkoituksenmukaista pyytää etuudenhakijaa toimittamaan tietoja silloin, kun tieto olisi saatavilla luotettavasti ja tietoturvallisesti viranomaisten hyödyntämän kysely-yhteyden välityksellä.

Kansaneläkelaitos käyttäisi tietoja etuusratkaisun oikeellisuuden ja lainmukaisuuden selvittämiseen ja varmentamiseen yksittäisissä tilanteissa, joissa se on välttämätöntä. Nämä tilanteet on kuvattu tyhjentävästi 18 a §:ää koskevan ehdotuksen perusteluissa. Tällöin käsiteltävät tiedot olisivat sellaisia, jotka etuuden hakijan tulisi myös itse ilmoittaa toimeentulotuesta annetun lain 17 §:n 1 momentin perusteella.

7.2 Laki yleisestä asumistuesta annetun lain muuttamisesta

7 luku Tietojen saaminen ja luovuttaminen

42 §. *Tiedot asumistuen ratkaisemista varten.* Pykälässä säädetään Kansaneläkelaitoksen oikeudesta saada tietoja asumistuen ratkaisemista varten. Pykälän rakennetta muutettaisiin siten, että pykälässä olisi nykyisen kahden momentin sijasta kolme momenttia. 2 momentista poistettaisiin maininta muutoksenhakuelimen oikeudesta saada tietoja rahalaitoksilta. Muutoksenhakuelimen tiedonsaantioikeus perustuu lakiin oikeudenkäynnistä hallintoasioissa (808/2019, hallintoprosessilaki). Hallintoprosessilain 50 §:n mukaisesti hallintotuomioistuimella on oikeus pyynnöstä

saada maksutta viranomaiselta salassapitosäännösten estämättä kaikki asian ratkaisemiseksi välttämättömät tiedot ja asiakirjat. Muutoksenhakuelin saa siten Kansaneläkelaitokselta kaikki tarvittavat asiakirjat. Tarvittaessa muutoksenhakuelin voi määrätä viranomaisen esittämään tarpeellisen selvityksen. Lisäksi 2 momentin sisältöä muutettaisiin siten, että viimesijaisen rahalaitostiedustelun sijaan momentissa säädettäisiin tili-, saldo ja arvopaperitietojen pyytämisestä. Ehdotetussa 3 momentissa puolestaan säädettäisiin tilitapahtumatietojen pyytämisestä. Lisäksi ehdotettuun 3 momenttiin sisällytettäisiin voimassa olevan 2 momentin mukainen säännös viimesijaisesta rahalaitostiedustelusta.

Ehdotetun 2 momentin mukaan Kansaneläkelaitoksella olisi oikeus saada pyynnöstä salassapitosäännösten ja muiden tiedon saantia koskevien rajoitusten estämättä maksutta käsiteltävänä olevan asumistuen ratkaisemista varten välttämättömät tili-, saldo- ja arvopaperitiedot rahalaitoksilta. Tiedonsaantioikeus koskisi hakijan lisäksi muita ruokakuntaan kuuluvia henkilöitä.

Tilitiedoilla tarkoitettaisiin pankkitilin IBAN-numeroa tai muuta yksilöintitunnusta, tilin avaamis- ja sulkemispäivää sekä tilinhaltijuutta- ja käyttöoikeutta koskevia tietoja. Saldotiedolla tarkoitettaisiin pankki- ja maksutilillä kyselyn vastaushetkellä olevaa rahamäärää, josta on vähennetty mahdollinen katevaraus. Arvopaperitiedoilla tarkoitettaisiin arvo-osuustileistä annetun lain (827/1991) 2 §:ssä tarkoitettua arvo-osuustiliä ja arvopaperitileistä annetun lain (750/2012) 2 §:ssä tarkoitettua arvopaperitiliä koskevia tietoja. Nämä tiedot eivät ole valtiosääntöoikeudellisesti arkaluonteisia.

Ehdotetun 3 momentin mukaan Kansaneläkelaitoksella olisi oikeus saada pyynnöstä salassapitosäännösten ja muiden tiedon saantia koskevien rajoitusten estämättä maksutta käsiteltävänä olevan asian ratkaisemista varten välttämättömät tiedot rahalaitoksilta hakijan sekä muiden ruokakuntaan kuuluvien tilitapahtumista, jollei hakija olisi kieltänyt tietojen pyytämistä tai, jollei riittäviä tietoja ja selvityksiä muutoin saataisi ja olisi perusteltua syytä epäillä hakijan antamien tietojen riittävyyttä tai luotettavuutta. Ennen pyynnön esittämistä hakijalle olisi annettava siitä tieto nykyiseen tapaan. Hakijan informointi tapahtuisi hakemisen yhteydessä.

Ehdotetun 3 momentin perusteella Kansaneläkelaitoksen kyselyoikeus koskisi välttämättömiä tilitapahtumatietoja. Henkilön yksityiskohtaiset tilitapahtumatiedot rinnastuvat yksityiselämän suojan ydinalueelle kuuluviin arkaluonteisiin tietoihin. Pankkisalaisuuden alaisia henkilötietoja ei voida luovuttaa viranomaisten käyttöön ilman riittävää ennakkollista kontrollia. Ehdotuksen mukaan ennakkollisena kontrollina toimisivat välttämättömyyskriteeri sekä hakijan oikeus halutessaan kieltää Kansaneläkelaitoksen pääsy arkaluonteisiin tietoihin. Käytännössä hakija siis jokaisen hakemuksen sekä mahdollisen päätöksen korjaamista koskevan tilanteen ja takaisinperinnän yhteydessä valitsisi tilitapahtumatietojen toimittamisen tavan. Valinta koskisi tällöin tuon kyseisen hakemuksen tai päätöksen ratkaisemiseen tarvittavia tietoja. Halutessaan hakija voisi itse esittää tarvittavat selvitykset tilitapahtumista Kansaneläkelaitoksen tekemän pyynnön mukaisesti. Kansaneläkelaitoksen tulisi hakemisen yhteydessä informoida ja ohjeistaa hakijaa näistä eri vaihtoehdoista sekä myös niiden seurauksista. Mikäli Kansaneläkelaitos ei saisi hakijalta riittäviä tietoja ja selvityksiä ja Kansaneläkelaitoksella olisi perusteltua syytä epäillä toimitettujen selvitysten riittävyyttä tai luotettavuutta, voisi Kansaneläkelaitos viimesijaisena keinona tiedustella tilitapahtumatietoja suoraan rahalaitoksilta. Viimesijaisen rahalaitostiedustelun edellytykset vastaisivat tällöin voimassa olevien etuuslakien rahalaitostiedustelua koskevaa sääntelyä, joka on kuvattu esityksen jaksossa 2.3.4.

Yleisen asumistuen käsittelyssä välttämättömiä ovat tilin asiakkuutta koskevat tiedot sekä tiedot tilin saldosta. Yleinen asumistuki on yleisestä asumistuesta annetun lain 4 §:n mukaiselle ruokakunnalle myönnettävä etuus, joten nämä tiedot vaaditaan yleisen asumistuen käsittelyssä etuuden hakijan lisäksi myös ruokakunnan jäseniltä. Tiedot ovat välttämättömiä etuuden

ratkaisussa huomioitavan omaisuuden ja tulojen selvittämiseksi luotettavalla tavalla. Etuuden ratkaisemisessa huomioon otettavista tuloista ja omaisuudesta säädetään yleisestä asumistuesta annetun lain 12 ja 13 §:ssä.

Yleisen asumistuen käsittelyssä välttämättömiä ovat myös luotettavat tiedot asumismenojen maksamisesta. Asumismenojen huomioimisesta säädetään yleisestä asumistuesta annetun lain 7 ja 9 §:ssä.

Yleisen asumistuen käsittelyssä välttämättömiä ovat myös luotettavat tiedot puolisoiden välisestä maksuliikenteestä tilanteesta, jos yhteistalous on kiistetty. Avoliitosta säädetään yleisestä asumistuesta annetun lain 5 §:ssä.

Yleisen asumistuen käsittelyssä välttämättömiä ovat myös luotettavat tiedot henkilön ulkomailla oleskelusta. Suomessa asumisen vaatimuksesta säädetään yleisestä asumistuesta annetun lain 2 §:ssä. Henkilöä pidetään Suomessa asuvana, jos hän asumisperusteisesta sosiaaliturvasta rajat ylittävissä tilanteissa annetun lain (16/2019) mukaisesti asuu Suomessa.

Yleisen asumistuen käsittelyssä välttämättömiä voivat olla myös luotettavat tiedot henkilön oleskelusta Suomessa eri paikkakunnalla, kuin missä ilmoittaa olevansa, tilanteesta, jossa yhteistalous on kiistetty.

42 a §. Tiedot pankki- ja maksutilien valvontajärjestelmästä. Pykälä olisi uusi ja siinä säädettäisiin Kansaneläkelaitoksen oikeudesta pyytää rahalaitoksilta pankki- ja maksutilien valvontajärjestelmästä annetussa laissa tarkoitettuja tilin asiakkuutta koskevia tietoja, saldotietoja sekä tilitapahtumatietoja. Pykälän mukaan Kansaneläkelaitoksella olisi oikeus pyytää pankki- ja maksutilien valvontajärjestelmästä annetun lain (571/2019) 1 a §:ssä tarkoitetuilta toimijoilta pankki- ja maksutilien valvontajärjestelmän avulla mainitun lain 4, 6, 17 b ja 17 d §:ssä tarkoitettut tiedot, jos nämä tiedot olisivat välttämättömiä etuuksien toimeenpanossa ja tämän lain 42 §:ssä erikseen säädetty edellytykset tietojen pyytämiseksi täyttyisivät.

Tiedonsaantioikeus kohdistuisi pankki- ja maksutilien valvontajärjestelmästä annetun lain 1 a §:n mukaisiin toimijoihin, vaikka tietojen antamisessa käytettäisiin Tulliin ylläpitämää pankki- ja maksutilien valvontajärjestelmää sekä koostavaa sovellusta. Tietopyynnöt toteutettaisiin lähettämällä yksittäiset pyynnot Tullin ylläpitämän järjestelmän kautta rahalaitoksiin. Edellytyksistä tietojen saamiselle säädettäisiin ehdotuksen mukaan erikseen lain 42 §:ssä.

Ehdotettu 42 a § ei merkitsisi tiedon käsittelyn laajenemista Kansaneläkelaitoksessa. Ehdotetun sääntelyn piiriin kuuluvia tietoja pyydetäisiin Kansaneläkelaitokselle vain nykyisessä laajuudessa ja vain silloin, kun käsittely olisi etuuden lainmukaisen ja oikeellisen ratkaisun kannalta välttämätöntä. Välttämättömyysedellytyksen täyttävät tilanteet on kuvattu tyhjentävästi tiedonsaantioikeutta koskevan 42 §:n perusteluissa. Lisäksi 42 §:ssä säädettäisiin erikseen tiedonpääsyn portaittaisista edellytyksistä. Pankki- ja maksutilien valvontajärjestelmästä annetun lain 1 b §:n mukaan järjestelmän tietoja voidaan luovuttaa ainoastaan kyseisessä laissa säädettyihin käyttötarkoituksiin. Tietoja ei saa käsitellä muuta kuin sitä tarkoitusta varten, jota varten tiedot on järjestelmästä luovutettu. Näin ollen Kansaneläkelaitoksella ei olisi oikeutta käyttää järjestelmästä saatuja tietoja muiden sille säädettyjen tehtävien hoitamiseksi.

Pankki- ja maksutilejä koskevien kyselyjen käyttöönotto Kansaneläkelaitoksessa ennaltaehkäisisi etuuksien väärinkäytöksiin liittyviä petos- ja väärennösrikoksia sekä etuuksien virheellisiä maksuja. Etuuksiin kohdistuvia väärinkäytöksiä ja virheellisten maksujen syitä on kuvattu esityksen jaksoissa 2.1 ja 2.2.

Pankki- ja maksutilejä koskevien kyselyjen käyttöönotto parantaisi tietosuojan toteutumista Kansaneläkelaitoksen tekemissä rahalaitostiedusteluissa. Nykyiseen menettelyyn liittyviä tietosuojariskejä on kuvattu esityksen jaksossa 2.3.4.

Pankki- ja maksutilejä koskevien kyselyjen käyttöönotto helpottaisi myös hakijoiden asiointia sekä tehostaisi Kansaneläkelaitoksen etuuksien toimeenpanoa. Hallinnollisen taakan näkökulmasta ei ole tarkoituksenmukaista pyytää etuudenhakijaa toimittamaan tietoja silloin, kun tieto olisi saatavilla luotettavasti ja tietoturvallisesti viranomaisen hyödyntämän kysely-yhteyden välityksellä. Kansaneläkelaitoksen toimintamenoista saavutettavat säästöt on kuvattu esityksen jaksossa 4.1.1.

7.3 Laki eläkkeensaajan asumistuesta annetun lain muuttamisesta

5 luku Tietojen saaminen, luovuttaminen ja salassapito

43 §. Tiedot asumistuen ratkaisemista varten. Pykälässä säädetään Kansaneläkelaitoksen oikeudesta saada tietoja asumistuen ratkaisemista varten. Pykälän rakennetta muutettaisiin siten, että pykälässä olisi nykyisen kahden momentin sijasta kolme momenttia. 2 momentista poistettaisiin maininta muutoksenhakuelimen oikeudesta saada tietoja rahalaitoksilta. Muutoksenhakuelimen tiedonsaantioikeus perustuu lakiin oikeudenkäynnistä hallintoasioissa (808/2019, hallintoprosessilaki). Hallintoprosessilain 50 §:n mukaisesti hallintotuomioistuimella on oikeus pyynnöstä saada maksutta viranomaiselta salassapitosäännösten estämättä kaikki asian ratkaisemiseksi välttämättömät tiedot ja asiakirjat. Muutoksenhakuelin saa siten Kansaneläkelaitokselta kaikki tarvittavat asiakirjat. Tarvittaessa muutoksenhakuelin voi määrätä viranomaisen esittämään tarpeellisen selvityksen. Lisäksi 2 momentin sisältöä muutettaisiin siten, että viimesijaisen rahalaitostiedustelun sijaan momentissa säädettäisiin tili-, saldo- ja arvopaperitietojen pyytämisestä. Ehdotetussa 3 momentissa puolestaan säädettäisiin tilitapahtumatietojen pyytämisestä. Lisäksi ehdotettuun 3 momenttiin sisällytettäisiin voimassa olevan 2 momentin mukainen säännös viimesijaisesta rahalaitostiedustelusta.

Ehdotetun 2 momentin mukaan Kansaneläkelaitoksella olisi oikeus saada pyynnöstä salassapitosäännösten ja muiden tiedon saantia koskevien rajoitusten estämättä maksutta käsiteltävänä olevan asumistuen ratkaisemista varten välttämättömät tili-, saldo- ja arvopaperitiedot rahalaitoksilta. Tiedonsaantioikeus koskisi hakijan lisäksi hänen avio- tai avopuolisoaan.

Tilitiedoilla tarkoitettaisiin pankkitilin IBAN-numeroa tai muuta yksilöintitunnusta, tilin avaamis- ja sulkemispäivää sekä tilinhaltijuutta- ja käyttöoikeutta koskevia tietoja. Saldotiedolla tarkoitettaisiin pankki- ja maksutilillä kyselyn vastaushetkellä olevaa rahamäärää, josta on vähennetty mahdollinen katevaraus. Arvopaperitiedoilla tarkoitettaisiin arvo-osuustileistä annetun lain (827/1991) 2 §:ssä tarkoitettua arvo-osuustiliä ja arvopaperitileistä annetun lain (750/2012) 2 §:ssä tarkoitettua arvopaperitiliä koskevia tietoja. Nämä tiedot eivät ole valtiosääntöoikeudellisesti arkaluonteisia.

Ehdotetun 3 momentin mukaan Kansaneläkelaitoksella olisi oikeus saada pyynnöstä salassapitosäännösten ja muiden tiedon saantia koskevien rajoitusten estämättä maksutta käsiteltävänä olevan asian ratkaisemista varten välttämättömät tiedot rahalaitoksilta hakijan sekä hänen avio- tai avopuolisonsa tilitapahtumista, jollei hakija olisi kieltänyt tietojen pyytämistä tai, jollei riittäviä tietoja ja selvityksiä muutoin saataisi ja olisi perusteltua syytä epäillä hakijan antamien tietojen riittävyyttä tai luotettavuutta. Ennen pyynnön esittämistä hakijalle olisi annettava siitä tieto nykyiseen tapaan. Hakijan informointi tapahtuisi hakemisen yhteydessä.

Ehdotetun 3 momentin perusteella Kansaneläkelaitoksen kyselyoikeus koskisi välttämättömiä tilitapahtumatietoja. Henkilön yksityiskohtaiset tilitapahtumatiedot rinnastuvat yksityiselämän suojan ydinalueelle kuuluviin arkaluonteisiin tietoihin. Pankkisalaisuuden alaisia henkilötietoja ei voida luovuttaa viranomaisten käyttöön ilman riittävää ennakollista kontrollia. Ehdotuksen mukaan ennakollisena kontrollina toimisivat välttämättömyyskriteeri sekä hakijan oikeus halutessaan kieltää Kansaneläkelaitoksen pääsy arkaluonteisiin tietoihin. Käytännössä hakija siis jokaisen hakemuksen sekä mahdollisen päätöksen korjaamista koskevan tilanteen ja takaisinperinnän yhteydessä valitsisi tilitapahtumatietojen toimittamisen tavan. Valinta koskisi tällöin tuon kyseisen hakemuksen tai päätöksen ratkaisemiseen tarvittavia tietoja. Halutessaan hakija voisi itse esittää tarvittavat selvitykset tilitapahtumista Kansaneläkelaitoksen tekemän pyynnön mukaisesti. Kansaneläkelaitoksen tulisi hakemisen yhteydessä informoida ja ohjeistaa hakijaa näistä eri vaihtoehdoista sekä myös niiden seurauksista. Mikäli Kansaneläkelaitos ei saisi hakijalta riittäviä tietoja ja selvityksiä ja Kansaneläkelaitoksella olisi perusteltua syytä epäillä toimitettujen selvitysten riittävyyttä tai luotettavuutta, voisi Kansaneläkelaitos viimesijaisena keinona tiedustella tilitapahtumatietoja suoraan rahalaitoksilta. Viimesijaisen rahalaitostiedustelun edellytykset vastaisivat tällöin voimassa olevien etuuslakien rahalaitostiedustelua koskevaa sääntelyä, joka on kuvattu esityksen jaksossa 2.3.4.

Eläkkeensaajan asumistuen käsittelyssä välttämättömiä ovat tilin asiakkuutta koskevat tiedot sekä tiedot tilin saldosta. Nämä tiedot vaaditaan eläkkeensaajan asumistuen käsittelyssä etuuden hakijan lisäksi myös hakijan puolisoilta. Avio- tai avopuolisoiden lasketaan yhteinen asumistuki puolisoitten tulojen ja yhden asunnon asumismenojen perusteella. Tiedot ovat välttämättömiä etuuden ratkaisussa huomioitavan omaisuuden ja tulojen selvittämiseksi luotettavalla tavalla. Etuuden ratkaisemisessa huomioon otettavista tuloista ja omaisuudesta säädetään eläkkeensaajan asumistuesta annetun lain 12 ja 13 §:ssä.

Eläkkeensaajan asumistuen käsittelyssä välttämättömiä ovat myös luotettavat tiedot asumismenojen maksamisesta. Asumismenojen huomioimisesta säädetään eläkkeensaajan asumistuesta annetun lain 5 ja 9 §:ssä.

Eläkkeensaajan asumistuen käsittelyssä välttämättömiä ovat myös luotettavat tiedot puolisoitten välisestä maksuliikenteestä tilanteessa, jossa yhteistalous on kiistetty. Avoliitosta säädetään eläkkeensaajan asumistuesta annetun lain 4 §:ssä.

Eläkkeensaajan asumistuen käsittelyssä välttämättömiä ovat myös luotettavat tiedot henkilön ulkomailla oleskelusta. Suomessa asumisen vaatimuksesta säädetään eläkkeensaajan asumistuesta annetun lain 2 §:ssä. Henkilöä pidetään Suomessa asuvana, jos hän asumisperusteisesta sosiaaliturvasta rajat ylittävissä tilanteissa annetun lain (16/2019) mukaisesti asuu Suomessa.

Eläkkeensaajan asumistuen käsittelyssä välttämättömiä voivat olla myös luotettavat tiedot henkilön oleskelusta Suomessa eri paikkakunnalla, kuin missä hän ilmoittaa olevansa, tilanteessa, jossa yhteistalous on kiistetty.

Eläkkeensaajan asumistuen käsittelyssä välttämättömiä ovat myös luotettavat selvitykset siitä, jos henkilö on heikentänyt taloudellista asemaansa esimerkiksi lahjoittamalla omaisuuttaan tai muulla tavalla. Asumistuen epäämisestä tai alentamisesta näissä tilanteissa säädetään eläkkeensaajan asumistuesta annetun lain 18 §:ssä. Käytännössä luotettavan selvityksen hankkimiseksi Kansaneläkelaitoksen tulee selvittää tilitapahtumista isojen summien tilisiirrot.

43 a §. Tiedot pankki- ja maksutilien valvontajärjestelmästä. Pykälä olisi uusi ja siinä säädettäisiin Kansaneläkelaitoksen oikeudesta pyytää rahalaitoksilta pankki- ja maksutilien valvontajärjestelmästä annetussa laissa tarkoitettuja tilin asiakkuutta koskevia tietoja, saldotietoja sekä

tilitapahtumatietoja. Pykälän mukaan Kansaneläkelaitoksella olisi oikeus pyytää pankki- ja maksutilien valvontajärjestelmästä annetun lain (571/2019) 1 a §:ssä tarkoitetuilta toimijoilta pankki- ja maksutilien valvontajärjestelmän avulla mainitun lain 4, 6, 17 b ja 17 d §:ssä tarkoitettut tiedot, jos nämä tiedot olisivat välttämättömiä etuuksien toimeenpanossa ja tämän lain 43 §:ssä erikseen säädetty edellytykset tietojen pyytämiseksi täyttyisivät. Tiedonsaantioikeus kohdistuisi pankki- ja maksutilien valvontajärjestelmästä annetun lain 1 a §:n mukaisiin toimijoihin, vaikka tietojen antamisessa käytettäisiin Tullin ylläpitämää pankki- ja maksutilien valvontajärjestelmää sekä koostavaa sovellusta. Tietopyynnöt toteutettaisiin lähettämällä yksittäiset pyynnot Tullin ylläpitämän järjestelmän kautta rahalaitoksiin. Edellytyksistä tietojen saamiselle säädetäisiin ehdotuksen mukaan erikseen lain 43 §:ssä.

Ehdotettu 43 a § ei merkitsisi tiedon käsittelyn laajenemista Kansaneläkelaitoksessa. Ehdotetun sääntelyn piiriin kuuluvia tietoja pyydetäisiin Kansaneläkelaitokselle vain nykyisessä laajuudessa ja vain silloin, kun käsittely olisi etuuden lainmukaisen ja oikeellisen ratkaisun kannalta välttämätöntä. Välttämättömyysedellytyksen täyttävät tilanteet on kuvattu tyhjentävästi tiedonsaantioikeutta koskevan 43 §:n perusteluissa. Lisäksi 43 §:ssä säädetäisiin erikseen tiedonpääsyn portaittaisista edellytyksistä. Pankki- ja maksutilien valvontajärjestelmästä annetun lain 1 b §:n mukaan järjestelmän tietoja voidaan luovuttaa ainoastaan kyseisessä laissa säädettyihin käyttötarkoituksiin. Tietoja ei saa käsitellä muuta kuin sitä tarkoitusta varten, jota varten tiedot on järjestelmästä luovutettu. Näin ollen Kansaneläkelaitoksella ei olisi oikeutta käyttää järjestelmästä saatuja tietoja muiden sille säädettyjen tehtävien hoitamiseksi.

Pankki- ja maksutilejä koskevien kyselyjen käyttöönotto Kansaneläkelaitoksessa ennaltaehkäisisi etuuksien väärinkäytöksiin liittyviä petos- ja väärennösrikoksia sekä etuuksien virheellisiä maksuja. Etuuksiin kohdistuvia väärinkäytöksiä ja virheellisten maksujen syitä on kuvattu esityksen jaksoissa 2.1 ja 2.2.

Pankki- ja maksutilejä koskevien kyselyjen käyttöönotto parantaisi tietosuojan toteutumista Kansaneläkelaitoksen tekemissä rahalaitostiedusteluissa. Nykyiseen menettelyyn liittyviä tietosuojariskejä on kuvattu esityksen jaksossa 2.3.4.

Pankki- ja maksutilejä koskevien kyselyjen käyttöönotto helpottaisi myös hakijoiden asiointia sekä tehostaisi Kansaneläkelaitoksen etuuksien toimeenpanoa. Hallinnollisen taakan näkökulmasta ei ole tarkoituksenmukaista pyytää etuudenhakijaa toimittamaan tietoja silloin, kun tieto olisi saatavilla luotettavasti ja tietoturvallisesti viranomaisten hyödyntämän kysely-yhteyden välityksellä. Kansaneläkelaitoksen toimintamenoista saavutettavat säästöt on kuvattu esityksen jaksossa 4.1.1.

7.4 Laki pankki- ja maksutilien valvontajärjestelmästä annetun lain muuttamisesta

2 luku Keskitetty automatisoitu tilitietojärjestelmä

3 §. *Keskitettyä automatisoitua tilitietojärjestelmää käyttävät viranomaiset.* Pykälässä säädetään automatisoidun tilitietojärjestelmän käyttäjistä. Pykälässä säädetään oikeudesta päästä järjestelmässä oleviin, lain 4 §:n mukaisesti luovutettuihin ja 6 §:n mukaisesti tallennettuihin tietoihin, jos se on välttämätöntä pykälässä lueteltujen tehtävien suorittamiseksi. Viranomaisten oikeus saada tietoja järjestelmän avulla perustuu muussa lainsäädännössä oleviin tiedonsaantioikeuksiin, eikä kyseessä ole siten tiedonsaantioikeutta koskeva säännös. Tiedon luovutuksesta teknisen rajapinnan avulla on katsottu tarpeelliseksi säätää erikseen, koska sähköinen tietojen luovuttaminen tapahtuisi yksityiseltä toimijalta viranomaiselle eikä julkisen hallinnon tiedonhallinnasta annetun lain (906/2019) 22 tai 24 § tule siten sovellettavaksi.

3 §:ää ehdotetaan muutettavaksi siten, että sen 11 kohdaksi lisättäisiin Kansaneläkelaitoksen oikeus saada teknisen rajapinnan avulla PMJ-lain 4 ja 6 §:ssä tarkoitettuja tilin asiakkuutta koskevia tietoja pankki- ja maksutilien tiedonhakujärjestelmän kautta. Kansaneläkelaitoksen oikeus saada pyynnöstä tilinhaltijatietoja pankki- ja maksutilien tiedonhakujärjestelmän kautta perustuisi toimeentulotuesta annetun lain 18 i §:n ja yleisestä asumistuesta annetun lain 42 a §:n ja eläkkeensaajan asumistuesta annetun lain 43 a §:n mukaisiin tarkoituksiin.

3 luku Keskitetty sähköinen saldo- ja tilitapahtumajärjestelmä

17 a §. *Saldotietojen luovuttaminen teknisen rajapinnan avulla toimivaltaisille viranomaisille.* Pykälässä säädetään saldotiedon välittamisestä ja luovuttamisesta teknisen rajapinnan avulla saldo- ja tilitapahtumajärjestelmästä toimivaltaisille viranomaisille. Viranomaisten oikeus saada tietoja järjestelmän avulla perustuu muussa lainsäädännössä oleviin tiedonsaantioikeuksiin, eikä kyseessä ole siten tiedonsaantioikeutta koskeva säännös. Tiedon luovutuksesta teknisen rajapinnan avulla sähköisestä saldo- ja tilitapahtumajärjestelmästä on katsottu tarpeelliseksi säätää erikseen, koska sähköinen tietojen luovuttaminen tapahtuisi yksityiseltä toimijalta viranomaiselle eikä julkisen hallinnon tiedonhallinnasta annetun lain (906/2019) 22 tai 24 § tule siten sovellettavaksi.

17 a §:ää ehdotetaan muutettavaksi siten, että sen 9 kohdaksi lisättäisiin Kansaneläkelaitoksen oikeus saada teknisen rajapinnan avulla saldotietoja keskitetyn saldo- ja tilitapahtumajärjestelmän kautta. Kansaneläkelaitoksen oikeus saada pyynnöstä saldotietoja keskitetystä sähköisestä saldo- ja tilitapahtumajärjestelmästä perustuisi toimeentulotuesta annetun lain 18 i §:n ja yleisestä asumistuesta annetun lain 42 a §:n ja eläkkeensaajan asumistuesta annetun lain 43 a §:n mukaisiin tarkoituksiin.

17 c §. *Tilitapahtuma- ja arvopaperitietojen luovuttaminen teknisen rajapinnan avulla toimivaltaisille viranomaisille.* Pykälässä säädetään tilitapahtumatiedon ja arvopapereita koskevan tiedon välittamisestä ja luovuttamisesta teknisen rajapinnan avulla saldo- ja tilitapahtumajärjestelmästä toimivaltaisille viranomaisille. Viranomaisten oikeus saada tilitapahtuma- ja arvopapereita koskevia tietoja järjestelmän avulla perustuu muussa lainsäädännössä oleviin tiedonsaantioikeuksiin, eikä kyseessä ole siten tiedonsaantioikeutta koskeva säännös. Tiedon luovutuksesta teknisen rajapinnan avulla sähköisestä saldo- ja tilitapahtumajärjestelmästä on katsottu tarpeelliseksi säätää erikseen, koska sähköinen tietojen luovuttaminen tapahtuisi yksityiseltä toimijalta viranomaiselle eikä julkisen hallinnon tiedonhallinnasta annetun lain (906/2019) 22 tai 24 § tule siten sovellettavaksi.

17 c §:ää ehdotetaan muutettavaksi siten, että sen 9 kohdaksi lisättäisiin Kansaneläkelaitoksen oikeus saada teknisen rajapinnan avulla tilitapahtumatietoja keskitetyn saldo- ja tilitapahtumajärjestelmän kautta. Kansaneläkelaitoksen oikeus saada pyynnöstä saldotietoja keskitetystä sähköisestä saldo- ja tilitapahtumajärjestelmästä perustuisi toimeentulotuesta annetun lain 18 i §:n ja yleisestä asumistuesta annetun lain 42 a §:n ja eläkkeensaajan asumistuesta annetun lain 43 a §:n mukaisiin tarkoituksiin.

7.5 Laki sairausvakuutuslain muuttamisesta

VII OSA ERINÄISET SÄÄNNÖKSET

19 luku Tietojen saamista ja luovuttamista koskevat säännökset

1 §. *Oikeus tietojen saamiseen.* Pykälään lisättäisiin uusi 6 momentti tiedoista, jotka Kansaneläkelaitos voisi 2 momentissa säädetystä huolimatta saada terveydenhuollosta varaamatta

etuuden hakijalle ensin mahdollisuutta itse toimittaa tietoja Kansaneläkelaitokselle. Kansaneläkelaitoksella olisi oikeus salassapitosäännösten ja muiden tiedon saantia koskevien rajoitusten estämättä saada etuuden ratkaisemista varten lääkäriltä tai muulta terveydenhuollon ammattihenkilöistä annetussa laissa (559/1994) tarkoitetulta ammattihenkilöltä sekä potilaan asemasta ja oikeuksista annetun lain (785/1992) 2 §:n 4 kohdassa tarkoitetulta terveydenhuollon toimintayksiköltä tietyt todistukset ja lausunnot. Kansaneläkelaitos voisi saada tiedot esimerkiksi Kannan kysely- ja välityspalvelun kautta, ja nykytilasta poiketen etuuden hakijalle ei tarvitsisi varata ensin mahdollisuutta itse toimittaa todistusta Kansaneläkelaitokselle. Lähtökohtaisesti tiedot esitetään Kansaneläkelaitoksen tiettyjen etuuksien toimeenpanoa varten luoduilla lomakepohjilla. Terveydenhuollossa käytetään nykyisin yleisesti lomakepohjia lääkärintodistus A (SV 6), lääkärinlausunto B (SV 7), lääkärintodistus D (SV 10), todistus raskaudesta (SV 75) sekä lääkärinlausunto erityisraskausvapaan tarpeesta (SV 97).

Kansaneläkelaitoksella olisi oikeus saada lääkärinlausunto etuuden hakijan työkyvyttömyydestä sairauspäiväraahakemuksen ratkaisemiseksi. Sairausvakuutuslain 8 luvun 4 §:n 1 momentin mukaan vakuutetulla on oikeus sairauspäivärahaan ajalta, jona hän on estynyt tekemästä työtään sairaudesta johtuvan työkyvyttömyyden vuoksi. Kansaneläkelaitos arvioi lääkärinlausunnon perusteella, onko vakuutettu sairausvakuutuslain tarkoittamalla tavalla työkyvytön. Lääkärinlausunto työkyvyttömyydestä on välttämätön sairauspäiväraahakemuksen ja osasairauspäiväraahakemuksen ratkaisemiseksi. Lääkärintodistus elimen, kudoksen tai solujen irrottamisesta johtuvasta työstä poissaolosta on välttämätön luovutuspäiväraahakemuksen ratkaisemiseksi.

Kansaneläkelaitoksella olisi oikeus saada todistus lapsen sairaudesta tai vammasta aiheutuvasta sairaan lapsen sairaanhoitoon tai kuntoutukseen osallistumisesta. Erityishoitorahahakemuksen ratkaisemiseksi on välttämätöntä saada lääkärintodistus lapsen sairaudesta tai vammasta aiheutuvasta sairaan lapsen sairaanhoitoon tai kuntoutukseen osallistumisesta. Erityishoitorahan myöntäminen edellyttää, että lasta hoitava lääkäri katsoo vanhemman osallistumisen lapsen sairaanhoitoon tai kuntoutukseen tarpeelliseksi. Tällä hetkellä Kansaneläkelaitoksen ei ole erityishoitorahan ratkaisemiseksi mahdollista saada lapsen terveydentilaa koskevia selvityksiä suoraan terveydenhuollosta, vaan vanhempi on toimittanut todistuksen Kansaneläkelaitokselle tai se on toimitettu terveydenhuollosta Kansaneläkelaitokselle hänen suostumuksellaan. Terveydenhuollossa käytetään yleisimmin lääkärintodistusta D, johon lääkäri kirjaa erityishoitorahan ratkaisemiseksi välttämättömät tiedot lapsen terveydentilasta.

Kansaneläkelaitoksella olisi oikeus saada todistus raskaudesta. Sairausvakuutuslain 9 luvun 1 §:n mukaan vakuutetulla, jonka raskaus on kestänyt vähintään 154 päivää, on oikeus saada raskausrahaa. Todistus raskauden kestosta on välttämätön raskausraahakemuksen ratkaisemiseksi. Todistus raskaudesta olisi välttämätön myös erityisraskausraahakemuksen ratkaisemiseksi. Lisäksi erityisraskausraahakemuksen ratkaisemista varten Kansaneläkelaitoksella olisi oikeus saada työpaikan työterveyshuoltoa toteuttavan lääkärin taikka muun vakuutetun työolosuhteet tuntevan lääkärin lausunto vakuutetun tai sikiön terveydelle aiheutuvasta sairausvakuutuslain 9 luvun 3 §:ssä tarkoitetusta vaarasta. Sairausvakuutuslain 9 luvun 3 §:n mukaan raskaana olevalla vakuutetulla on oikeus erityisraskausrahaan, jos hänen työtehtäviinsä tai työoloihinsa liittyvä kemiallinen aine, säteily tai tarttuva tauti taikka muu vastaava seikka vaarantaa hänen terveytensä tai sikiön terveyden.

5 §. Tietojen luovuttaminen eräissä tapauksissa. Pykälän 1 momentin 5 kohdassa säädetään Kansaneläkelaitoksen oikeudesta antaa salassapitosäännösten ja muiden tiedon saantia koskevien rajoitusten estämättä vakuutettuja koskevia tietoja matkojen yhdistelypalvelua koskevan sopimuksen perusteella matkojen yhdistelyä suorittavalle. Pykälän mainitun momentin kohtaa ehdotetaan muutettavaksi siten, että siihen lisättäisiin myös säännös tietojen luovuttamisesta

matkojen yhdistelyä suorittavalle taholle niiden vakuutettujen osalta, joille matkakorvausta ei suoriteta sairausvakuutuslain 15 luvun 9 §:ssä tarkoitettua tilitysmenettelyä soveltavien palvelujen tuottajien välityksellä.

Ehdotettu tietojen luovutus koskisi niitä tilanteita, joissa suorakorvausoikeutta rajoitetaan toistuvien väärinkäytösten vuoksi.

Matkakustannusten korvaamisesta säädetään sairausvakuutuslain 4 luvussa. Matkakorvausta voidaan maksaa vain silloin, kun asiakas matkustaa julkiseen tai yksityiseen terveydenhuoltoon ja matkan syy on sairaus, raskaus, synnytys, Kansaneläkelaitoksen kuntoutus tai julkisen terveydenhuollon järjestämä kuntoutus.

Suorakorvausmenettelystä säädetään sairausvakuutuslain 15 luvun 9 §:ssä. Suorakorvausmenettelyssä kuljetuspalvelun tuottaja perii vakuutetulta omavastuuosuuden matkan hinnasta, jolloin matkakorvaus voidaan maksaa palvelun tuottajalle sen tekemän tilityksen perusteella erikseen sovittavalla tavalla. Suorakorvausmenettelyn soveltaminen edellyttää sopimusta palvelujen tuottajan ja Kansaneläkelaitoksen välillä. Suorakorvausmenettely on korvauksen maksamisen tapa. Suorakorvauksen rajoittamiseen ei siten liity oikeuden menetystä.

Suorakorvausoikeuden rajoittaminen edellyttäisi, että Kansaneläkelaitos havaitsisi korvauskäsittelyn yhteydessä, että asiakas on käyttänyt taksia muuhun kuin sairausvakuutuslain perusteella korvattaviin matkoihin. Käsittelijä tarkistaisi tällöin terveydenhuollosta sen, onko asiakkaalla ollut käyntiä terveydenhuollossa taksilla tehdyn matkan ajankohtana. Mikäli käyntiä ei olisi, käsittelijä kuulisi asiakasta ja tekisi tarkistusratkaisun tai oikaisisi päätöksen saadun selvityksen perusteella. Jos kyse olisi enimmäisestä väärinkäytöksestä, otettaisiin asiakkaan matkat Kansaneläkelaitoksessa seurantaan ja asiakasta ohjeistettaisiin Kela-taksin käytöstä ja korvausperusteista. Mikäli väärinkäytökset jatkuisivat tästä ohjeistuksesta huolimatta, voisi Kansaneläkelaitos harkita suorakorvausoikeuden rajoittamista. Mikäli väärinkäytöksiä olisi ollut pidemmältä ajanjaksolta ennen ehdotetun lainmuutoksen voimaantuloa, voisi suorakorvausoikeuden rajoittaminen alkaa heti lain voimaantultua. Suorakorvausoikeutta rajoitettaessa tilausvälityskeskukseksi välitettäviin tietoihin lisättäisiin tieto asiakkaan suorakorvausoikeuden rajoittamisesta. Merkintä olisi hallinnollinen toimenpide, joka ei rajoittaisi asiakkaan oikeutta sairausvakuutuslain mukaiseen korvaukseen. Asiakkaalla olisi siten edelleen oikeus tilata taksi Kelataksien tilausvälityskeskuksesta, mutta hän joutuisi maksamaan itse matkan kustannukset kokonaisuudessaan palvelun tuottajalle ja hakemaan sairausvakuutuslain mukaista korvausta jälkikäteen. Tilausvälityskeskuksen välittäjä kertoisi tämän asiakkaalle tilauspuheluissa. Suorakorvauksen rajoittamisen myötä asiakkaan taksimatkan matkakorvauksen hakeminen olisi verrannollista esimerkiksi julkisella liikenteellä tai omalla autolla tehtyihin matkoihin.

Suorakorvausoikeuden rajoittamista koskevan merkinnän poistaminen voitaisiin tehdä Kansaneläkelaitoksen harkinnan mukaan, mikäli väärinkäytöksiä ei tietyllä seurantavälillä enää ilmeneisi asiakkaan toimittamien hakemusten perusteella. Asiakas voisi myös itse esittää suorakorvausoikeuden rajoittamista koskevan tiedon poistamista, jolloin Kansaneläkelaitos tekisi harkinnan siitä, onko rajoitus mahdollista poistaa.

8 Voimaantulo

Ehdotetaan, että lait tulisivat voimaan pääosin 1.3.2027. Kuitenkin toimeentulotuen 17 ja 18 e § sekä sairausvakuutuslain 19 luvun 5 § tulisivat voimaan jo 1.9.2026.

9 Suhde muihin esityksiin

9.1 Esityksen riippuvuus muista esityksistä

Hallitus on antanut syysistuntokaudella 2025 hallituksen esityksen HE 116/2025 vp toimeentulotuesta annetun lain, sosiaali- ja terveydenhuollon asiakastietojen käsittelystä annetun lain 64 §:n ja kuntouttavasta työtoiminnasta annetun lain 10 §:n muuttamisesta. Esityksessä ehdotetaan muutoksia muun muassa Kansaneläkelaitoksen rahalaitostiedusteluihin. Kyseinen esitys koskee toimeentulotuen käsittelyssä noudatettavaa rahalaitostiedustelun menettelyä ja edellytyksiä, joten näin ollen kyseisellä esityksellä on kiinteä yhteys tämän esityksen 1. lakiehdotukseen.

Lisäksi on huomioitava keväällä eduskuntaan menossa olevan Rahanpesulainsäädännön kokonaisuudistus -hanke (VM053:00/2024), jossa ehdotetaan muutoksia pankki- ja maksutilien valvontajärjestelmästä annetun lain 3 §:ään. Kyseisellä esityksellä on kiinteä yhteys tämän esityksen 4. lakiehdotukseen.

9.2 Suhde talousarvioesitykseen

Esitys liittyy valtion vuoden 2027 talousarvioesitykseen ja on tarkoitettu käsiteltäväksi sen yhteydessä.

10 Suhde perustuslakiin ja säättämisjärjestys

Ehdotettu sääntely on merkityksellistä erityisesti perustuslain 10 §:ssä turvatun yksityiselämän ja henkilötietojen suojan kannalta. Ehdotettu sääntely on merkityksellistä myös EU:n perusoikeuskirjan kannalta. EU:n perusoikeuskirjan 7 artiklassa turvataan yksityiselämän suoja ja 8 artiklassa jokaisen oikeus henkilötietojensa suojaan.

10.1 Kansallisen sääntelyliikkumavaran käyttö ja käyttötarkoitussidonnaisuus

Tässä esityksessä tarkoitettu henkilötietojen käsittely kuuluu tietosuoja-asetuksen soveltamisalan piiriin. Tietosuoja-asetusta sovelletaan lähtökohtaisesti kaikkeen henkilötietojen käsitteilyyn. Tietosuoja-asetuksessa tarkoitettuna kansallisena valvontaviranomaisena toimii tietosuojalain mukaisesti (1050/2018) tietosuojavaltuutettu. Henkilötietojen käsittelyä koskeva yleinen sääntely EU:n yleisessä tietosuoja-asetuksessa on sisällöltään kattavaa ja yksityiskohtaista. Ehdotetulla sääntelyllä täydennetään ja täsmennetään tietosuoja-asetusta siltä osin kuin se kansallisen liikkumavaran puitteissa on mahdollista ja tarkoituksenmukaista. Tietosuoja-asetusta tarkentava kansallinen lainsäädäntö on mahdollista silloin, kun tietosuoja-asetus nimenomaisesti jättää jäsenvaltioille kansallista sääntelyliikkumavaraa.

Perustuslakivaliokunta on esittänyt huomioita EU:n lainsäädännön ja kansallisen lainsäädännön suhteesta. Valiokunta on tulkintakäytännössään pitänyt tärkeänä, että siltä osin kuin EU:n lainsäädäntö edellyttää kansallista sääntelyä tai mahdollistaa sen, tätä kansallista liikkumavaraa käytettäessä otetaan huomioon perus- ja ihmisoikeuksista seuraavat vaatimukset (ks. PeVL 25/2005 vp). Valiokunta on tämän johdosta painottanut, että hallituksen esityksessä on erityisesti perusoikeuksien kannalta merkityksellisen sääntelyn osalta syytä tehdä selkoa kansallisen liikkumavaran alasta (PeVL 26/2017 vp, s. 42, PeVL 2/2017 vp, s. 2, PeVL 44/2016 vp, s. 4).

Perustuslakivaliokunta on katsonut, että henkilötietojen suoja tulee ensisijaisesti toteuttaa tietosuoja-asetuksen ja kansallisen yleislainsäädännön nojalla. Myös sääntelyn selkeyden vuoksi kansallisen erityislainsäädännön säätämiseen tulee suhtautua pidättyvästi ja rajata sellaisen säätäminen vain välttämättömään tietosuoja-asetuksen antaman kansallisen liikkumavaran

puitteissa (PeVL 14/2018 vp, s. 4–5.). Kansallisen erityislainsäädännön säätäminen tulee varata vain tilanteisiin, joissa se on yhtäältä sallittua EU:n yleisen tietosuoja-asetuksen kannalta ja toisaalta välttämätöntä henkilötietojen suojan toteuttamiseksi (PeVL 2/2018 vp, s. 5).

Esityksessä käytettäisiin EU:n yleiseen tietosuoja-asetukseen perustuvaa kansallista sääntelyliikkumavaraa siltä osin kuin se sisältää erityissäännöksiä henkilötietojen käsittelystä. Henkilötietojen käsittelylle on oltava EU:n yleisen tietosuoja-asetuksen 6 artiklassa tarkoitettu käsitteelyn yleinen oikeusperuste. Kansaneläkelaitoksen toimesta tapahtuvaan henkilötietojen käsittelyyn soveltuu oikeusperusteena yleisen tietosuoja-asetuksen 6 artiklan 1 kohdan c alakohta, jonka mukaan henkilötietojen käsittely on sallittua, kun se on tarpeen rekisterinpitäjän lakisääteisen velvoitteen noudattamiseksi. Rekisteröidyn oikeudet tällaisessa käsittelyssä perustuvat tietosuoja-asetukseen. Kansallisen sääntelyliikkumavaran käyttö perustuu tietosuoja-asetuksen 6 artiklan 3 kohtaan, jonka perusteella tietosuoja-asetuksen säännöksiä voidaan mukauttaa.

Ehdotettu sääntely perustuisi yleisen tietosuoja-asetuksen 6 artiklan 2 kohdan valtuutukseen, joka mahdollistaa yleisen tietosuoja-asetuksen 6 artiklan 1 kohdan c alakohdan täsmentämisen kansallisella lainsäädännöllä. Ehdotuksessa käytettäisiin yleisen tietosuoja-asetukseen perustuvaa kansallista sääntelyliikkumavaraa siltä osin kuin se sisältää erityissäännöksiä henkilötietojen käsittelystä. Henkilötietojen käsittely ei voi perustua suoraan edellä mainittuihin tietosuoja-asetuksen kohtiin, vaan tietosuoja-asetuksen 6 artiklan 3 kohdan mukaisesti käsittelyn perustasta on säädettävä joko unionin oikeudessa tai rekisterinpitäjään sovellettavassa jäsenvaltion lainsäädännössä. Koska asiaa koskevaa unionin oikeutta ei ole, Kansaneläkelaitoksen lakisääteisten tehtävien yhteydessä tapahtuvasta henkilötietojen käsittelystä on säädettävä erikseen kansallisessa laissa.

Erityisten henkilötietoryhmien, kuten terveystietojen, käsittely on sallittua tietosuoja-asetuksen 9 artiklan 2 kohdan b alakohdan perusteella silloin, kun käsittely on tarpeen rekisterinpitäjän velvoitteiden noudattamiseksi sosiaaliturvan alalla siltä osin, kuin se sallitaan jäsenvaltion lainsäädännössä.

Perustuslakivaliokunta on kiinnittänyt erityistä huomiota sääntelytarpeeseen silloin, kun henkilötietoja käsittelee viranomainen. Viranomaisen tehtävä ja toimivaltuudet tulee kuvata lainsäädännössä niin, että henkilötietojen käsittelyn oikeusperusta ja tarkoitus voidaan perustellusti siitä johtaa toiminnan tavoite huomioon ottaen. (PeVL 14/2018 vp, s. 4).

Perustuslakivaliokunnan mielestä tietosuoja-asetuksen yksityiskohtainen sääntely, jota tulkitaan ja sovelletaan EU:n perusoikeuskirjassa turvattujen oikeuksien mukaisesti, muodostaa yleensä riittävän säännöspohjan myös perustuslain 10 §:ssä turvatun yksityiselämän ja henkilötietojen suojan kannalta. Valiokunnan käsityksen mukaan yleisen tietosuoja-asetuksen sääntely vastaa asianmukaisesti tulkittuna ja sovellettuna myös Euroopan ihmisoikeussopimuksen mukaan määräytyvää henkilötietojen suojan tasoa. Näin ollen erityislainsäädäntöön ei ole yleisen tietosuoja-asetuksen soveltamisalalla enää valtiosääntöisistä syistä välttämätöntä sisällyttää kattavaa ja yksityiskohtaista sääntelyä henkilötietojen käsittelystä (PeVL 14/2018 vp, s.4).

Perustuslakivaliokunta katsoo myös, että sääntelyn selkeyden vuoksi kansallisen erityislainsäädännön säätämiseen tulee jatkossa suhtautua pidättyvästi ja rajata sellainen säätäminen vain välttämättömään yleisen tietosuoja-asetuksen antaman kansallisen liikkumavaran puitteissa. Perustuslakivaliokunnan mielestä on kuitenkin selvää, että erityislainsäädännön tarpeellisuutta on arvioitava myös tietosuoja-asetuksen edellyttämän riskiperustaisen lähestymistavan mukaisesti kiinnittämällä huomiota tietojen käsittelyn aiheuttamiin uhkiin ja riskeihin. Mitä korkeampi riski käsittelystä aiheutuu luonnollisen henkilön oikeuksille ja vapauksille, sitä perustellumpaa

on yksityiskohtaisempi sääntely. Tällä seikalla on erityistä merkitystä arkaluonteisten tietojen käsittelyn osalta. (PeVL 14/2018 vp, s. 5).

Kansaneläkelaitoksen tehtävät edellyttävät laajamittaista henkilötietojen käsittelyä, joka merkitsee puuttumista luonnollisen henkilön yksityiselämän suojaan, ja johon liittyy riskejä henkilötietojen suojan kannalta. Tästä syystä ja koska kyse olisi viranomaisen tehtävään liittyvästä henkilötietojen käsittelystä, olisi tietojen käsittelystä säädettävä laissa nykyistä täsmällisemmin ja tarkkarajaisemmin.

Tilitapahtumien lisäämistä pankki- ja maksutilien valvontajärjestelmään koskevilla laeilla 863/2025, 864/2025 ja 865/2025 on kansallisten tarpeitten takia laajennettu pankki- ja maksutilien valvontajärjestelmän käyttötarkoituksia siitä, mitä rahanpesu- ja rahoitustietodirektiivit mahdollistavat. Vastaavasti myös Kansaneläkelaitoksen kohdalla järjestelmän käyttötarkoituksen laajentaminen tulisi olla mahdollista, jotta Kansaneläkelaitos ei joutuisi rakentamaan omia kahdenvälisiä rajapintoja jokaisen luotto- ja maksulaitoksen kanssa.

Kansaneläkelaitoksen kyselyoikeus ei perustuisi rahanpesu- tai rahoitustietodirektiivin mukaisiin perusteisiin vaan Kansaneläkelaitoksen kansallisiin tehtäviin. Kyseessä olisi siten kansallisesta tarpeesta annettu sääntely, vaikka Kansaneläkelaitoksen käyttöoikeus kohdistuisi sähköisen saldo- ja tilitapahtumajärjestelmän ohella myös EU:n viidennen rahanpesudirektiivin ja rahoitustietodirektiivin edellyttämiä tietoja käsittelevään keskitettyyn automatisoituun tilitietojärjestelmään. Kansaneläkelaitoksen kyselyillä automatisoidun tilitietojärjestelmään olisi tarkoitus selvittää sitä, missä luotto- tai maksulaitoksissa hakijoiden asiakkuuksia on. Kansaneläkelaitos käyttäisi automatisoidun tilitietojärjestelmän tietoja saldo- ja tilitapahtumatietopyynnön kohdentamiseksi keskitetyssä saldo- ja tilitapahtumajärjestelmässä.

Tietosuoja-asetuksen 6 artiklan 4 kohta mahdollistaa kansallisen liikkumavaran, jonka perusteella voidaan lailla säätää henkilötietojen käsittelystä myös muuta kuin alkuperäistä käyttötarkoitusta varten. Näiden toimenpiteiden tulee kuitenkin olla välttämättömiä ja oikeasuhteisia tietosuoja-asetuksen 23 artiklan 1 kohdassa tarkoitettujen tavoitteiden turvaamiseksi. Ehdotettu sääntely on välttämätöntä ja oikeasuhteista 23 artiklan 1 kohdan e alakohdassa mainitun yleiseen julkiseen etuun ja sosiaaliturvaan tarkoitettujen tavoitteiden turvaamiseksi. Sääntelyn katsotaan täyttävän tietosuoja-asetuksen 6 artiklan 4 kohdan vaatimukset yhteensopivalle käyttötarkoitukselle. Sähköisen saldo- ja tilitapahtumajärjestelmän ja keskitetyn automatisoidun tilitietojärjestelmän käyttö perustuisi samoihin perusteisiin ja näihin kahteen eri toiminnallisuuteen tehtävien kyselyjen välillä olisi selkeä yhteys.

10.2 Rekisteröidyn oikeudet

Rekisteröidyn oikeudet ehdotetussa käsittelyssä perustuvat tietosuoja-asetukseen. Rekisteröityjen oikeuksista säädetään tietosuoja-asetuksen 15–22 artikloissa. Rekisteröidyllä on muun muassa oikeus saada tietoa henkilötietojensa käsittelystä ja saada pääsy tietoihin sekä oikeus vaatia, että häntä koskevat virheelliset tiedot oikaistaan. Lisäksi rekisteröidyn oikeuksia esitetään tällä esityksellä laajennettavaksi kielto-oikeudella. Rekisteröityjen oikeuksien laajentaminen on poikkeuksellista sosiaaliturvan toimeenpanoa koskevassa etuuslainsäädännössä.

Itsemääräämisoikeus kiinnittyy perustuslakivaliokunnan mukaan useisiin perusoikeuksiin, erityisesti perustuslain 7 §:n säännöksiin henkilökohtaisesta vapaudesta ja koskemattomuudesta sekä 10 §:n säännöksiin yksityiselämän suojasta (PeVL 95/2022 vp, PeVL 4/2021 vp, HE 309/1993 vp, s. 46/II, PeVL 59/2002 vp, s. 3/II, PeVL 17/2006 vp, s. 2—3, PeVL 24/2010 vp, s. 3/I). Perustuslakivaliokunta on pitänyt tiedollista itsemääräämisoikeutta keskeisenä

henkilötietojen suojan kannalta (ks. esim. PeVL 95/2022 vp, PeVL 4/2021 vp, PeVL 23/2020 vp, s. 9, PeVL 2/2018 vp, s. 8).

10.3 Yksityiselämän ja henkilötietojen suoja

Arkaluonteiset tiedot ja välttämättömyysarviointi

Perustusvaliokunta on antanut erityistä merkitystä luovutettavien tietojen luonteelle arkaluonteisina tietoina ja painottanut arkaluonteisten tietojen käsittelyn aiheuttamia uhkia. Perustuslakivaliokunta on tämän vuoksi kiinnittänyt erityistä huomiota siihen, että arkaluonteisten tietojen käsittely on rajattava täsmällisillä ja tarkkarajaisilla säännöksillä vain välttämättömään sääntelyyn, jonka on oltava tietosuoja-asetuksen mahdollistamissa puitteissa yksityiskohtaista ja kattavaa (PeVL 65/2018 vp, s. 45, PeVL 15/2018 vp, s. 40).

Yksityiselämän suojaan kohdistuvia kielteisiä vaikutuksia on tässä esityksessä pyritty rajoittamaan rajaamalla tiedonsaantioikeutta ja tietojen käsittelyn tilanteita. Ehdotukseen sisältyvää tietojensaantikynnystä on korotettu sitomalla tietojensaantioikeus vain välttämättömään. Lisäksi tiedonsaantioikeuden piiriin kuuluvat tietosisällöt sekä välttämättömyysedellytyksen täyttymistä koskevat tilanteet on lueteltu lakiehdotuksessa ja säännöskohtaisissa perusteluissa tyhjentävästi.

Esityksessä ehdotetaan Kansaneläkelaitokselle oikeutta tehdä tilitietoja koskevia kyselyjä pankki- ja maksutilien valvontajärjestelmään. Järjestelmästä on nykyisin mahdollista saada tilin asiakkuutta koskevia tietoja. Tilin asiakkuutta koskevat tiedot eivät ole valtiosääntöoikeudellisesti arkaluonteisia tietoja. 1.6.2026 alkaen järjestelmästä voi kysyä myös saldo- ja tilitapahtumatietoja. Yksityiskohtaiset tilitapahtumatiedot voivat sisältää valtiosääntöoikeudellisesti arkaluonteisia tietoja.

Valiokunta on arvioinut, että mitä suurimmassa määrin yksityisten ihmisten maksuliikenne siirtyy käteisen rahan käytöstä pankkitilin välityksellä tapahtuvaan maksuliikenteeseen, sitä yksityiskohtaisemman kuvan henkilön yksityiselämästä voi muodostaa pankkitilin tilitapahtumista. Yksityiskohtaisista tilitapahtumista voi ilmetä suoraan jopa arkaluonteisia tietoja, kuten tietoja uskonnollisen yhdyskunnan jäsenyydestä tai terveydenhuoltopalvelujen käytöstä. Valiokunnan mielestä luonnollisen henkilön yksityiskohtaiset tilitiedot rinnastuvat tämän vuoksi yksityiselämän suojan ydinalueelle kuuluviin arkaluonteisiin tietoihin (PeVL 48/2018 vp, s. 4).

Perustuslakivaliokunta on arvioinut vuosituhannen alussa sääntelyä, jossa Kansaneläkelaitoksella on oikeus salassapitosäännösten estämättä ja asianomaisen henkilön suostumuksesta riippumatta saada käsiteltävänä olevan asian ratkaisemista varten välttämättömät tiedot rahalaitoksilta siitä lähtökohdasta, että sääntely merkitsee etuuden hakijan tai saajan pankkisalaisuuden murtamista. Tuolloin valiokunta piti säättämisyjärjestyskysymyksenä viimesijaisuutta eli sitä, että tietopyyntö oli kytketty edellytykseen, ettei riittäviä tietoja ja selvityksiä saada muutoin ja oli perusteltua syytä epäillä etuuden hakijan tai saajan antamien tietojen riittävyyttä tai luotettavuutta. Valiokunta edellytti myös, että ennen pyynnön esittämistä hakijalle tai saajalle oli annettava tieto siitä (PeVL 14/2002 vp, s. 4/II).

Perustuslakivaliokunta kiinnitti pankki- ja tilitietojen osalta antamassaan lausunnossa (PeVL 21/2025 vp) huomiota siihen, että arkaluonteisten tietojen käsittelyä koskevan sääntelyn valtiosääntöisen välttämättömyysedellytyksen tulee olla lakiteknisesti toteutettu asianmukaisesti ja sen tulee myös tarkoittaa henkilötietojen käsittelyn rajoittamista riittävillä kontrolleilla välttämättömään.

Esityksessä ennakollisena kontrollina toimisi asiakkaan itsemääräämisoikeus kiello-oikeuden muodossa. Henkilötietojen käsittelyn perusteena sen sijaan toimisi kaikissa tilanteissa se kyseessä oleva etuuslain lainkohta, jonka nojalla tietoja pyydetään. Nämä perusteet on tyhjentävästi kuvattu esityksen säännöskohtaisissa perusteluissa.

Perustuslakivaliokunta on toistuvasti todennut, että tietojen suojaamista oikeudettomalta käytöltä ei voi perustaa vain rekisterinpitäjää tai tietojen käsittelijää koskevan virkavastuun varaan (PeVL 4/2021 vp, PeVL 65/2018 vp, PeVL 52/2018 vp, PeVL 51/2018 vp).

Voimassa olevan sääntelyn mukaan hakijan on liitettävä tilitapahtumia koskevat tiedot etuushakemukseen. Hallinnollisen taakan näkökulmasta ei ole tarkoituksenmukaista pyytää etuudenhakijaa toimittamaan tietoja silloin, kun tieto olisi saatavilla luotettavasti ja tietoturvallisesti viranomaisten hyödyntämän kysely-yhteyden välityksellä. Kansaneläkelaitos käyttäisi tietoja etuusratkaisun oikeellisuuden ja lainmukaisuuden selvittämiseen ja varmentamiseen yksittäisissä tilanteissa, joissa sen arvioitaisiin olevan välttämätöntä. Tällöin käsiteltävät tiedot olisivat sellaisia, jotka etuuden hakijan tulisi myös itse ilmoittaa.

Pankki- ja tilitietojen saaminen on joko hakijan itsensä toimittamana tai Kansaneläkelaitoksen hankkimana välttämätöntä etuusasian käsittelemiseksi. Kansaneläkelaitoksella on jo nykyisten toimivaltasäännösten avulla laaja oikeus saada tilitapahtumatietoja tehtäviensä hoitamiseen. Ehdotettu muutos muuttaa vain sitä teknistä tiedon luovuttamistapaa, jolla Kansaneläkelaitos saa tietoja, eikä esitys siten lisää Kansaneläkelaitoksen toimivaltuuksia näihin tietoihin pääsyyn.

Nykyiset tiedon keruun käytännöt ovat manuaalisia ja vievät paljon resursseja. Rahalaitoksiin kohdistuvat rahalaitostiedustelut tehdään sähköpostitse. Sähköposti ei ole turvallinen välityskanava. Pankki- ja maksutilien valvontajärjestelmän hyödyntämisen myötä tietojenvälityksen tietosuoja, lokitiedot ja kyselyihin kohdistuva laillisuusvalvonta paranisivat.

Pankki- ja maksutilien valvontajärjestelmästä annetun lain 17 e §:n mukaiset pyynnön yksilöintitiedot kontrolloivat tietopyyntöjä. Oikeus saada tietoja ja mahdollisuus tehdä niitä koskevia tietopyyntöjä keskitetystä sähköisestä saldo- ja tilitapahtumajärjestelmästä on ainoastaan sellaisella toimivaltaisen viranomaisen henkilöstön jäsenellä, joka on nimetty ja valtuutettu suorittamaan näitä tehtäviä. Toimivaltaisen viranomaisen on sähköistä tiedonhakujärjestelmäänsä hyödyntäen yksilöitävä pyyntöä koskevan pankki- ja maksutilin IBAN-numero tai muu yksilöintitunnus, tiedon käyttötarkoitus ja asian viitetiedot sekä säännökset, joiden nojalla se pyytää tietoa keskitetystä sähköisestä saldo- ja tilitapahtumajärjestelmästä. Lisäksi on huomioitava, että 17 h §:n mukaan viranomaisen tietopyyntöjä koskevasta lokirekisteristä on käytävä ilmi myös keskitetystä sähköisestä saldo- ja tilitapahtumajärjestelmästä tiedustelun suorittaneen henkilön ja sen määränneen henkilön tunnistetiedot.

Henkilötietojen suojan toteuttamisen varmistamiseksi tilitapahtumatietojen luovuttaminen pankki- ja maksutilien valvontajärjestelmän kautta on sidottu tietojen välttämättömyyteen toimivaltaiselle viranomaiselle laissa säädetyn tehtävän toteuttamiseksi ja tiedot luovuttavan luotto- tai maksulaitoksen tietopyynnön ennakkotarkastusmahdollisuuteen. Päätös tietojen pyytämisestä tehtäisiin Kansaneläkelaitoksessa riittävän korkealla tasolla ja ainoastaan tähän valtuutetut henkilöt voisivat pyytää tietoja. Tietojen luovuttamisesta jäisi lokitieto pankki- ja maksutilien valvontajärjestelmään sekä tietoja pyytävän viranomaisen järjestelmään, jota voitaisiin käyttää viranomaisen laillisuusvalvonnassa. Tiedonluovuttajalla olisi mahdollisuus kieltäytyä luovuttamasta tietoja, mikä mahdollistaa sen, että ulkopuolinen taho voi päätyä arvioimaan tietojen luovuttamisvelvollisuuden. Tilitapahtumatietojen luovuttamisen keskittäminen pankki- ja maksutilien valvontajärjestelmään parantaisi henkilötietojen suojaa vakiinnuttamalla tietojen

luovuttamiseen liittyvät menettelyt sekä luotto- ja maksulaitosten, että tietoja pyytävän Kansaneläkelaitoksen puolella.

Kansaneläkelaitoksessa tietopyyntöjen tekemistä ja käyttöoikeuksia valvotaan säännöllisesti. Jaksossa 4.2.2.2 on kuvattu kyselyiden laillisuusvalvonnan toteuttamista. Pankki- ja maksutilien valvontajärjestelmän koskevaa laillisuusvalvontaa koordinoi Tulli, joka on laatinut ohjeen pankki- ja maksutilien valvontajärjestelmästä koskevasta laillisuusvalvonnasta, joka koskee myös pankki- ja maksutilien valvontajärjestelmästä annetussa laissa säädettyjä toimivaltaisia viranomaisia. Lisäksi tietosuojavaltuutettu valvoo yleisesti tietosuojasetuksen soveltamista Kansaneläkelaitoksen toiminnassa.

Edellä todettu huomioon ottaen Kansaneläkelaitoksen tiedonsaannin edellytysten sisältämiä välttämättömyyden kontroleja voidaan pitää asianmukaisina ja riittävinä.

Ehdotettu sääntely turvaisi etuuskien lainmukaista ja oikeellista ratkaisemista ja vähentää etuuksiin kohdistuvia rikoksia. Esitys turvaisi osaltaan myös etuuskien tehokasta myöntämistä ja asiakkaiden asioinnin vaivattomuutta.

Rekisteritieto vähentää väärinkäytösepäilyjä. Tulorekisterin käyttöönoton jälkeen vuonna 2019 havainnot väärinkäytösepäilyistä ovat vähentyneet selvästi, koska tieto etuuden hakijoiden tuloista ja tulojen muutoksista saadaan käyttöön reaaliaikaisesti. Tämä osoittaa, että luotettavan rekisteritiedon ansiosta virheellisten sosiaaliturvamaksujen muodostumista voidaan estää.

Väärinkäytösten selvittämistä on pidetty hyväksyttävänä tarkoituksena tietojen luovuttamiselle viranomaisten välillä. Tämä tarkoitus on perustuslakivaliokunnan mielestä perusoikeusjärjestelmän kannalta hyväksyttävä peruste rajoittaa Kansaneläkelaitoksen etuudensaajien yksityiselämän ja henkilötietojen suojaa (PeVL 1/2015 vp).

Hallitus katsoo, että esitys voidaan käsitellä tavallisessa lainsäätämisyksityksessä. Koska esityksellä on suhde perustuslain 10 §:n mukaiseen yksityisyydensuojaan, hallitus pitää kuitenkin suotavana, että esityksestä pyydetään perustuslakivaliokunnan lausunto.

Ponsi

Edellä esitetyn perusteella annetaan eduskunnan hyväksyttäväksi seuraavat lakiehdotukset:

Laki

Laki toimeentulotuesta annetun lain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan toimeentulotuesta annetun lain (1442/2997) 17 §:n 3 momentti, 18 e §:n otsikko ja
1 momentti,
sellaisina kuin ne ovat 17 §:n 3 momentti laissa 1023/2022 ja 18 e § laissa 1107/2016, ja
lisätään 18 a §:ään uusi 4–7 momentti ja uusi 18 i §, seuraavasti:

3 luku

Menettely toimeentulotukiasioissa

17 §

Hakijan tietojenanto- ja ilmoitusvelvollisuus

Edellä 1 momentissa tarkoitettu henkilö on lisäksi tarvittaessa velvollinen esittämään selvitystä talouden erillisyydestä ja oleskelupaikasta.

3 a luku

Tietojen luovuttaminen viranomaisten välillä

18 a §

Kansaneläkelaitoksen tiedonsaantioikeus ja tietojen luovutusvelvollisuus

Kansaneläkelaitoksella on oikeus saada pyynnöstä salassapitosäynnösten ja muiden tiedon saantia koskevien rajoitusten estämättä maksutta käsiteltävänä olevan asian ratkaisemista varten välttämättömät tili-, saldo- ja varallisuustiedot rahalaitoksilta. Tiedonsaantioikeus koskee tuenhakijan lisäksi muita perheeseen kuuluvia henkilöitä.

Kansaneläkelaitoksella on oikeus saada pyynnöstä salassapitosäynnösten ja muiden tiedon saantia koskevien rajoitusten estämättä maksutta käsiteltävänä olevan asian ratkaisemista varten välttämättömät tiedot rahalaitoksilta koskien hakijan sekä muiden perheeseen kuuluvien tilitahtumia, jollei hakija ole kieltänyt tietojen pyytämistä.

Kansaneläkelaitoksella on oikeus saada pyynnöstä 5 momentissa tarkoitetut tiedot rahalaitoksilta, jollei riittäviä tietoja ja selvityksiä muutoin saada ja on perusteltua syytä epäillä hakijan antamien tietojen riittävyyttä tai luotettavuutta.

Ennen 4–6 momenteissa tarkoitetun pyynnön esittämistä hakijalle on annettava siitä tieto.

18 e §

Salassa pidettävien tietojen luovuttaminen Kansaneläkelaitoksen sekä vuokranantajien ja perusmenojen laskuttajien välillä

Kansaneläkelaitoksella on oikeus saada salassapitosäännösten ja muiden tiedon saantia koskevien rajoitusten estämättä maksutta käsiteltävänä olevan toimeentulotukihakemuksen ratkaisemista varten välttämättömät tiedot:

- 1) vuokrasuhteeseen ja asumiseen liittyvät tiedot vuokranantajalta ja asunto-osake- tai kiinteistöosakeyhtiöltä sekä
- 2) muina perusmenoina huomioitavia tämän lain 7 a ja 7 b §:n mukaisia menoja koskevaan laskuun liittyvät tiedot laskuttajilta.

18 i §

Tiedot pankki- ja maksutilien valvontajärjestelmästä

Kansaneläkelaitoksella on oikeus pyytää pankki- ja maksutilien valvontajärjestelmästä annetun lain (571/2019) 1 a §:ssä tarkoitetuilta toimijoilta pankki- ja maksutilien valvontajärjestelmän avulla mainitun lain 4, 6, 17 b ja 17 d §:ssä tarkoitetut tiedot jos nämä tiedot ovat välttämättömiä etuuksien toimeenpanossa ja tämän lain 18 a §:ssä säädetyt edellytykset tietojen pyytämiseksi täyttyvät.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

2.

Laki

Laki yleisestä asumistuesta annetun lain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan yleisestä asumistuesta annetun lain (938/2014) 42 §:n 2 momentti, sellaisena kuin se on laissa 242/2020, ja
lisätään 42 §:ään, sellaisena kuin se on osaksi laeissa 242/2020 och 557/2022, uusi 3 momentti sekä uusi 42 a § seuraavasti:

7 luku

Tietojen saaminen ja luovuttaminen

42 §

Tiedot asumistuen ratkaisemista varten

Kansaneläkelaitoksella on oikeus saada pyynnöstä salassapitosäännösten ja muiden tiedon saantia koskevien rajoitusten estämättä maksutta käsiteltävänä olevan asumistuen ratkaisemista varten välttämättömät tili-, saldo- ja arvopaperitiedot rahalaitoksilta. Tiedonsaantioikeus koskee hakijan lisäksi muita ruokakuntaan kuuluvia henkilöitä.

Kansaneläkelaitoksella on oikeus saada pyynnöstä salassapitosäännösten ja muiden tiedon saantia koskevien rajoitusten estämättä maksutta käsiteltävänä olevan asian ratkaisemista varten välttämättömät tiedot rahalaitoksilta hakijan sekä muiden ruokakuntaan kuuluvien tilitapahtumista, jollei hakija ole kieltänyt tietoja pyytämistä tai, jollei riittäviä tietoja ja selvityksiä muutoin saada ja on perusteltua syytä epäillä hakijan antamien tietojen riittävyyttä tai luotettavuutta. Ennen pyynnön esittämistä hakijalle on annettava siitä tieto.

42 a §

Tiedot pankki- ja maksutilien valvontajärjestelmästä

Kansaneläkelaitoksella on oikeus pyytää pankki- ja maksutilien valvontajärjestelmästä annetun lain (571/2019) 1 a §:ssä tarkoitetuilta toimijoilta pankki- ja maksutilien valvontajärjestelmän avulla mainitun lain 4, 6, 17 b ja 17 d §:ssä tarkoitettut tiedot, jos nämä tiedot ovat välttämättömiä etuuksien toimeenpanossa ja tämän lain 42 §:n 2 ja 3 momentissa säädetty edellytykset tietojen pyytämiselle täyttyvät.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

3.

Laki

Laki eläkkeensaajan asumistuesta annetun lain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan eläkkeensaajan asumistuesta annetun lain (571/2007) 43 §:n 2 momentti sellaisena
kuin se on osaksi laissa 230/2020,
lisätään 43 §:ään, sellaisena kuin se on osaksi laissa 230/2020 uusi 3 momentti sekä uusi 43
a § seuraavasti:

5 luku

Tietojen saaminen, luovuttaminen ja salassapito

43 §

Tiedot asumistuen ratkaisemista varten

Kansaneläkelaitoksella on oikeus saada pyynnöstä salassapitosäännösten ja muiden tiedon saantia koskevien rajoitusten estämättä maksutta käsiteltävänä olevan asian ratkaisemista varten välttämättömät tili-, saldo- ja arvopaperitiedot rahalaitoksilta. Tiedonsaantioikeus koskee hakijan lisäksi hänen avio- tai avopuolisoaan.

Kansaneläkelaitoksella on oikeus saada pyynnöstä salassapitosäännösten ja muiden tiedon saantia koskevien rajoitusten estämättä maksutta käsiteltävänä olevan asian ratkaisemista varten välttämättömät tiedot rahalaitoksilta hakijan sekä hänen avio- tai avopuolisonsa tilitapahtumista, jollei hakija ole kieltänyt tietoja pyytämistä tai, jollei riittäviä tietoja ja selvityksiä muutoin saada ja on perusteltua syytä epäillä asumistuen hakijan antamien tietojen riittävyyttä tai luotettavuutta. Ennen pyynnön esittämistä hakijalle on annettava siitä tieto.

43 a §

Tiedot pankki- ja maksutilien valvontajärjestelmästä

Kansaneläkelaitoksella on oikeus pyytää pankki- ja maksutilien valvontajärjestelmästä annetun lain (571/2019) 1 a §:ssä tarkoitetuilta toimijoilta pankki- ja maksutilien valvontajärjestelmän avulla mainitun lain 4, 6, 17 b ja 17 d §:ssä tarkoitettut tiedot, jos nämä tiedot ovat välttämättömiä etuuksien toimeenpanossa ja tämän lain 43 §:n 2 ja 3 momentissa säädetty edellytykset tietojen pyytämiseksi täyttyvät.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

4.

Laki

Laki pankki- ja maksutilien valvontajärjestelmästä annetun lain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan pankki- ja maksutilien valvontajärjestelmästä annetun lain (571/2019) 3 §:n 10 kohta, 17 a §:n 8 kohta ja 17 c §:n 8 kohta, sellaisina kuin ne ovat laissa 863/2025, *lisätään* 3 §:ään, sellaisena kuin se on laissa 863/2025 uusi 11 kohta, 17 a §:ään, sellaisena kuin se on laissa 863/2025, uusi 9 kohta ja 17 c §:ään, sellaisena kuin se on laissa 863/2025, uusi 9 kohta seuraavasti:

2 luku

Keskitetty automatisoitu tilitietojärjestelmä

3 §

Keskitettyä automatisoitua tilitietojärjestelmää käyttävät viranomaiset

10) Rajavartiolaitoksella rikosten ennalta estämiseen, paljastamiseen ja selvittämiseen sekä syyteharkintaan saattamiseen rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetun lain (108/2018) mukaisesti;

11) Kansaneläkelaitoksella toimeentulotuesta annetun lain (1412/1997) 18 i §:n ja yleisestä asumistuesta annetun lain (938/2014) 42 a §:n ja eläkkeensaajan asumistuesta annetun lain (571/2007) 43 a §:n mukaisiin tarkoituksiin.

3 luku

Keskitetty sähköinen saldo- ja tilitapahtumajärjestelmä

17 a §

Saldotietojen luovuttaminen teknisen rajapinnan avulla toimivaltaisille viranomaisille

8) Puolustusvoimilla sotilastiedustelusta annetun lain 104 §:n ja sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta Puolustusvoimissa annetun lain 112 §:n mukaisiin tarkoituksiin;

9) Kansaneläkelaitoksella toimeentulotuesta annetun lain 18 i §:n ja yleisestä asumistuesta annetun lain 42 a §:n ja eläkkeensaajan asumistuesta annetun lain 43 a §:n mukaisiin tarkoituksiin.

17 c §

Tilitapahtuma- ja arvopaperitietojen luovuttaminen teknisen rajapinnan avulla toimivaltaisille viranomaisille

8) Puolustusvoimilla sotilastiedustelusta annetun lain 104 §:n ja sotilaskurinpidosta ja rikos-
torjunnasta Puolustusvoimissa annetun lain 112 §:n mukaisiin tarkoituksiin;

9) Kansaneläkelaitoksella toimeentulotuesta annetun lain 18 i §:n ja yleisestä asumistuesta
annetun lain 42 a §:n ja eläkkeensaajan asumistuesta annetun lain 43 a §:n mukaisiin tarkoituk-
siin.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

5.

Laki

Laki sairausvakuutuslain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan sairausvakuutuslain (1224/2004) 19 luvun 5 §:n 1 momentin 5 kohta sellaisena kuin se on laissa 1203/2007
lisätään 19 luvun 1 §:ään sellaisena kuin se on osaksi laeissa 890/2006, 437/2010, 1230/2007, 249/2020, 1230/2013, 252/2015, 1329/2018 ja 784/2025 uusi 6 momentti seuraavasti:

VII OSA

ERINÄISET SÄÄNNÖKSET

19 luku

Tietojen saamista ja luovuttamista koskevat säännökset

1 §

Oikeus tietojen saamiseen

Sen estämättä, mitä 2 momentissa säädetään, Kansaneläkelaitoksella on oikeus salassapitosäännösten ja muiden tiedon saantia koskevien rajoitusten estämättä saada etuuden ratkaisemista varten lääkäriltä tai muulta terveydenhuollon ammattihenkilöistä annetussa laissa (559/1994) tarkoitettulta ammattihenkilöltä sekä potilaan asemasta ja oikeuksista annetun lain (785/1992) 2 §:n 4 kohdassa tarkoitettulta terveydenhuollon toimintayksiköltä lausunto etuuden hakijan työkyvyttömyydestä; todistus elimen, kudoksen tai solujen irrottamisesta; todistus raskaudesta; todistus lapsen sairaudesta tai vammasta aiheutuvasta sairaan lapsen sairaanhoitoon tai kuntoutukseen osallistumisesta; työpaikan työterveyshuoltoa toteuttavan lääkärin taikka muun vakuutetun työolosuhteet tuntevan lääkärin lausunto vakuutetun tai sikiön terveydelle aiheutuvasta sairausvakuutuslain 9 luvun 3 §:ssä tarkoitettusta vaarasta.

5 §

Tietojen luovuttaminen eräissä tapauksissa

5) matkojen yhdistelypalvelua koskevan sopimuksen perusteella matkojen yhdistelyä suorittavalle henkilön etu- ja sukunimitiedot, tiedon siitä, onko henkilö työpaikkakassan jäsen ja onko hän vakuutettu; jos henkilö on vakuutettu, Kansaneläkelaitos voi lisäksi antaa sopimuksen perusteella matkojen yhdistelyä suorittavalle vakuutetun osoitteen, tiedon matkakustannusten vuotuisen omavastuuosuuden täyttymisestä sekä muut matkojen välityksessä

välttämättömät vakuutetun tiedot; lisäksi Kansaneläkelaitos voisi luovuttaa matkojen yhdistelyä suorittavalle taholle niiden vakuutettujen nimet ja henkilötunnukset, joille matkakorvausta ei suoriteta tämän lain 15 luvun 9 §:ssä tarkoitettua tilitysmenettelyä soveltavien palvelujen tuottajien välityksellä;

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

Helsingissä x.x.20xx

Pääministeri

Etunimi Sukunimi

Laki

Laki toimeentulotuesta annetun lain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti säädetään:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

17 §

17 §

Hakijan tietojenanto- ja ilmoitusvelvollisuus

Hakijan tietojenanto- ja ilmoitusvelvollisuus

Edellä 1 momentissa tarkoitettulle henkilölle on tarvittaessa varattava tilaisuus esittää selvitystä talouden erillisyydestä.

Edellä 1 momentissa tarkoitettu henkilö on lisäksi tarvittaessa velvollinen esittämään selvitystä talouden erillisyydestä ja oleskelupaikasta.

18 a §

18 a §

Kansaneläkelaitoksen tiedonsaantioikeus ja tietojen luovutusvelvollisuus

Kansaneläkelaitoksen tiedonsaantioikeus ja tietojen luovutusvelvollisuus

Kansaneläkelaitoksella on oikeus saada pyynnöstä salassapitosäynnösten ja muiden tiedon saantia koskevien rajoitusten estämättä maksutta käsiteltävänä olevan asian ratkaisemista varten välttämättömät tili-, saldo- ja varallisuustiedot rahalaitoksilta. Tiedonsaantioikeus koskee tuenhakijan lisäksi muita perheeseen kuuluvia henkilöitä.

Kansaneläkelaitoksella on oikeus saada pyynnöstä salassapitosäynnösten ja muiden tiedon saantia koskevien rajoitusten estämättä maksutta käsiteltävänä olevan asian ratkaisemista varten välttämättömät tiedot rahalaitoksilta koskien hakijan sekä muiden perheeseen kuuluvien tilitapahtumia, jollei hakija ole kieltänyt tietojen pyytämistä.

Kansaneläkelaitoksella on oikeus saada pyynnöstä 5 momentissa tarkoitetut tiedot rahalaitoksilta, jollei riittäviä tietoja ja selvityksiä muutoin saada ja on perusteltua syytä

18 e §

*Salassa pidettävien tietojen luovuttaminen
Kansaneläkelaitoksen ja vuokranantajien vä-
lillä*

Kansaneläkelaitoksella on oikeus saada sa-
lassapitosäännösten ja muiden tiedon saantia
koskevien rajoitusten estämättä maksutta kä-
siteltävänä olevan toimeentulotukihakemuk-
sen ratkaisemista varten välttämättömät vuok-
rasuhteeseen ja asumiseen liittyvät tiedot
vuokranantajalta ja asunto-osake- tai kiinteis-
tösakeyhtiöiltä.

— — — — —

18 e §

*Salassa pidettävien tietojen luovuttaminen
Kansaneläkelaitoksen sekä vuokranantajien
ja perusmenojen laskuttajien välillä*

Kansaneläkelaitoksella on oikeus saada sa-
lassapitosäännösten ja muiden tiedon saantia
koskevien rajoitusten estämättä maksutta kä-
siteltävänä olevan toimeentulotukihakemuk-
sen ratkaisemista varten välttämättömät tie-
dot:

1) vuokrasuhteeseen ja asumiseen liittyvät
tiedot vuokranantajalta ja asunto-osake- tai
kiinteistöosakeyhtiöiltä sekä

2) muina perusmenoina huomioitavia tämän
lain 7a ja 7b §:n mukaisia menoja koskevaan
laskuun liittyvät tiedot laskuttajilta.

— — — — —

18 i §

*Tiedot pankki- ja maksutilien valvontajärjes-
telmästä*

Kansaneläkelaitoksella on oikeus pyytää
pankki- ja maksutilien valvontajärjestelmästä
annetun lain (571/2019) 1 a §:ssä tarkoite-
tuilta toimijoilta pankki- ja maksutilien val-
vontajärjestelmän avulla mainitun lain 4, 6,
17 b ja 17 d §:ssä tarkoitettuja tietoja, jos
nämä tiedot ovat välttämättömiä etuuksien
toimeenpanossa ja tämän lain 18 a §:ssä sää-
detty edellytykset tietojen pyytämiseksi täytty-
vät.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20

..

Laki

Laki yleisestä asumistuesta annetun lain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti säädetään:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

42 §

42 §

Tiedot asumistuen ratkaisemista varten

Tiedot asumistuen ratkaisemista varten

Kansaneläkelaitoksella ja tämän lain mukaisella muutoksenhakuelimellä on myös oikeus saada pyynnöstä salassapitosäännösten ja muiden tiedon saantia koskevien rajoitusten estämättä maksutta käsiteltävänä olevan asumistuen ratkaisemista varten välttämättömät tiedot rahalaitoksilta koskien asumistuenhakijaa tai -saajaa sekä muita ruokakuntaan kuuluvia, jollei riittäviä tietoja ja selvityksiä muutoin saada ja on perusteltua syytä epäillä asumistuen hakijan tai saajan antamien tietojen riittävyyttä tai luotettavuutta. Pyyntö tietojen saamiseksi tulee esittää kirjallisena. Ennen pyynnön esittämistä hakijalle tai saajalle on annettava siitä tieto.

Kansaneläkelaitoksella on myös oikeus saada pyynnöstä salassapitosäännösten ja muiden tiedon saantia koskevien rajoitusten estämättä maksutta käsiteltävänä olevan asumistuen ratkaisemista varten välttämättömät tili-, saldo- ja avopaperitiedot rahalaitoksilta. Tiedonsaantioikeus koskee hakijan lisäksi muita ruokakuntaan kuuluvia henkilöitä.

Kansaneläkelaitoksella on oikeus saada pyynnöstä salassapitosäännösten ja muiden tiedon saantia koskevien rajoitusten estämättä maksutta käsiteltävänä olevan asian ratkaisemista varten välttämättömät tiedot rahalaitoksilta hakijan sekä muiden ruokakuntaan kuuluvien tilitapahtumista, jollei hakija ole kieltänyt tietoja pyytämistä tai, jollei riittäviä tietoja ja selvityksiä muutoin saada ja on perusteltua syytä epäillä hakijan antamien tietojen riittävyyttä tai luotettavuutta. Ennen pyynnön esittämistä hakijalle tai saajalle on annettava siitä tieto.

42 a §

Tiedot pankki- ja maksutilien valvontajärjestelmästä

Kansaneläkelaitoksella on oikeus pyytää pankki- ja maksutilien valvontajärjestelmästä annetun lain (571/2019) 1 a §:ssä tarkoitetuilta toimijoilta pankki- ja maksutilien valvontajärjestelmän avulla mainitun lain 4, 6, 17 b ja 17

Voimassa oleva laki

Ehdotus

d §:ssä tarkoitettuja tietoja, jos nämä tiedot ovat välttämättömiä etuuksien toimeenpanossa ja tämän lain 42 §:n 2 ja 3 momentissa säädetty edellytykset tietojen pyytämiselle täyttyvät.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20

..

Laki

Laki eläkkeensaajan asumistuesta annetun lain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti säädetään:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

43 §

43 §

Tiedot asumistuen ratkaisemista varten

Tiedot asumistuen ratkaisemista varten

Kansaneläkelaitoksella ja tämän lain mukaisella muutoksenhakuelimellä on myös oikeus saada pyynnöstä salassapitosäännösten ja muiden tiedon saantia koskevien rajoitusten estämättä maksutta käsiteltävänä olevan asumistuen ratkaisemista varten välttämättömät tiedot rahalaitoksilta koskien asumistuenhakijaa tai -saajaa sekä hänen avio- tai avopuolisoaan, jollei riittäviä tietoja ja selvityksiä muutoin saada ja on perusteltua syytä epäillä asumistuen hakijan tai saajan antamien tietojen riittävyyttä tai luotettavuutta. Pyyntö tietojen saamiseksi tulee esittää kirjallisena, ja ennen pyynnön esittämistä hakijalle tai saajalle on annettava siitä tieto.

Kansaneläkelaitoksella on oikeus saada pyynnöstä salassapitosäännösten ja muiden tiedon saantia koskevien rajoitusten estämättä maksutta käsiteltävänä olevan asumistuen ratkaisemista varten välttämättömät tili-, saldo- ja arvopaperitiedot rahalaitoksilta. Tiedonsaantioikeus koskee hakijan lisäksi hänen avio- tai avopuolisoaan.

Kansaneläkelaitoksella on oikeus saada pyynnöstä salassapitosäännösten ja muiden tiedon saantia koskevien rajoitusten estämättä maksutta käsiteltävänä olevan asian ratkaisemista varten välttämättömät tiedot rahalaitoksilta hakijan sekä hänen avio- tai avopuolisoensa tilitapahtumista, jollei hakija ole kieltänyt tietojen pyytämistä tai, jollei riittäviä tietoja ja selvityksiä muutoin saada ja on perusteltua syytä epäillä asumistuen hakijan antamien tietojen riittävyyttä tai luotettavuutta.

Voimassa oleva laki

Ehdotus

Ennen pyynnön esittämistä hakijalle on annettava siitä tieto.

43 a §

Tiedot pankki- ja maksutilien valvontajärjestelmästä

Kansaneläkelaitoksella on oikeus pyytää pankki- ja maksutilien valvontajärjestelmästä annetun lain (571/2019) 1 a §:ssä tarkoitetuilta toimijoilta pankki- ja maksutilien valvontajärjestelmän avulla mainitun lain 4, 6, 17 b ja 17 d §:ssä tarkoitettut tiedot, jos nämä tiedot ovat välttämättömiä etuuksien toimeenpanossa ja tämän lain 43 §:n 2 ja 3 momentissa säädetty edellytykset tietojen pyytämiseksi täyttyvät.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20

..

Laki

Laki pankki- ja maksutilien valvontajärjestelmästä annetun lain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti säädetään:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

3 §

3 §

Keskitettyä automatisoitua tilitietojärjestelmää käyttävät viranomaiset

Keskitettyä automatisoitua tilitietojärjestelmää käyttävät viranomaiset

10) Rajavartiolaitoksella rikosten ennalta estämiseen, paljastamiseen ja selvittämiseen sekä syyteharkintaan saattamiseen rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetun lain (108/2018) mukaisesti.

10) Rajavartiolaitoksella rikosten ennalta estämiseen, paljastamiseen ja selvittämiseen sekä syyteharkintaan saattamiseen rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetun lain (108/2018) mukaisesti;

11) Kansaneläkelaitoksella toimeentulotuesta annetun lain 18 i §:n ja yleisestä asumistuesta annetun lain 42 a §:n ja

eläkkeensaajan asumistuesta annetun lain 43 a §:n mukaisesti tarkoituksiin.

17 a §

17 a §

Saldotietojen luovuttaminen teknisen rajapinnan avulla toimivaltaisille viranomaisille

Saldotietojen luovuttaminen teknisen rajapinnan avulla toimivaltaisille viranomaisille

Seuraavilla toimivaltaisilla viranomaisilla on oikeus saada teknisen rajapinnan avulla keskitetystä sähköisestä saldo- ja tilitapahtumajärjestelmästä 17 b §:ssä tarkoitettut tiedot seuraaviin käyttötarkoituksiin, jos se on välttämätöntä viranomaisen tehtävien hoitamiseksi:

Seuraavilla toimivaltaisilla viranomaisilla on oikeus saada teknisen rajapinnan avulla keskitetystä sähköisestä saldo- ja tilitapahtumajärjestelmästä 17 b §:ssä tarkoitettut tiedot seuraaviin käyttötarkoituksiin, jos se on välttämätöntä viranomaisen tehtävien hoitamiseksi:

- 1) poliisilla poliisilain 4 luvun 3 §:n ja 5 a luvun 50 §:n mukaisesti tarkoituksiin;
- 2) rahanpesun selvittelykeskuksella rahanpesun selvittelykeskuksesta annetun lain 4 §:n mukaisesti tarkoituksiin;
- 3) Tullilla tullilain 102 §:n 2 momentin ja rikostorjunnasta Tullissa annetun lain 2 luvun 14 §:n 1 momentin mukaisesti tarkoituksiin;
- 4) Rajavartiolaitoksella henkilötietojen käsittelystä Rajavartiolaitoksesta annetun lain (639/2019) 20 §:n mukaisesti tarkoituksiin;
- 5) Verohallinnolla verotusmenettelystä annetun lain 18 a §:n mukaisesti tarkoituksiin;
- 6) ulosottoviranomaisella ulosottokaaren 3 luvun 64 ja 66 §:n mukaisesti tarkoituksiin;
- 7) Finanssivalvonnalla Finanssivalvonasta annetun lain 18 §:n mukaisesti tarkoituksiin;
- 8) Puolustusvoimilla sotilastiedustelusta annetun lain 104 §:n ja sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta Puolustusvoimissa annetun lain 112 §:n mukaisesti tarkoituksiin.

- 1) poliisilla poliisilain 4 luvun 3 §:n ja 5 a luvun 50 §:n mukaisesti tarkoituksiin;
- 2) rahanpesun selvittelykeskuksella rahanpesun selvittelykeskuksesta annetun lain 4 §:n mukaisesti tarkoituksiin;
- 3) Tullilla tullilain 102 §:n 2 momentin ja rikostorjunnasta Tullissa annetun lain 2 luvun 14 §:n 1 momentin mukaisesti tarkoituksiin;
- 4) Rajavartiolaitoksella henkilötietojen käsittelystä Rajavartiolaitoksesta annetun lain (639/2019) 20 §:n mukaisesti tarkoituksiin;
- 5) Verohallinnolla verotusmenettelystä annetun lain 18 a §:n mukaisesti tarkoituksiin;
- 6) ulosottoviranomaisella ulosottokaaren 3 luvun 64 ja 66 §:n mukaisesti tarkoituksiin;
- 7) Finanssivalvonnalla Finanssivalvonasta annetun lain 18 §:n mukaisesti tarkoituksiin;
- 8) Puolustusvoimilla sotilastiedustelusta annetun lain 104 §:n ja sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta Puolustusvoimissa annetun lain 112 §:n mukaisesti tarkoituksiin;
- 9) Kansaneläkelaitoksella toimeentulotuesta annetun lain 18 i §:n ja yleisestä asumistuesta annetun lain 42 a §:n ja eläkkeensaajan asumistuesta annetun lain 43 a §:n mukaisesti tarkoituksiin.

17 c §

Tilitapahtuma- ja arvopaperitietojen luovuttaminen teknisen rajapinnan avulla toimivaltaisille viranomaisille

Seuraavilla toimivaltaisilla viranomaisilla on oikeus saada teknisen rajapinnan avulla keskitetystä sähköisestä saldo- ja tilitapahtumajärjestelmästä 17 d §:ssä tarkoitettut tiedot seuraaviin käyttötarkoituksiin, jos se on välttämätöntä viranomaisen tehtävien hoitamiseksi:

- 1) poliisilla poliisilain 4 luvun 3 §:n ja 5 a luvun 50 §:n mukaisiin tarkoituksiin;
- 2) rahanpesun selvittelykeskuksella rahanpesun selvittelykeskuksesta annetun lain 4 §:n mukaisiin tarkoituksiin;
- 3) Tullilla tullilain 102 §:n 2 momentin ja rikostorjunnasta Tullissa annetun lain 2 luvun 14 §:n 1 momentin mukaisiin tarkoituksiin;
- 4) Rajavartiolaitoksella henkilötietojen käsittelystä Rajavartiolaitoksesta annetun lain 20 §:n mukaisiin tarkoituksiin;
- 5) Verohallinnolla verotusmenettelystä annetun lain 18 a §:n mukaisiin tarkoituksiin;
- 6) ulosottoviranomaisella ulosottokaaren 3 luvun 64 ja 66 §:n mukaisiin tarkoituksiin;
- 7) Finanssivalvonnalla Finanssivalvonasta annetun lain 18 §:n mukaisiin tarkoituksiin;
- 8) Puolustusvoimilla sotilastiedustelusta annetun lain 104 §:n ja sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta Puolustusvoimissa annetun lain 112 §:n mukaisiin tarkoituksiin.

17 c §

Tilitapahtuma- ja arvopaperitietojen luovuttaminen teknisen rajapinnan avulla toimivaltaisille viranomaisille

Seuraavilla toimivaltaisilla viranomaisilla on oikeus saada teknisen rajapinnan avulla keskitetystä sähköisestä saldo- ja tilitapahtumajärjestelmästä 17 d §:ssä tarkoitettut tiedot seuraaviin käyttötarkoituksiin, jos se on välttämätöntä viranomaisen tehtävien hoitamiseksi:

- 1) poliisilla poliisilain 4 luvun 3 §:n ja 5 a luvun 50 §:n mukaisiin tarkoituksiin;
- 2) rahanpesun selvittelykeskuksella rahanpesun selvittelykeskuksesta annetun lain 4 §:n mukaisiin tarkoituksiin;
- 3) Tullilla tullilain 102 §:n 2 momentin ja rikostorjunnasta Tullissa annetun lain 2 luvun 14 §:n 1 momentin mukaisiin tarkoituksiin;
- 4) Rajavartiolaitoksella henkilötietojen käsittelystä Rajavartiolaitoksesta annetun lain 20 §:n mukaisiin tarkoituksiin;
- 5) Verohallinnolla verotusmenettelystä annetun lain 18 a §:n mukaisiin tarkoituksiin;
- 6) ulosottoviranomaisella ulosottokaaren 3 luvun 64 ja 66 §:n mukaisiin tarkoituksiin;
- 7) Finanssivalvonnalla Finanssivalvonasta annetun lain 18 §:n mukaisiin tarkoituksiin;
- 8) Puolustusvoimilla sotilastiedustelusta annetun lain 104 §:n ja sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta Puolustusvoimissa annetun lain 112 §:n mukaisiin tarkoituksiin;
- 9) Kansaneläkelaitoksella toimeentulotuesta annetun lain 18 i §:n ja yleisestä asumistuesta annetun lain 42 a §:n ja eläkkeensaajan asumistuesta annetun lain 43 a §:n mukaisiin tarkoituksiin.

Voimassa oleva laki

Ehdotus

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20
..

Laki

Laki sairausvakuutuslain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti säädetään:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

19 luku

19 luku

1 §

1 §

Oikeus tietojen saamiseen

Oikeus tietojen saamiseen

Sen estämättä, mitä 2 momentissa säädetään, Kansaneläkelaitoksella on oikeus salassapitosäännösten ja muiden tiedon saantia koskevien rajoitusten estämättä saada etuuden ratkaisemista varten lääkäriltä tai muulta terveydenhuollon ammattihenkilöistä annettussa laissa (559/1994) tarkoitetulta ammattihenkilöltä sekä potilaan asemasta ja oikeuksista annetun lain (785/1992) 2 §:n 4 kohdassa tarkoitetulta terveydenhuollon toimintayksiköltä lausunto etuuden hakijan työkyvyttömyydestä; todistus elimen, kudoksen tai solujen irrottamisesta; todistus raskaudesta; todistus lapsen sairaudesta tai vammasta aiheutuvasta sairaan lapsen sairaanhoitoon tai kuntoutukseen osallistumisesta; työpaikan työterveyshuoltoa toteuttavan lääkärin taikka muun vakuutetun työolosuhteet tuntevan lääkärin lausunto vakuutetun tai sikiön terveydelle aiheutuvasta sairausvakuutuslain 9 luvun 3 §:ssä tarkoitettua vaarasta.

5 §

5 §

Tietojen luovuttaminen eräissä tapauksissa

Tietojen luovuttaminen eräissä tapauksissa

19 luku

5) matkojen yhdistelypalvelua koskevan sopimuksen perusteella matkojen yhdistelyä suorittavalle henkilön etu- ja sukunimitiedot, tiedon siitä, onko henkilö työpaikkakassan jäsen ja onko hän vakuutettu; jos henkilö on vakuutettu, Kansaneläkelaitos voi lisäksi antaa sopimuksen perusteella matkojen yhdistelyä suorittavalle vakuutetun osoitteen, tiedon matkakustannusten vuotuisen omavastuusuuden täyttymisestä sekä muut matkojen välityksessä välttämättömät vakuutetun tiedot;

19 luku

5) matkojen yhdistelypalvelua koskevan sopimuksen perusteella matkojen yhdistelyä suorittavalle henkilön etu- ja sukunimitiedot, tiedon siitä, onko henkilö työpaikkakassan jäsen ja onko hän vakuutettu; jos henkilö on vakuutettu, Kansaneläkelaitos voi lisäksi antaa sopimuksen perusteella matkojen yhdistelyä suorittavalle vakuutetun osoitteen, tiedon matkakustannusten vuotuisen omavastuusuuden täyttymisestä sekä muut matkojen välityksessä välttämättömät vakuutetun tiedot; lisäksi Kansaneläkelaitos voi luovuttaa matkojen yhdistelyä suorittavalle taholle niiden vakuutettujen nimet ja henkilötunnukset, joille matkakorvausta ei suoriteta tämän lain 15 luvun 9 §:ssä tarkoitettua tilitysmenettelyä soveltavien palvelujen tuottajien välityksellä;

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20

..